શ્રી શંખેશ્વરપાર્શ્વનાથાય નમઃ

શ્રી આત્મ-કમલ-લબ્ધિ-લક્ષ્મણસૂરિ ગુરુભ્યો નમઃ

શ્રી આત્મ-કમલ-લબ્ધિસૂરીશ્વરજી જૈન ગ્રન્થમાળા

પુષ્પ નં. ૫૨

જીવન સૌરભ

સંપાદક :

પૂ. પ્રખર વિદ્વાન જૈનાચાર્ય

શ્રીમદ્ વિજયલક્ષ્મણસૂરીશ્વરજી મહારાજના

પટ્ટાલંકાર વ્યાખ્યાની પૂ. આચાર્ય દેવશ્રી

વિજયકીર્તિચંદ્રસૂરિજી મહારાજ

— સંયોજક —

પ્રસિદ્ધ વિદ્વાન મુનિ શ્રી

શ્રી [illegible]

પ્રકાશક :

શ્રી આત્મ-કમલ-લબ્ધિસૂરીશ્વરજી જૈન જ્ઞાન મંદિર—દાદર

પ્રાપ્તિસ્થાન-
શ્રી આત્મકમલ લબ્ધિસૂરીશ્વરજી
જૈન જ્ઞાન મંદિર
૬, જ્ઞાન મંદિર રોડ
દાદર. B. B. મુંબઈ-૨૮

❀

○ પ્રથમ આવૃત્તિ
○ નકલ ૪૦૦૦
○ વિ. સં. ૨૦૨૮
○ વીર. સં. ૨૪૯૮
○ ઈ. સ. ૧૯૭૧

❀

કિંમત
બે રૂપીઆ

❀

: મુદ્રક :
ભાનુચંદ્ર નાનચંદ મહેતા
શ્રી બહાદુરસિંહજી પ્રિં. પ્રેસ
પાલીતાણા (સૌરાષ્ટ્ર)

લોકપ્રિય કૃતિઓ

+:+:+

- ○ સંસ્કાર ગીતી આ. ૮
- ○ અંતરના અજવાળા આ. ૧
- ○ આત્મતત્ત્વ વિચાર ભા ૧-૨ આ
- ○ નમસ્કાર મહિમા આ. ૨
- ○ આત્મતત્ત્વ વિચાર-હિન્દી
- ○ ફીલોસોફી ઓફ સોલ-અંગ્રેજી
- ○ કથા પરિમલ આ. ૩
- ○ પ્રસંગ પરિમલ આ. ૪
- ○ અણમોલ રત્નો
- ○ તેજસ્વી રત્નો આ. ૩
- ○ નૂતન ગહુંલી સંગ્રહ
- ○ નૂતન સ્તવનાવલી
- ○ ભગવાન મહાવીર
- ○ અહિંસા-પાંચ ભાષામાં
- ○ આર્હતધર્મ પ્રકાશ (સાત ભાષામાં)
- ○ નરકનું પ્રથમ દ્વાર આ. ૫
- ○ મંત્રીશ્વર વિમળશાહ
- ○ જીવન ઘડતર
- ○ ધર્મતત્ત્વ પ્રકાશ
- ○ ધર્મ કથાઓ (હિન્દી)

આપની શુભેચ્છા

નવી પ્રજામાં જિજ્ઞાસા છે, ઉત્સાહ છે, જાણવાની આતુરતા છે. આજના યુવાન વર્ગને ધર્મ સંબંધી સમજવાનો ભાવ જાગ્યો છે.

ધર્મ એ જીવન ઘડતરની કલા છે. જીવન સૌરભ પ્રગટાવવાની પ્રક્રિયા છે. એટલું સમજાય અને નવી પ્રજાને હિતકારી થઇ શકે એ હેતુથી નીચેના ચાર પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવાનું વિચાર્યું છે.

* જીવન ઘડતર *

* જીવન સૌરભ *

* જીવન સાફલ્ય *

* જીવન સૌજન્ય *

આ પુસ્તકોમાં શાન્તસ્વભાવી પૂજ્ય આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજય લલિતચન્દ્રસૂરિજી મહારાજશ્રીના લેખો અને વ્યાખ્યાનો છે.

આ લેખોનું સંપાદન શ્રી વિધુકાન્તે કર્યું છે.

પૂજ્ય આચાર્યશ્રીના પ્રેરણાત્મક લેખો અને સંપાદકની નોંધોએ "સોના સાથે સુગંધ" જેવો સુયોગ રચ્યો છે.

'જીવન પરાગ' માટે જેમણે પોતાના અભિપ્રાયો મોકલ્યા છે તેમનો અમે આભાર માનીએ છીએ.

'જીવન સૌરભ' માટે આપનો અભિપ્રાય જરૂર મોકલશો તો અમે અત્યંત આભારી થઈશું.

આ પ્રકાશનનો અમારો પ્રયાસ સૌ કોઈ માર્ગયોગીને અનુમોદનીય જણાશે

આ કાર્યમાં આપ આપની અંતરની શુભેચ્છાઓ પાઠવશો?

અગત્યનું—

મને જણાવતાં અત્યંત આનંદ થાય છે કે- "જીવન ઘડતર" પુસ્તક જેણે જેણે વાંચ્યું, તેમણે સૌએ એને અંતરના ઉમળકાથી અને હૃદયની ઊંડી લાગણીથી આવકાર્યું અને તે અંગે પોતાના સુંદર અભિપ્રાયો વ્યક્ત કરી મને ખૂબ જ પ્રોત્સાહન આપ્યું છે.

મારી જે ધારણા હતી તેમાં મને આથી ખૂબ જ વેગ મળ્યો છે. હવે વાંચકોનાં કરકમળમાં આ બીજું "જીવન સૌરભ" પુસ્તક મૂકતાં મારો આત્મા હર્ષથી નાચી ઊઠે છે, કારણ કે 'જીવન ઘડતર' એ પ્રાથમિક પુસ્તક છે, જ્યારે "જીવન સૌરભ" એ ઊંચી કક્ષાનું અને તત્ત્વજ્ઞાનથી ભરપૂર છે, છતાં તેની રજૂઆત અત્યંત સરળ અને લોકપ્રિય શૈલીમાં હોઈ આધુનિક યુવકવર્ગને અને આબાલ-વૃદ્ધ સૌ કોઈને ખૂબ જ ઉપયોગી અને ચમત્કારિક નીવડશે એ હકીકત છે.

સંપાદક શ્રી ચિમનભાઈએ આમાં પોતાનો આત્મા રેડી આ કાર્યને પ્રાણવાન બનાવવામાં ભારે સેવા આપી છે. આગળ હજુ હું બીજાં બે પુસ્તકો પ્રગટ કરવા માગું છું.

આ પુસ્તકો આપને જો ગમે તો અન્યને વાંચવાની પ્રેરણા કરજો, તેનો પ્રચાર કરજો, આ દિશામાં આપનો સક્રિય

○ સંપાદકની નોંધ ○

'જીવન ચણતર'ના પુસ્તકને અત્યંત આવકાર મળ્યો છે. 'જીવન સૌરભ' નું આ પુસ્તક વાંચનારને અવશ્ય હિતકારી બનશે એવી અમને આશા છે.

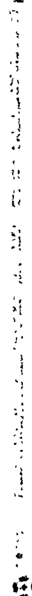
આ સંપાદનની સર્વ જવાબદારી મારી છે. આમાં જે કંઈ સુંદર છે તેનો યશ જ્યાંથી સદાચારની પ્રેરણા મળે તે પરમગુરુ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતને તથા તેમની વાણીને જીવનમાં મૂકનાર પૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય કીર્તિચંદ્રસૂરિજી મહારાજ છે. તેમનો હું આભારી છું અને જે કંઈ સ્ખલના થઈ હોય તે મારી ઉણપને લીધે છે. આપ સર્વે ઉદાર ચિત્ત વડે ક્ષમા આપશો.

આ સંપાદન કોઈક સુયોગ્ય પાત્રમાં જીવનની સુગંધ પ્રસરાવશે તો સંપાદકનો પ્રયત્ન સફળ ગણાશે.

[illegible]
[illegible]
[illegible] — વિદ્યુતભાઈ
[illegible]
મુંબઈ-[illegible]

જીવન સૌરભ

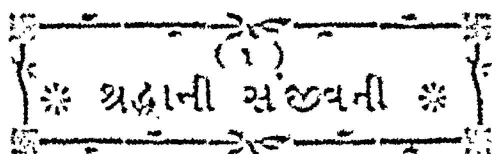
— લેખક —

પૂ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય

હિમાંશુસૂરિજી મહારાજ

શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથાય નમઃ

✻ જીવન સૌરભ ✻

શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ એ જીવનમાં અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. દુનિયાના સઘળા વ્યવહારમાં વિશ્વાસ વગર કામ ચાલતું નથી, વિશ્વાસથી જ ઘર ચાલે છે, વિશ્વાસથી જ વ્યાપાર-ધંધા વિગેરે ચાલે છે અને વિશ્વાસથી જ વ્યવહાર ચાલે છે.

દર્દીને ડૉક્ટર ઉપર વિશ્વાસ રાખવો પડે છે. જો શ્રદ્ધા હોય તો રોગ મટવાનો સંભવ રહે છે.

અસીલને વકીલ ઉપર વિશ્વાસ રાખવો પડે છે અને તો મુકદમાનો અંત આવી શકે છે.

વિદ્યાર્થી શિક્ષક ઉપર વિશ્વાસ રાખે તો અભ્યાસ કરી શકે છે.

[illegible] વિશ્વાસથી [illegible] થાય છે.

એવી જ રીતે [illegible] વિશ્વાસ [illegible] [illegible]

આ માટે એક દૃષ્ટાંત છે.

સિદ્ધપુરુષની કથા

એક નગરમાં બે મિત્રો રહેતા હતા. બન્ને બ્રાહ્મણ દરિદ્રી હતા. એક શ્રદ્ધાવાન હતો, બીજો દરેક વાતમાં શંકા કરનારો હતો.

શ્રદ્ધાવાન મિત્ર કહે, "આપણે પરદેશ વેપાર અર્થે જઈએ."

બીજો મિત્ર કહે, "પરદેશ જઈને પણ સુખી નહિ થઈએ તેની શું ખાત્રી?"

શ્રદ્ધાવાનના આગ્રહથી બન્ને ધન કમાવા માટે પરદેશ તરફ ચાલી નીકળ્યા.

માર્ગમાં એક સિદ્ધ પુરુષનો ભેટો થયો.

શ્રદ્ધાવાન કહે, "સંતની સેવા કરીશું તો સુખી થઈશું."

બીજો મિત્ર કહે, "સેવા કરવાથી સુખ મળે તેની શું ખાત્રી?"

શંકાશીલ મિત્ર પણ શ્રદ્ધાવાનને સેવા કરતો જોઈ સેવા કરવા લાગ્યો, પણ તેને મનમાં શંકા થયા કરતું કે આ સિદ્ધ પુરુષ છે કે કોઈ ધુતારો છે?

બન્ને મિત્રોની સેવાથી તેઓ સિદ્ધપુરુષ પ્રસન્ન થયા અને એકેકું [illegible] બન્ને મિત્રોને આપ્યું [illegible]

છ માસ વીતે આ કંથાના પ્રભાવથી દરરોજ પાંચસો સોના-મહોરો પ્રાપ્ત થશે.”

બન્ને મિત્રો કંથા લઇ ત્યાંથી રવાના થયા. શ્રદ્ધાવાનને થયું કે સંત પુરૂષ વચનસિદ્ધ હોય છે. માટે એમને જે વચન કહ્યું તેના પર વિશ્વાસ રાખી પાલન કરવું. શંકાશીલને થયું કે કોણ જાણે છ મહિને પાંચસોને બદલે પાંચ સોનામહોર કે ત્રાંબાના સીક્કા મળશે કે કેમ તેની શી ખાત્રી?

શંકાશીલ કહે, “કંઠમાં રાખો કે બગલમાં રાખો એમાં ફેર શું? બગલમાં રાખો કે પોટકામાં બાંધો એમાં ફેર શું?” તેને કંથા ગળામાં નાંખતા શરમ આવતી હતી એટલે એ કંથાની મશ્કરી કરતો, તેણે એ કંથા નાખી દીધી.

શ્રદ્ધાવાન મિત્રને સિદ્ધપુરૂષ ઉપર પૂરી આસ્થા હતી, તેણે તો કંથા કંઠમાં બરાબર છ મહિના રાખી મૂકી એટલે સિદ્ધપુરૂષના વચન અનુસાર તેની નિત્યની પ્રાપ્તિ પાંચસો સોનામહોરની થવા લાગી અને તે ધનાઢ્ય બની ગયો.

જ્યારે શંકાશીલ મિત્રને ખબર પડી કે સિદ્ધપુરૂષની કંથાના બળે પોતાનો મિત્ર ધનાઢ્ય બન્યો ત્યારે તેના અફ-સોસનો પાર નહોતો.

શ્રદ્ધા વિવેક પ્રગટાવે છે.

જેમને જીવનનું ઘડતર કરવું છે, જીવનની સુગંધ પ્રગ-ટાવવી છે, તેમને પહેલી અને વહેલી તકે પ્રથમ શ્રદ્ધાની જરૂર છે.

મહાત્માની ક્રિયા ભાર રૂપ લાગતી નથી, એ સહ-જના જેવી હોય છે અને સહજમાં નિરાભિમાન કરવા જેવી છે.

અજ્ઞાનીની પાછળ ચાલવું એ આંધળાપણું છે, પણ જ્ઞાનીની પાછળ ચાલવું એ જ્ઞાની થવા છે.

આજે કેટલાક લોકો સત્સંગ-વિશ્વાસનું [illegible] [illegible] કરે છે. [illegible] [illegible] [illegible] તેઓ સમજવાનો પ્રયત્ન કર્યા વિના બોલે જે ન સમજે, બોલાવે જે ન સમજાય તેનો અસ્વીકાર કરે છે.

તેઓનો સમજવાનો પ્રયત્ન નથી, સમજવાની વૃત્તિ નથી, ફક્ત બોલવાની શક્તિ નથી. માત્ર [illegible] તિરસ્કાર છે. આ [illegible] વિરોધી નાસ્તિકતા છે.

સત્યનો માર્ગ [illegible] છે, નિર્ભય છે. આંધળા નહિ તેમ બહેરો પણ નહિ.

જીવનમાં જેટલા મહાપુરુષો થયા છે તેઓ સત્યના [illegible] સ્વીકાર્યા છે. એ જીવનને નમાવે ઉચ્ચ અને ઉપકારક બનાવવું હોય તો [illegible] મહાપુરુષોના પગલે ચાલવા શીખો.

જ્ઞાની [illegible] વિવેક [illegible] છે. જેનામાં [illegible] [illegible] તે તેને [illegible] [illegible] પરીક્ષા [illegible] [illegible] [illegible] છે.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

શ્રદ્ધાની સંજીવની

યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના એક સેનેટરનો આ સ્વાનુભવ છે.

ત્યારે તેમની ઉંમર એકવીસ વરસની હતી. પત્રકારનો ધંધો હતો, લગ્ન માટે તૈયારી હતી. સખત માંદગી આવી. છેલ્લા સ્ટેજના ક્ષયરોગના ચિહ્નો પ્રગટ થયા.

ક્ષયની હોસ્પીટલના ડોકટરોએ આશા છોડી દીધી. સગા-સંબંધીઓને તાર કર્યા. વેદના અસહ્ય હતી. તે રાત્રે આ સેનેટરને ટેબલ ઉપર પડેલી ચોળવાની ઝેરી દવા પી જઈ દુઃખદ જીવનનો અંત આણવાનું મન થઇ ગયું.

અને ત્યારે તેનો એક મિત્ર જેમેસ આવી પહોંચ્યો.

જેમેસના શબ્દોએ પરિસ્થિતિ પલટાવી નાખી. જેમેસે કહેલા શબ્દો આ રહ્યા—

"ક્યારેય ન ભૂલીશ કે ક્ષયમાં તારો વિનાશ કરવાની કોઈ તાકાત નથી. ક્ષયને તારા ફેફસામાંથી આગળ મન ઉપર ન જવા દે. જો આશા અને શ્રદ્ધા ગુમાવીશ, જો વ્યગ્રતા અને ભયના વિચારો કરીશ તો મૃત્યુ નક્કી છે. ક્ષયથી જેટલા દર્દી મર્યા છે તેથી વિશેષ તો ક્ષયની ચિંતાથી મર્યા છે. ખાત્રી રાખજે કે ક્ષયની તાકાત નથી કે તને મારી શકે."

આ શ્રદ્ધા વચનોએ અમૃતનું કામ કર્યું. સેનેટરનું યુવાન હૈયું પ્રફુલ્લિત થઈ ગયું. ધીરે ધીરે પોતે રોગમુક્ત થશે જ એવી દૃઢ શ્રદ્ધા તેનામાં જાગી. વજન અને તંદુરસ્તી સુધરતા ગયા.

[illegible]

" [illegible] "

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

તેમનામાં ભય અને નિરાશા વ્યાપી રહ્યાં. ત્યાં જોમેસના શબ્દો યાદ આવ્યા, શ્રદ્ધાનું ફળ યાદ આવ્યું.

તેમને પોતાની જીવનચર્યા ફેરવી. વારંવાર પ્રવાસ, લાંબા ભાષણો, નિરર્થક ચર્ચા–શરીર અને મન ઉપર બોજો કરનાર પ્રવૃત્તિઓ બંધ કરી, શ્રદ્ધા દૃઢ કરી.

એક વર્ષ પછી આરામ થઇ જતાં પેલા ડોકટરો બતાવ્યું ત્યારે તેમને સર્વેએ કહ્યું કે–"આશ્ચર્ય છે. તમારું હૃદય તો એકદમ સરસ થઇ ગયું છે."

શ્રદ્ધાનું બળ આપણે જાણતા નથી. જીવન ઘડતરમાં તેનું મહત્વ ઘણું છે.

શ્રદ્ધા સકલ સુખ મૂલ છે.

જો જીવનની સુગંધ પ્રગટાવવી હોય તો આપણે આપણા અનંત શક્તિશાળી આત્માના અસ્તિત્વમાં શ્રદ્ધા રાખવી જોઇએ, અનંત સામર્થ્યનો સ્વામી આપણો આત્મા છે એ સત્યમાં શ્રદ્ધા રાખવી જોઇએ. આત્માની આ અનંત શક્તિઓને પ્રગટાવવાનો માર્ગ છે, પ્રક્રિયા છે. એ વાતમાં શ્રદ્ધા રાખવી જોઇએ. આપણે પોતે પણ આત્માની તાકાત અનુભવી શકીએ એ હકીકતમાં શ્રદ્ધા રાખવી જોઇએ.

આ શ્રદ્ધા વડે જ તમે જેવા ધારશો તેવા થઇ શકશો. પોતે પોતાને નબળા ધારશે તેઓ નબળા જ થશે. પોતે પોતાને સામર્થ્યવાન ધારશે તેઓ અવશ્ય સામર્થ્યવાન થશે.

વાસ્તવમાં આપણે અનંત જ્ઞાન, અનંત સુખ, અનંત

ગુણના સ્વામી છીએ. સર્વ કંઈ પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય ગુણો આપણામાં છે જ.

જો અનંત ગુણો પ્રગટ કરવા હોય તો અનંત ગુણમાં શ્રદ્ધા રાખો.

શ્રદ્ધા સકળ સુખ મૂળ છે,
શ્રદ્ધા વિના બધું ધૂળ છે.
આરોગ્ય શ્રદ્ધાથી મળે,
ઉદ્યોગ શ્રદ્ધાથી ફળે.
શ્રદ્ધાથી ઉન્નતિની ગતિ,
અતિ વેગથી વધતી જતી.
ઉન્નતિ તણું અનેકની,
શ્રદ્ધાનું ત્યાં વસંત છે.
શ્રદ્ધાથી દુર્લભ નહિ કાંઈ,
અસિદ્ધિમાં એ ધ્રુવ છે.
જે જે સ્વભાવિક ગીત ગાઈ,
શ્રદ્ધા સુસ્વાદ લે તે ભાઈ.

શ્રદ્ધા એ માનવ જીવનનું અમૃત છે.

Faith is important to the human life

૦ સંપાદકની નોંધ ૦

૧

શ્રદ્ધાનો પ્રયોગ

એક વૈજ્ઞાનિક હતો. તેને પ્રાર્થનામાં શ્રદ્ધા ન હતી. તે ધર્મને, ઈશ્વરને માનતો ન્હોતો.

તે માંદો પડ્યો. ભયંકર દરિદ્રતા આવી. પ્રયોગો બધા ય નિષ્ફલ જવા લાગ્યા.

ઘરથી કંટાળી બહાર જવા માટે તે નીકળ્યો. એક યાત્રાના સ્થાન પર આવ્યો. તે વિચારવા લાગ્યો.

"હું નાસ્તિક છું. નહિ તો આ પૂજાપાઠ વગેરે અવશ્ય હું પણ કરત."

તરત બીજો વિચાર આવ્યો.

"હું તો વૈજ્ઞાનિક છું. મને જોવા તો દો કે આ વિધિ-વિધાનો પાછળ કંઇ તત્ત્વ છે કે નહિ?"

અને આ પ્રયોગો કરતા તેના હૃદયમાં દબાઈ ગયેલી ભાવનાઓનો ઉભરો બહાર આવ્યો. ભક્તિના અંકુરા તેના હૈયામાંથી એકદમ ઉગી નીકળ્યા.

"મને પ્રકાશ પ્રાપ્ત થાઓ, મને પ્રકાશ પ્રાપ્ત થાઓ જેથી હું નવી શોધો કરી શકું."

"હું શું માંગુ? ધન? ના, ના, મને પ્રકાશ પ્રાપ્ત થાઓ. હું વૈજ્ઞાનિક છું. હું નવી શોધો કરી શકું."

આ વૈજ્ઞાનિકને તેના અદ્ભુત આશ્ચર્યજનક ઘણી શાંતિનો અનુભવ થયો. તેનું હૃદયરોગનું સંશોધન સહજ થયું.

પ્રખ્યાત વૈજ્ઞાનિક મેડીટીઓલોજી આ અનુભવ પ્રમાણિત છે, ત્યાર પછી મેડીટીઓલોજી વિજ્ઞાનની શાખા સ્થાપી છે.

૨

ધર્મશ્રદ્ધાની શક્તિ

જર્નલ ઓફ અમેરિકન મેડીકલ એસોસીએશન જણાવે છે કે, ધાર્મિક શ્રદ્ધા અને દેહની તંદુરસ્તીને ઘણો ગાઢ સંબંધ છે. Unified Field Theory of faith and health.

ધાર્મિક શ્રદ્ધાનો સંબંધ માત્ર દેહની તંદુરસ્તી સાથે જ [illegible] નથી [illegible] ધાર્મિક [illegible] ચમત્કારિક [illegible] અનુમોદન [illegible] છે.

મિશિગનના પ્રખ્યાત ડૉ. શ્રી [illegible] એક દર્દીનું હૃદય બંધ થઈ ગયું. જે સાજું થવા માટે [illegible] પ્રાર્થના કરી. આ પ્રસંગનું વર્ણન કરતાં ડૉ. [illegible] જણાવે છે કે—

* આ [illegible]

૩

દુઃખનું કારણ

ટોલ્સટોય રશિયાનો અમીર હતો. તેને ધન અને કીર્તિ પ્રાપ્ત થયા હતા. દેશ-પરદેશમાં તેની ખ્યાતિ હતી. પરંતુ અંતરથી તે સુખી ન્હોતો.

પોતાના આત્મ ચરિત્રમાં તે જણાવે છે કે-સુખ મેળવવા તેણે ઘણા ફાંફા માર્યાં, ઘણા દુષ્કૃત્યો કર્યાં, વિલાસ અને મોજમઝાનું જીવન ગાળ્યું, પરંતુ શાંતિ પ્રાપ્ત થઈ નહિ, અસંતોષ વધતો જ ચાલ્યો.

એકવાર ગામડામાં જતાં તેણે એક ખેડુતને જોયો. ખેડુતના વદન ઉપર સંતોષ અને સુખ તરવરતાં હતાં. ટોલ્સટોયને આશ્ચર્ય થયું. સંપત્તિ અને સત્તા વગરનો આ સાધનહીન ખેડુત જીવનનો આનંદ શી રીતે અનુભવી શકે છે!

ઉંડા અભ્યાસ અને ગંભીર વિચારણા પછી ટોલ્સટોયને સમજાયું કે-"પોતાના દુઃખનું કારણ પોતાની ઇશ્વરમાં, કો: પરમ તત્ત્વમાં અશ્રદ્ધા હતી."

ટોલ્સટોયને સમજાયું કે-શ્રદ્ધાની સંજીવની વડે જીવનને સાચો આનંદ અનુભવી શકાય. ત્યાર પછી ટોલ્સટોયે જીવનમાં શ્રદ્ધા કેળવી. વર્ષોના અનુભવ પછી તેમને જગતને એક મહાન સત્ય આપ્યું. "To live is to know god." પરમતત્ત્વને જાણવા માટે જીવન છે. શ્રદ્ધાના અમૃત વ પરમ તત્ત્વને જાણવા માટેનો માર્ગ ઉઘડે છે.

૪

અર્વાચીન વિજ્ઞાન અને શ્રદ્ધા

ભારત દેશમાં આજે સમાચારપત્રો દ્વારા મોટા પ્રમાણોથી [illegible] પશ્ચિમના મનુષ્યો પોતાના જીવનમાંથી આસ્તિકતા, પ્રાર્થના અને ઈશ્વર પ્રત્યેની શ્રદ્ધાથી [illegible] જાય છે. ત્યારે પશ્ચિમના ચિંતકો, વિચારકો, ડોક્ટરો અને વૈજ્ઞાનિકો જીવનના કોઈ પણ ક્ષેત્રમાં સફળ થવા માટે [illegible] ધાર્મિક શ્રદ્ધાને ખૂબ જ મહત્ત્વ આપી રહ્યા છે તે વિચારણીય છે.

આજના વિજ્ઞાનને જપ, ધ્યાન, પ્રાર્થના આદિ ધાર્મિક ક્રિયાઓ તથા તેના સિદ્ધાંતોમાં રહેલું મહત્ત્વ સમજાતું જાય છે.

શ્રદ્ધાથી પ્રાર્થના દ્વારા શારીરિક તંદુરસ્તી પ્રાપ્ત થાય છે તથા મનુષ્યોને માનસિક શાંતિ અને આધ્યાત્મિક આનંદ મળે છે.

પશ્ચિમના ડોક્ટરોને આજે સમજાતું જાય છે કે, માત્ર દવાથી આરોગ્ય મળતું નથી. માનવીમાં આધ્યાત્મિક ભૂખ પણ રહેલી છે. એ ભૂખ [illegible] પડશે. આધ્યાત્મિક ભૂખ સંતોષવી પડશે.

પશ્ચિમની હજારો હોસ્પિટલોમાં આજના ધર્મગુરુઓને રાખવામાં આવ્યા છે. જેઓ [illegible] દર્દીઓને [illegible] આપે છે.

શ્રદ્ધાની નિપુન

બિમારોને સાજા બનાવવાના માર્ગ સાથે ધર્મના સિદ્ધાં
તોને કંઇ સંબંધ છે કે નહિ તે માટેની વિચારણા કરવ
થોડા સમય પહેલાં ન્યુ કાસલમાં આશરે ૧૦૦ ડોક્ટરે
અને પાદરીઓ એકત્ર મળ્યા હતા.

લંડનની સેંટ બારથોલોમ્યુ હોસ્પીટલના માનસ રોગન
નિષ્ણાત Psychological Medicine Expert ડૉ. ઇ. બી
સ્ટ્રોસ જણાવે છે કે, “મોટા ભાગના માનસ ઉપચારકે
સ્વીકારે છે કે જે દરદીમાં દૃઢ અને પકવ ધાર્મિક શ્રદ્ધ
હોય છે અને ધાર્મિક વાતાવરણમાં જેમનો ઉછેર થયો હો
છે તેમના માટે બિમારી Psychoneurotic Illness માંથ
સાજા થવાનો સંભવ શ્રદ્ધા વગરના દરદીઓ કરતાં ઘણે
વધારે છે.”

[illegible] ડૉ. [illegible] જણાવે છે કે—

"હવે જ્યારે ને ત્યારે ડોકટરો દર્દીઓને શાંત કરવાના કાર્યમાં ધર્મના ઉપચારોની જે મદદ મળી શકે તેને આવકારે છે."

[illegible] ડૉ. [illegible] કહે છે કે—

"સર્વ રોગોનાં મૂળમાં શારીરિક, માનસિક અને આધ્યાત્મિક કારણો રહેલાં છે. આ ત્રણેની એક બીજા ઉપર અસર થાય છે. મોટા ભાગના દર્દીઓને શાંત થવાનો ઉપાય ધાર્મિક શ્રદ્ધા પ્રાપ્ત કરવાનો છે."

ડોક્ટરો હવે માને છે કે—શ્રદ્ધા તંદુરસ્તીને માટે પણ આવશ્યક છે.

[illegible] યુનિવર્સિટીના [illegible] ડૉ. એ. ડી. [illegible] જણાવે છે કે—

"[illegible]"

[illegible]

(૨)

ધર્મની આવશ્યકતા

જેમ દાંત વગરનો હાથી, વેગ વગરનો ઘોડો, ચંદ્રમા વગરની રાત્રિ, સુગંધ વગરનું ફૂલ, જળ વગરનું સરોવર, છાયા વગરનું વૃક્ષ, [illegible] વગરનું [illegible], ગુણ વગરનો પુત્ર, ચારિત્ર વગરનો [illegible] વગરનો પતિ તથા દેવ વગરનું મંદિર શોભતું નથી, તેમ ધર્મ વગરનું માનવ જીવન શોભતું નથી.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

તમે ૪૮ મિનિટનું સામાયિક કરો છો. દિવસના બાકીના કલાકોમાં આ સામાયિકનો સમભાવ જીવનમાં ઉતારવાનો પુરુષાર્થ કરવાનો છે.

તમે પાંચ મિનિટની પ્રાર્થના કરો છો. તમારા નિત્ય-વ્યવહારમાં આ પ્રાર્થનાની ભક્તિ, ભાવના, નમ્રતા, પ્રમાણિકતા તમારે જીવવાની છે.

ધર્મના માર્ગે જે વળે છે, તેને ધીરજથી, ખંતથી, દ્રઢતાથી આ માર્ગે પગલા ભરવાના છે. કસોટીના પ્રસંગો આવે ત્યારે ટકી રહેવાની શક્તિ કેળવવાની છે, પોતાના પવિત્ર સંકલ્પોને વળગી રહેવાનો આગ્રહ દ્રઢ કરવાનો છે.

કર્મની વિચિત્રતા

એક વ્યક્તિને માન સન્માન મળે છે, બીજાને તીરસ્કાર

પામે છે. એકને અનેક પ્રકારના સુખ સગવડનાં સાધનો મળે છે, બીજાને ખાવાના ફાંફાં હોય છે. એકને શરીરની તંદુરસ્તી તથા દીર્ઘાયુષ્ય હોય છે, બીજાને અનેક રોગોની વેદના તથા અકાળમોતની પરંપરા આવે છે. એકને સર્વ સાધનો અનુકૂળ બને છે, બીજાને જગતમાં બધુંજ પ્રતિકૂળ થાય છે. એકને પગલે પગલે નિધાન પ્રગટે છે, બીજાને પગલે પગલે દુઃખ આવે છે.

વિશ્વમાં આ પ્રકારની જે વિચિત્રતાઓ દેખાય છે તેનું મૂળ કારણ પુણ્ય અને પાપ છે, ધર્મ અને અધર્મ છે.

પૂર્વ જન્મમાં જેણે સારાં સુકૃતો કર્યાં હતાં, દીનદુઃખીઓનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો, અનાથોને સહાય કરી હતી, દુઃખીઓનાં દુઃખ દૂર કર્યાં હતાં, દાન પુણ્ય કર્યાં હતાં, નાના મોટા સઘળાય જીવોનું રક્ષણ કર્યું હતું, ન્યાય નીતિ અને સદાચારના પંથે ચાલતા હતા, પ્રતિદિન પરમાત્માની પૂજા ભક્તિ અને ઉપાસના કરતા હતા, સદ્ગુરુની સેવામાં તત્પર રહેતા હતા, સાધુ-સંતોની વાણીનું પાન કરી તેને પોતાના જીવનમાં ઉતારવાનો પ્રયત્ન કરતા હતા, ધર્મની આરાધનામાં સદા જાગૃત રહેતા હતા, તેઓએ બાંધેલાં શુભ કર્મ પાછળ પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું હતું.

આથી ઊલટું જે આ જન્મમાં દુઃખી થઈ રહ્યા છે, જેણે પૂર્વ જન્મમાં હિંસા, જૂઠ, ચોરી, વ્યભિચાર, અનીતિ, અન્યાય, કર્યાં, દુષ્ટ [illegible] [illegible] જીવન [illegible] ગાળ્યું હતું, [illegible] હતાં, ગરીબો

રીબાવ્યા હતા. આવા દુષ્પ્રયોગોથી પાપ કર્મોથી પાપ ઉપાર્જન કર્યું હતું.

ધર્મ શું છે

ધર્મ એ કોઈ બહારની વસ્તુ નથી. બજારમાં મળતી નથી, ખરીદી શકાતી નથી. ધર્મ એ પોતાની વસ્તુ છે, ધર્મ એ આત્માનો સ્વભાવ છે.

વાસ્તવમાં આપણે જ્યાં સુધી ધર્મના સ્વરૂપને સમજ્યા નથી, તેના જ્ઞાનથી અજ્ઞાત છીએ, ધર્મના મર્મને અને અર્થને પામ્યા નથી ત્યાં સુધી ધર્મ માટે વિપરીત બોલીએ છીએ.

કેટલાક કહે છે કે જૂદા જૂદા ધર્મો હોવાથી જગતમાં ઝઘડા છે. વ્યક્તિઓમાં રહેલા "અહં" એટલે અહંકાર તથા "મમ" એટલે મમત્વથી ઝઘડા છે. જ્યાં જુઓ ત્યાં વિશ્વમાં લોભ અને સ્વાર્થના ઝઘડા છે.

ધર્મનું મહત્વ જાણ્યા વિના ધર્મ કરવામાં જે રસ અને ઉલ્લાસ થવા જોઈએ તે થતાં નથી માટે જો એ વાત હૃદયમાં ઠસી જાય કે ધર્મથી જ સુખ અને શાંતિ મળે છે તો ધર્મનું પાલન કરતાં છાતી ગજ ગજ ફુલે.

એ વાત સ્પષ્ટ પણે સમજાઈ જવી જોઈએ કે સુખ અને દુઃખ, એ પુણ્ય અને પાપ ને લીધે છે.

અનુભવીપુરૂષોએ કહ્યું છે કે,

"સુખ સમૃદ્ધિ વગેરે પુણ્યના ફળ જોઈએ છે, પણ

મુદ્દલ રહ્યું નથી. દુઃખ એ પાપનું ફળ છે. જે સમર્થ નથી [illegible] લખી દર્શાવે પાપ કર્મ [illegible]. આ કેટ[illegible] આશ્ચર્ય છે!

તો પછી ધર્મ એટલે શું ?

શાસ્ત્રકાર કહે છે કે—

“વત્થુ સહાવો ધમ્મો!” વસ્તુનો સ્વભાવ એનું નામ ધર્મ.

જેમ સાકરમાં ગળપણ, મરચામાં તીખાશ, લીંબડામાં કડવાશ, મીઠામાં ખારાશ એ એનો સ્વભાવ છે. પોતાનો સ્વભાવ પોતામાં રહે છે. સાકરમાં મીઠાશ છે તે મીઠાશ કદાપિ [illegible] નથી. મીઠાશ સાકરનો ધર્મ છે. [illegible] તેમાં સાકર નાખવી પડે છે પણ સાકરને [illegible] સાકર નાંખવી પડતી નથી.

વસ્તુનો સ્વભાવ વસ્તુમાં જ હોય, વસ્તુની બહાર ન હોય.

આત્માનો સ્વભાવ આત્મામાં હોય, આત્માની બહાર ન હોય.

[illegible] આત્માનો સ્વભાવ નથી. [illegible] ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, [illegible] વિગેરે [illegible]

[illegible]

પોતાનો નથી. ઈષ્ટ વસ્તુનો સંયોગ થતાં આત્માને રાગ થાય છે. અનિષ્ટ વસ્તુનો સંયોગ થતાં આત્માને દ્વેષ થાય છે. આ પ્રમાણે પર સ્વભાવને લઈને થાય છે. આ વિકાર જન્ય છે. કર્મજન્ય છે, આ વિભાવદશા છે, પર પરિણતિ છે.

સર્વ સુખનું મૂળ

આત્માનું સાચુ સુખ ધર્મથી જ પ્રાપ્ત થાય છે. આત્મા પોતાના દબાયેલા ખજાનાને ધર્મ વડે જ પ્રગટ કરી શકે છે. ધર્મથી જ સાચી શાંતિ અને આબાદી પ્રાપ્ત થાય છે અને ધર્મ જ રોગ, શોક, દુઃખ તથા દારિદ્રય દૂર કરી શકે છે.

ધર્મની શક્તિ અજોડ છે, ધર્મનો પ્રભાવ અદ્‌ભૂત છે, ધર્મનો મહિમા અપૂર્વ છે, ધર્મનું સ્થાન જગતમાં શ્રેષ્ઠ છે. જીવનમાં જે કંઈ સારી વસ્તુ આત્માને મળે છે તેનું મૂળ અને મુખ્ય કારણ ધર્મ છે.

આપણે વૃક્ષની સુંદરતા જોઇ ખુશી થઇએ છીએ, તેની છાયામાં વિશ્રામ લઇએ છીએ, તેના મીઠા મધુર ફળોનો આસ્વાદ લઇ આનંદ અનુભવીએ છીએ. ઝાડ, પાન, ફળ અને ફૂલનું મૂળ કારણ એનું મૂળ છે. કહ્યું છે કે, " મૂલં વિના કુતઃ શાખાઃ " જો મૂળ ન હોય તો ઝાડ, પાન, ફલ અને ફૂલનું પણ અસ્તિત્વ હોત નહિ.

તેવી રીતે જગતમાં સર્વ સુખ, સમૃદ્ધિ અને શાંતિનું ૂળ કારણ ધર્મ છે.

ઉપદેશ રત્નાકરમાં પૂજ્ય શ્રી મુનિ સુંદરસૂરીશ્વરજી મહારાજ ફરમાવે છે કે,

“ધર્મે સિદ્ધે ધ્રુવા સિદ્ધિ-
ર્ધ્રુવમભ્યુદયાદિષુ.
[illegible] સુલભા.
[illegible] સિદ્ધયઃ.

જેણે ધર્મ સિદ્ધ કર્યો, તેણે બધું [illegible] સિદ્ધ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ધર્મ છે. જેની પાસે ધર્મ છે તેને [illegible] સુલભ છે [illegible] પાસે ધર્મ છે તેને [illegible] અને [illegible] સુલભ છે.

[illegible] [illegible] નિધાન

[illegible]

[illegible]

[illegible]

મૂકી પરલોક સીધાવ્યો. તેનું ધન તેની સાથે ગયું નહિ. માટે જે ધન ધર્મમાર્ગે વાપર્યું તે જ સાર્થક!"

માતાની પ્રેરણાથી બન્ને ભાઈઓએ અઢલક ધન ધર્મમાર્ગે વાપર્યું. આબુ દેલવાડાના મંદિરો તેની સાક્ષી પૂરે છે. બંન્ને ભાઈઓએ અનેક સત્કાર્યો કર્યા.

ધર્મનો પ્રભાવ ઘણો છે. તે માટેના અનેક દૃષ્ટાંતો ઇતિહાસમાંથી અને શાસ્ત્ર ગ્રંથોમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે.

ધર્મનોપ્રભાવ

અષ્ટાંગ નિમિત્તનો જાણકાર એક નિમિત્તિઓ એક રાજાની રાજસભામાં આવ્યો. નિમિત્તિઆની ખ્યાતિ ઘણી હતી કારણ કે તેની ભવિષ્યવાણી સાચી પડતી.

રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો, "હે નિમિત્તજ્ઞ! આ વર્ષે રાજ્યમાં સુકાળ થશે કે દુકાળ થશે?"

અષ્ટાંગનિમિત્તથી જાણી નિમિત્તિઆએ જવાબ આપ્યો કે,

"રાજન્! આ વર્ષે ભયંકર દુકાળ પડશે. પાણીનું એક ટીપું પણ નહિ વરસે!"

રાજાએ કહ્યું, "તમારી વાત જો જુઠી પડે તો?"

નિમિત્તિઆએ કહ્યું, રાજન્! જો મારી વાણી અસત્ય તો મારી જીભ ખેંચી કાઢજો."

શાહજાદે મિમિનિઆને એક ખાસ મકાનમાં ઉતારો આપ્યો અને તેની આસપાસ ચુસ્ત ચોકી મૂકી.

ફરાર થઈ તે નાસી ન જાય તે માટે સખત જાપ્તો રાખવામાં આવ્યો પણ મિમિનિઆએ કંઈ એવું વર્તન કર્યું નહીં.

થોડા દિવસ પછી શાહજાદાએ ધર્મોપદેશ આપવા માંડ્યો અને ખુશાલપુર નગરના લોકો, તેની સુંદર વાણી સાંભળવા આવ્યા.

લોકો કહે છે કે જ્યારે મિમિનિઆનું મરણ થયું, ત્યારે પણ તેની ભવિષ્યવાણી પૂરી થઈ નહીં અને બધાને દુઃખ થયું!

પણ પછી પ્રભુએ દયા કરી. કારણ કે મિમિનિઆના મૃત્યુ પછી થોડા સમય બાદ અચાનક ધરતીકંપ થયો અને શહેર આખું નાશ પામ્યું. લોકોએ માન્યું કે મિમિનિઆની ભવિષ્યવાણી સાચી પડી.

ભિખારીએ કહ્યું સાચું

એક ગામમાં એક ભિખારી રહેતો હતો. તે ભીખ માગી પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હતો.

એક દિવસ તે એક શેઠને ઘેર ભીખ માગવા ગયો. શેઠે કહ્યું, "તું કમાતો કેમ નથી? ભીખ માગવી એ સારું કામ નથી. તારાં જેવાં શરીરવાળા મનુષ્યે મહેનત કરવી જોઈએ, ભીખ માગવી નહીં. તું કેમ કામ કરતો નથી?"

જ્ઞાની મુનિવરે સમાધાન કર્યું, "એવા યોગ હતા કે આ વરસે જરૂર દુકાળ પડત! પણ આ નગરમાં એક મહાન પુણ્યાત્માનો જન્મ થયો છે. એના પ્રભાવે સુકાળ થયો છે."

સર્વને ભારે આશ્ચર્ય થયું. રાજાએ પૂછ્યું, "કયા ભાગ્યશાળીના ઘેરે એ પુણ્યાત્માનો જન્મ થયો છે?"

તે મહામુનિવરે એ પુણ્યાત્માના માત-પિતાનું નામ જણાવ્યું અને કહ્યું, "પૂર્વકાળમાં એક ભિક્ષુક હતો. તે એક વખત સાધુઓના સમાગમમાં આવ્યો. સાધુ મહારાજે તેને ધર્મની આરાધના કરવા ઉપદેશ આપ્યો અને સમજાવ્યું કે ધર્મના પ્રભાવે સુખ, શાંતિ અને સમૃદ્ધિ મળે છે, સ્વર્ગના સુખ મળે છે, મોક્ષનો આનંદ પ્રગટે છે. માટે તું એવી પ્રતિજ્ઞા કર કે તને આજથી જે કંઇ પ્રાપ્ત થાય તેનો ચોથો ભાગ હું દાન, પુણ્ય અને ધર્મમાં ખર્ચીશ.

ભિક્ષુકે કહ્યું, "ગુરુદેવ! મારી પાસે કંઇ જ નથી. હું તો ભિક્ષા માગી મારૂં પેટ ભરૂં છું."

મહારાજશ્રીએ તેને સમજાવ્યું કે, 'તને ભિક્ષામાં એક રોટલી મળે તો તેનો ચોથો ભાગ તું બીજા ભૂખ્યાને આપી દેજે, ચાર રોટલી મળે તો એક આપજે."

દાનનો મહિમા

ભિક્ષુકે પ્રતિજ્ઞા અંગીકાર કરી અને દૃઢપણે નિયમનું પાલન કર્યું. આ ભિક્ષુક ભલો છે, દયાળુ છે; પોતાનામાંથી

[illegible] તેઓ પણ ભાગવા લાગ્યા. કારણ કે તેમને કોઈ [illegible] [illegible] [illegible] ડૉ. [illegible] અને [illegible] [illegible] આ સ્થિતિ [illegible]

[illegible] બને છે. પરંતુ આ સ્થિતિ [illegible]

[illegible] ડૉ. [illegible] આ [illegible] છે. [illegible] છે."

[illegible]

[illegible]

[illegible]

દેવા વિ તં નમંસંતિ,
જસ્સ ધમ્મે સયા મણો ॥

ધર્મ ઉત્કૃષ્ટ મંગળસ્વરૂપ છે. તે અહિંસા, સંયમ અને તપરૂપ છે. આ ધર્મમાં જેઓનું મન સદા રહે છે તેને દેવો પણ નમસ્કાર કરે છે.

ધર્મ આત્માને શુદ્ધ કરે છે ... કે ગમે તેવો પણ પાપીનું ... કરે. નાનો હોય કે મોટો હોય, શ્રીમંત હોય કે ગરીબ હોય, ગમે તેવો હોય કે પાપીમાં પાપી હોય, તો તેનું ભલું કરે. ... ધર્મપાલનમાં ઉદ્યમવંત રહો.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

નિર્મળ ચિત્ત દ્વારા જે કાંઇ શુભ પ્રવૃત્તિ થાય છે; તે વ્યવહાર ધર્મ છે અને કાયિક શુભ પ્રવૃત્તિ દ્વારા જે ચિત્ત શુદ્ધિ પ્રગટે છે તે ભાવધર્મ છે, નિશ્ચયધર્મ છે.

ધર્મનો પ્રભાવ

વાણારસીમાં એક બ્રહ્મણ પ્રાચીનકાળમાં રહેતો હતો. તેનું જીવન ધર્મમય હતું. તે સુખી અને સમૃદ્ધ હતો. તેના ચાકરો પણ ધર્મમય જીવન જીવતા.

આ બ્રાહ્મણને એક પુત્ર હતો. યોગ્ય ઉંમરનો થતાં આ પુત્રને શાસ્ત્રાભ્યાસ માટે દૂર દેશમાં મોકલ્યો. ત્યાં શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરાવનારા આચાર્યના ઘરમાં આ બ્રાહ્મણ પુત્ર રહેતો.

સમાન વયના હોવાથી બ્રાહ્મણપુત્ર તથા આચાર્યનો પુત્ર ગાઢ મિત્રો બની રહ્યા.

આચાર્યનો પુત્ર બિમાર પડ્યો અને મૃત્યુ પામ્યો. ગામના બધા ય આચાર્યને આશ્વાસન આપવા આવ્યા.

એક ખૂણામાં બ્રાહ્મણ પુત્ર સ્તબ્ધપણે બેસી રહેતો હતો, તેથી આચાર્યને પણ આશ્ચર્ય થયું.

એકવાર આચાર્યે બ્રાહ્મણપુત્રને બોલાવી તેની સ્તબ્ધતાનું કારણ પૂછ્યું.

બ્રાહ્મણ પુત્રે કહ્યું, "આપનો પુત્ર મૃત્યુ પામે તે વાત હું માની શકતો નથી."

આચાર્યે પૂછ્યું, "શું તમારા ગામમાં મૃત્યુ થતાં નથી?"

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(૩)

❋ આત્માનું અસ્તિત્વ ❋

[illegible]

છે, તેથી અનુમાન થાય છે કે પવન છે. વીજળી દેખાતી નથી, પણ તેનું કામ સ્વીચ દબાવવાથી પ્રકાશ કરવાનું, ગરમી કરવાનું, ઠંડી કરવાનું સ્પષ્ટ અનુભવાય છે.

અમેરિકા દેશ આપણે જોયો નથી, પણ અનુભવીના કથનથી આપણે સ્વીકાર કરીએ છીએ. આત્મા ભલે નજરે દેખાતો નથી, પણ તેના કાર્યોથી તેનું અસ્તિત્વ સમજાય છે.

પંચ મહાભૂત

મડદામાં પાંચે તત્ત્વો વિદ્યમાન છે, છતાં મડદું હાલતું નથી, ચાલતું નથી, બોલતું નથી. જ્યારે તેમાં આત્મા હતો ત્યારે ચૂંટી ભરતા તે જીવ બૂમ પાડતો હતો, વેદના થાય તો ઈશારા દ્વારા સમજાવતો હતો, વૈદ્ય કે ડોકટરની સારવારથી તેને આશ્વાસન મળતું હતું. રોગ મટી જતાં તેને સુખ લાગતું. એવું કયું તત્ત્વ ચાલ્યું ગયું?

મડદામાં હાડકા છે માટે પૃથ્વી તત્ત્વ છે, લોહી છે માટે જળ તત્ત્વ છે, કીડા પડે છે માટે અગ્નિ તત્ત્વ છે, સોજા આવે છે માટે વાયુ તત્ત્વ છે, પોલાણ છે માટે આકાશ તત્ત્વ છે. મડદામાં પાંચે ય તત્ત્વો વિદ્યમાન છે. છતાં આંખો છે પણ તે જોતો નથી, કાન છે પણ તે સાંભળતો નથી, નાક છે પણ સુંઘતો નથી, જીભ છે પણ ચાખતો નથી, બોલતો નથી, ચામડી છે પણ સ્પર્શ અનુભવતો નથી.

તેથી સિદ્ધ થાય છે કે આંખ હોવા છતાં પણ જોનાર કોઈ બીજું તત્ત્વ છે. આંખ કમજોર હોય તો આપણે ચશ્માનો

[illegible] [illegible] [illegible], પણ [illegible] [illegible] નથી, [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] નથી, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે [illegible] [illegible] Laws of Chance and Errors ની [illegible] અસ્તિત્વ સિદ્ધ થાય છે.

[illegible] [illegible] આત્મા [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] નથી. માટે [illegible] આત્મા નથી.

[illegible] [illegible] કે [illegible] [illegible] [illegible] નથી કે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible]

[illegible] [illegible] છે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] છે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] છે છે. પણ [illegible] [illegible] [illegible] નથી. [illegible] [illegible] [illegible] છે, પણ [illegible] [illegible] [illegible] નથી, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નથી.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. " [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? "

શિષ્યે કહ્યું, "હા."

ગુરુ કહે, "જો તું ઘી બનાવે તો હું માનું."

શિષ્યે કહ્યું, "એવી રીતે ઘી બનાવાય નહિ. દૂધનું દહીં. દુધમાંથી માખણ અને માખણને તાવીને ઘી બનાવાય."

ગુરુએ કહ્યું, "જો દુધમાંથી ઘી લેવા માટે આટલી બધી પ્રક્રિયા કરવી પડે તો આત્માના પ્રાગટ્ય માટે કેટલી પ્રક્રિયા કરવી પડે?

શરીરમાં રહેલા આત્માના અનુભવ માટે જો આપણે પ્રયત્ન કરીએ તો અવશ્ય સફલ થઈએ.

આત્મદર્શન કરાવો

જો આત્મામાં રૂપ, રંગ, આકૃતિ હોય તો બતાવી શકીએ. જો આત્મા લોખંડના ટૂકડા જેવો હોય તો હાથમાં આપી શકાય, પરંતુ આત્મા કોઈ પૌદગલિક પદાર્થ જેવો નથી. આત્મા તેથી બીલ્કુલ ભિન્ન છે. આત્માની કોઈ આકૃતિ નથી, તો કઈ રીતે તે બતાવી શકાય?

જેમ સાકર, ફટકડી અને મીઠું ત્રણે ય એક સરખા

તેમ આત્મા નજરે કોઈ પ્રકાર નહિ. પણ વિવેકબુદ્ધિથી અનુભવી શકાય.

સ્વામી વિવેકાનંદ પાસે એક કુમાર આવ્યો. કુમાર કહે, "નથી પરમાત્મા, પરમાત્મા" કહે છે, પણ મને પરમાત્મા દર્શન ક્યારે થશે ?"

સ્વામીજી [illegible] [illegible] માટે [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]."

કુમાર [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] માટે [illegible] [illegible] [illegible] ?

[illegible]

[illegible]

[illegible]

સ્વામી [illegible] [illegible], "[illegible]

દેખાતો નથી માટે આત્મા નથી એમ કહેવું એ ભ્રમણા છે.

એક વખત અમેરિકામાં એક ડોક્ટરોની સભા ભરાઈ હતી. તેમાં એક ડોક્ટરે પોતાના ભાષણમાં કહ્યું કે, "હું મારા વરસોના અભ્યાસ પછી એવું માનતો થયો છું કે, આત્મા જેવી કોઈ વસ્તુ નથી. જો શરીરમાં આત્મા હોત તો શરીરના ટુકડા કરવાથી દેખાત! મેં ઘણા ઓપરેશનો કર્યાં છે, શરીરના ટુકડા કરી જોયા છે, તે માટે સૂક્ષ્મ યંત્રોથી નિરીક્ષણ કર્યું છે અને હું ખાત્રીથી માનું છું કે આત્મા નથી."

સભામાં સનસનાટી ફેલાઈ ગઈ.

એક અનુભવી વૃદ્ધ ડોકટર ઉભા થયા અને બોલ્યા, "મારા વિદ્વાન ડોકટરની વાતથી મને એક આશ્ચર્ય થાય છે. મારા જીવનમાં મેં પણ ઘણા કેસો તપાસ્યા છે. મસ્તિષ્કના અણુઓ Brain cells ને સૂક્ષ્મદર્શક યંત્ર નીચે જોયા છે, Nerves નાડીઓ ચીરી છે, પણ "વિચાર" જેવું કંઇ તત્ત્વ મને દેખાયું નથી. તો શું 'વિચાર' નથી એમ માનવું? વિચાર દેખાતો નથી, પણ 'વિચાર' છે, એ આપણે જાણીએ છીએ. વીજળી દેખાતી નથી, પણ વીજળી Electricity છે, એ આપણે જાણીએ છીએ. તેમ ભલે આત્મા દેખાતો નથી, પણ તેથી આત્મા નથી એમ આપણે કેમ કહી શકીએ?"

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નહિ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નહિ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નથી. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible]" [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

સારાંશ

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. "[illegible] છે."

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible] [illegible]!"

ણને ખબર નથી કે તે શું છે. હું ચૈતન્યને મુખ્ય માનું છું અને જડ પદાર્થને ગૌણ માનું છું. જૂનો નાસ્તિકવાદ હવે ગયો છે. ધર્મ, આત્મા અને મન સાથે સંબંધ ધરાવે છે, તેથી ધર્મ ચલાયમાન નહિ થઈ શકે. ("Religion belongs to the realm of spirit and mind cannot be shaken ")

વૈજ્ઞાનિકો આત્મા જેવું એક નિત્ય તત્ત્વ સ્વીકારવા લાગ્યા છે.

આત્માનું અસ્તિત્વ

જો જીવનનું ઘડતર કરવું હોય, જીવનમાંથી સુગંધ ફેલાવવી હોય તો સર્વ પ્રથમ આત્માના અસ્તિત્વ માટેની શ્રદ્ધા દૃઢપણે થવી જોઇએ.

શાસ્ત્રોનો યથાર્થભાવ સમજવા માટે પ્રથમ આત્માનું સ્વરૂપ સમજવું પડશે અને આત્માનું સ્વરૂપ સમજતાં પહેલાં આત્માના અસ્તિત્વનો વિચાર, ખાત્રી, પ્રતીતિ કરવી પડશે, કારણ કે આત્મા વિના આત્મ સ્વરૂપ સંભવતું નથી. 'મૂલં નાસ્તિ કુતઃ શાખા ।।' જો મૂળ જ ન હોય તો ડાળી, ડાંખળા શી રીતે સંભવે?

જો આત્મા જેવી કોઈ સ્વતંત્ર વસ્તુનો સ્વીકાર કરવામાં ન આવે તો પુણ્ય અને પાપનો વિચાર નિરર્થક ઠરે, પુનર્જન્મ કે પરલોકની વાતનો કંઈ જ અર્થ ન રહે, તો મોક્ષ જેવી સ્થિતિ માત્ર કલ્પના જ ઠરે.

◦ સંપાદકની નોંધ ◦

૧

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ઉલ્લેખો શાસ્ત્રોમાં આવે છે. યોગની જૂદી જૂદી સિદ્ધિઓમાં તેનું વર્ણન છે.

૨

જીરાર્ડ ક્રોઇસેટ

હોલેંડમાં જીરાર્ડ ક્રોઇસેટ Gerard crorsot નામનો એક ડચમેન છે, તેનામાં ગૂમ થયેલા શબને શોધવાની એક આશ્ચર્યજનક આવડત છે.

પશ્ચિમ જર્મનિમાં બર્ન્ડ નામનો પાંચ વર્ષનો એક છોકરો ગુમાઈ ગયો. પોલીસે શોધ કરી, ખેતરો તપાસ્યા, નદીઓમાં જોવરાવ્યું, જંગલો શોધ્યા, કંઇ પત્તો લાગ્યો નહિ.

કદાચ કોઇ દુષ્ટ વ્યક્તિ કે ટોળી છોકરાને ઉપાડી ગઇ હોય એવી શંકા પડી બે મહિનાની કાળજીભરી તપાસને અંતે પોલિસને કોઈ કડી હાથ આવી નહિ

ક્રોઇસેટે જણાવ્યું કે છોકરાનું શબ ઇસ્ટે નદીમાં દોઢ માઈલ દૂર ચોક્કસ જગ્યાએ નદીની અંદર ખૂંચી ગયું છે.

પોલીસે આવી બેહુદી વાત માનવાની ના પાડી, પરંતુ જાહેર જનતાના આગ્રહને વશ થઇ તે જગ્યાએ તપાસ કરાવી. ક્રોઇસેટે કહ્યું હતું તે જ સ્થાનેથી છોકરાનું શબ મળી આવ્યું.

ક્રોઇસેટની આ આવડત આશ્ચર્યજનક છે. હેમબર્ગની પોલીસ જ્યાં ઉકેલ લાવી શકતી નથી, ત્યાં ક્રોઇસેટની માનસિક શક્તિઓ Paranormal Faculties સહાયક બને છે.

આશરે પાંચસો વરસ પહેલાનું એક આશ્ચર્યકારક સ્વપ્ન સ્વોફ્રામ Swaffham ગામના એક ગરીબ ફેરીયા જોન ચેપમેનને આવેલું પ્રસિદ્ધ છે.

સ્વોફ્રામ ગામના ચર્ચમાં મી. ચેપમેન, તેની પત્ની તથા તેમના માનીતા કુતરાના લાકડાના પુતળા આજે પણ છે.

પરચુરણ ચીજો વેચીને જોન ચેપમેન ગુજારો કરતો. તેની સ્થિતિ દરિદ્ર હતી. એકવાર તેને સ્વપ્ન આવ્યું. સ્વપ્નમાં કોઈએ કહ્યું, "તું લંડન જા, ત્યાં લંડનના પુલ ઉપર તને એક માણુસ મળશે, જે તારૂં ભાગ્ય ઉઘાડી દેશે."

તે જમાનામાં લંડન જવા માટે જોન ચેપમેન જેવાને પગે ચાલીને જવાનું હતું. આવા ફાલતુ સ્વપ્ન માટે સો માઇલ ચાલીને જવાની મૂર્ખાઇ બદલ તેની પત્ની તેને વઢવા લાગી.

પરંતુ જોન ચેપમેન ત્રણુ દિવસ ચાલીને લંડન આવ્યો અને બીજા ત્રણુ દિવસ અને રાત લંડનના પુલ પર બેસી રહ્યો. કોઇ તેની સાથે બોલ્યું પણુ નહિ, કોઇ મળ્યું પણુ નહિ.

કંટાળીને ઘેર પાછો જવાની તે તૈયારી કરતો હતો ત્યાં પુલ ઉપરની એક નાની દુકાનના માલિકે તેને કુતુહલથી તે કોણુ હતો, શા માટે આવ્યો હતો તેની પૂછપરછ કરી.

જોને બધી હકીકત કહી. પેલો માણુસ જોનની મૂર્ખાઇ પર ખૂબ હસ્યો અને આવા નિરર્થક સ્વપ્નો પર મદાર ન બાંધવાની સલાહ આપતા બોલ્યો—

[illegible]

[illegible]

(૪)

* પુનર્જન્મની પ્રતીતિ *

આત્મા એક મોટો પ્રવાસી છે. પોતાના કર્મ અનુસાર સંસારમાં જૂદા જૂદા ભવોમાં પરિભ્રમણ કરે છે. પુનર્જન્મનો આ સિદ્ધાંત ધર્મશાસ્ત્રોએ માન્ય કરેલો છે.

કેટલાકને મૃત્યુ પછી ફરી જન્મવાની વાતમાં શંકા છે. તેઓ કહે છે કે આગળના ભવોની કોઇ વાતો યાદ નથી માટે પુનર્જન્મ નથી. તેમની આ દલીલ બરાબર નથી, કારણ કે ગર્ભાશયની, જન્મ થયો તે સમયની કોઈ વાત પણ આપણને યાદ નથી. તેથી આપણે ગર્ભમાં નહોતા એમ કહી શકીશું ?

ભગવદ્ ગીતામાં કહ્યું છે કે, " જાતસ્ય હિ ધ્રુવો મૃત્યુ ધ્રુંવં જન્મ મૃતસ્ય ચ ।" એટલે જે જન્મે છે તેનું નક્કી મૃત્યુ છે અને જે મરે છે તે અવશ્ય જન્મે છે.

પુનર્જન્મનો સિદ્ધાંત તથા કર્મનો સિદ્ધાંત આજે પશ્ચિમના વિચારકો પણ સ્વીકારવા લાગ્યા છે. તે માટે ઘણું સંશોધન થઇ રહ્યું છે અને પુરાવાઓ મળી રહ્યા છે.

શા માટે એક પાસે અઢળક સંપત્તિ છે અને બીજાને ખાવાના સાંસા છે ? શા માટે એક મનુષ્ય જન્મથી અંધ કે અપંગ છે, બીજો સ્વસ્થ અને સુંદર છે ?

ડૉ. [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરી છે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

* અમો આનંદિત થઈએ *

[illegible] છે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.'

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે કે, " [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે."

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

× જ્યોર્જ ગ્રાંડાન ડિગન ×

તેની વળી આત્મકથાનીઓ લખી ગઈ [illegible] જ્યોન ડીશનનો આ પ્રસંગ "પુનર્જન્મ અને જીવન જીવવા માટેની પ્રાર્થનાઓ."

"Reincarnation and Prayers to live by" નામના પુસ્તકમાં છે.

જીન ડીક્ષન રોમમાં પોતાની મિત્ર મીસીસ શીસ્ટરને ત્યાં આવી હતી. રોમની આસપાસનો વિસ્તાર જીન ડીક્ષનને બતાવવા માટે મીસીસ શીસ્ટરનો પુત્ર પોલ સાથે હતો.

જીસસનું એક પ્રખ્યાત ચિત્ર Painting of Sacred Heart of gesus જીન ડીક્ષનને બતાવવા પોલ લઈ જતો હતો.

જીને એકાએક કહ્યું, "પોલ? તમે જ્યાં લઈ જાઓ છો તે દેવળમાં એ ચિત્ર નથી."

પોલે આગ્રહથી કહ્યું કે ચિત્ર ત્યાં જ છે.

એટલી જ દૃઢતાથી જીને કહ્યું કે, ત્યાં નથી જ અને જે દેવળમાં ચિત્ર છે તેનું આબેહુબ વર્ણન કરી બતાવ્યું અને જમણી બાજુ પર ચિત્ર કેટલું નીચું ટીંગાડયું છે તે જણાવ્યું.

જયારે તેઓ પહોંચ્યા ત્યારે સમજાયું કે જીનનું વર્ણન અક્ષરેઅક્ષર સાચું હતું.

જીને કહ્યું, "મને લાગે છે કે, અવશ્ય હું અહીં આવી ગઈ છું."

[illegible]

"[illegible] A Search for Truth." [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

આગળના જીવનની ઘટનાઓ યાદ હોતી નથી. તો પણ એવા કેટલાક પ્રસંગો છે જેમાં વ્યક્તિઓને પોતાના આગળના જીવનની સ્મૃતિઓ રહી ગઇ હોય.

કવિ ટેનિસન કહે છે કે, એવા ઘણા દાખલાઓ મળે છે કે જેથી ખાત્રીથી કહી શકાય કે પુનર્જન્મ છે.

૦ પુનર્જન્મનો ખાત્રીદાયક કિસ્સો ૦

શાંતાદેવીનો દાખલો ઘણો પ્રખ્યાત છે.

શાંતાદેવીનો જન્મ દિલ્હીમાં થયો હતો. ચાર વર્ષની વય સુધી તે મુંગી હતી. પછી તેના પૂર્વભવની વાતો તે કહેતી વાતવાતમાં તે કહે કે, "હું મથુરામાં આ રીતે રહેતી, આ ખાતી. મારા પતિનું નામ કેદારનાથ ચોબે છે."

શાંતાદેવીએ કહેલા સીરનામે મથુરા પત્ર લખવામાં આવ્યો, શ્રી કેદારનાથનો પ્રત્યુત્તર આવ્યો કે, "શાંતાદેવીની વાતોમાં તથ્ય છે. તેનો મેળાપ મારા ભાઇ કાંજીમલ સાથે કરાવો."

કાંજીમલને જોઈને તેને તરત પોતાના દિયર તરીકે ઓળખ્યા. કાંજીમલના સવાલોના બરાબર જવાબો આપ્યા. પછી શ્રી કેદારનાથ પોતાના દશ વરસના પુત્રને લઇને દિલ્હી આવ્યા. શાંતાદેવીએ બન્નેને ઓળખ્યા તથા પુત્રને જોઈ રડવા લાગી. પુત્રને માટે રમકડા લાવી.

કેદારનાથે ઘણા સવાલો પૂછયા. પછી કહ્યું કે, "મારી ખાત્રી થઇ છે કે આ મારી પૂર્વજન્મની પત્ની જ છે."

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ઇ. સ. ૧૯૪૦ આસપાસ અંગ્રેજી છાપાઓમાં આ બધા સમાચારો છપાયા હતા.

સ્વીડનનો સ્ટુરે લોનરસ્ટ્રેન્ડ Sturo Lonnerstrand નામનો વૈજ્ઞાનિક સંશોધક આ વાત બનાવટી છે તેમ પુરવાર કરવા ભારત આવ્યો. તેને અત્યંત ખાત્રીપૂર્વક જાહેર કર્યું કે, "પુનર્જન્મનો એક સંપૂર્ણ અને ખાત્રીદાયક કિસ્સો છે."

આ બાબતની ઘણાઓએ ચકાસણી કરી છે. દિલ્હીના કેટલાક પ્રખ્યાત માણસોએ આ બાબતમાં તપાસ કરી હતી અને "તેજ" પત્રના મેનેજીંગ ડાયરેક્ટર લાલા દેશબંધુ, પંડિત નેકિરામજી શર્મા તથા બાબુ તારાચંદજી વકીલની કમિટી નીમી આ સંબંધી એક અહેવાલ પ્રસિદ્ધ કર્યો હતો.

મથુરામાં દશ હજાર માણસોની સભા થઇ હતી અને દિલ્હીમાં પણ સભા થઇ હતી, જેમાં દિલ્હી યુનીવર્સીટીના વાઇસ ચેન્સેલર રાયબહાદુર રામકીશોરજી અને અન્ય પ્રતિષ્ઠિત સજ્જનો હાજર હતા.

* કરીમ કે ફારૂક *

પુનર્જન્મમાં વિશ્વાસ ન કરનારા એક મુસ્લીમ પરિવારમાં પુનર્જન્મની વાત કઇ રીતે પ્રત્યક્ષ થઇ તેની હકીકત "ટાઇમ્સ ઓફ ઇંડિયા" ના છાપામાં આવી હતી.

બરેલીમાં એક મુસ્લિમ અધ્યાપક શ્રી હશમતઉલ્લા

[illegible] પ્રતિજ્ઞા

[illegible] ચર્મોદ્યોગ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ચર્મોદ્યોગ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પ્રતિમા [illegible] [illegible] [illegible] ચર્મોદ્યોગ [illegible] [illegible] [illegible] " પ્રતિમા [illegible] [illegible] " પ્રતિમા ! હું [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] પ્રતિમા [illegible] [illegible] [illegible]

પ્રતિમા [illegible] [illegible] [illegible] પ્રતિમા [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

* [illegible] *

[illegible]

[illegible]

પુનર્જન્મની પ્રતીતિના આવા અનેક પુરાવાઓ એકત્ર થઈ રહ્યા છે અને આજનો સમજુ વર્ગ પુનર્જન્મને સ્વીકારતો થયો છે.

જે આત્માનો સ્વીકાર કરે છે અને પરભવનો સ્વીકાર કરે છે તે પુણ્ય-પાપનો સ્વીકાર કરે છે અને ધર્મનો સ્વીકાર કરે છે અને ધર્મને જે અંગીકાર કરે છે તેના કર્મનો વિનાશ થાય છે. અંતે એ આત્મા અજરામર પદને પ્રાપ્ત કરે છે અને હંમેશ માટે અનંત આનંદનો ભોક્તા બને છે. એટલે એક આત્મતત્વના જ્ઞાનથી કેવો મહાન લાભ થાય છે. માટે તમે આત્માની ખોજ કરો, આત્માને ઓળખો.

શાસ્ત્રો કહે છે-"જે એગં જાણઈ સો સવ્વં જાણઈ" જે એકને જાણે છે તે બધું જ જાણે છે.

સંપાદકની નોંધ

૧

ડૉ. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

મોટો થતાં આ બાળકે પોતાના આગલા ભવની વાતો કહેવા માંડી. તેનું નામ નેગીપ બુડાક હતું. ગરગીન ગામમાં તે રહેતો હતો.

તેની પત્નીનું નામ ઝેહરા હતું. તેને બાળકો હતા. અહમદ રેન્કલીએ ઝઘડાને લીધે તેનું ખૂન કર્યું હતું. દાતરડા વડે તેના ઉપર ઘા થયા હતા.

મરસીન ગામમાં આ આરબ છોકરાને લઇ જતા તેને પોતાની પત્ની અને બાળકો તરત ઓળખી કાઢ્યા. બધાના નામ કહી આપ્યા. સૌથી નાની છોકરીને તે ઓળખી શકયો નહિ, કારણ કે તેના ખૂન પછી તે જન્મી હતી.

તેની સત્યતાની ખાત્રી કરવા માટે તેની પત્ની ઝેહરાએ કોઇ અંગત વાત કહેવા તેને જણાવ્યું. એકવાર ઝઘડો થતાં ગુસ્સામાં ઝેહરાને પગ પર છરી મારી હતી.

ઝેહરાએ કહ્યું કે, તે વાત સાચી છે અને છરીનો ઘા તેના પગ પર નિશાનરૂપે ઝેહરાએ બતાવ્યો.

(૫)

અગ્નિનો ત્યાગ

શેઠની દુકાન અને ઘર નજીક હતાં. ગ્રાહક આવે ત્યારે શેઠના સંકેત અનુસાર બાલક ખોટા તોલમાપ લઈ આવે. ગ્રાહકને માલ આપવાનો હોય તો શેરના બદલે પોણોશેર આપે. જો માલ લેવાનો હોય તો શેરનું સવાશેર લે, પણ પાપ કયાં સુધી ઢાંકયું રહે!

પાપ છુપાયા ના છુપે,
છુપે તો મોટું ભાગ;
દાબી દૂબી ના રહે,
રૂઈ લપેટી આગ.

ધીરે ધીરે લોકો જાણી ગયા કે, શેઠ તો મહાઠગારો છે એટલે સૌએ તેનું નામ વંચક શેઠ રાખ્યું.

* વંચક શેઠ *

એકવાર પુત્રવધૂએ પોતાના પતિને પૂછયું, "મારા સસરાજીનું નામ તો હેલાક શેઠ છે અને લોકો તો તેમને વંચક શેઠ કહે છે તેનું શુ કારણ?"

બાલકે પોતાની પત્નીને સત્ય હકીકત કહી કે પિતાજી લોકોને ઠગે છે એટલે લોકોએ તેમનું બીજું નામ વંચક શેઠ રાખ્યું છે.

ધર્માત્મા પુત્રવધૂને આ વાત ન ગમી. એકવાર પુત્રવધૂએ પોતાના સસરાને બે હાથ જોડી વિનંતી કરી કે—

"બાપુજી, આપ અનીતિ કરીને, બીજાને ઠગીને અને

ભોળા લોકોને છેતરીને ધનોપાર્જન કરો છો, પણ આ ધન ટકશે નહિ. આડે માર્ગે ચાલ્યું જશે, નાશ પામશે અને મોટા પાપના ભાગી બનવું પડશે.

આપ અનીતિનો માર્ગ છોડી, નીતિ-ન્યાયનો માર્ગ અપનાવો. તેથી આપણે અવશ્ય સુખી થઇશું. અનીતિના ઘણા ધન કરતાં નીતિનું થોડું ધન પણ સુખ આપનારૂં બને છે.

સુપાત્રમાં આપેલું નીતિનું ધન અનન્ય ફળ આપે છે અને મહાન લાભ પ્રાપ્ત થાય છે.

"જેવો આહાર તેવો ઓડકાર" એ કહેવત અનુસાર અનીતિનું ધન પેટમાં પડે તો બુદ્ધિ બગડે, ધર્મકાર્યમાં ચિત્ત લાગે નહિ માટે આપ મારી વિનંતી માની નીતિનો માર્ગ સ્વીકારો અને અનીતિને તિલાંજલી આપો. આપ છ મહિના મારી વાત માનો અને તેનું ફળ જુઓ.

પુત્રવધૂની વિનય-વિવેકપૂર્વકની ડહાપણ ભરેલી વાણીની અસર વંચક શેઠ પર ઘણી સારી પડી અને તે દિવસથી તેમને વ્યાપાર વ્યવસાયમાં ન્યાય-નીતિથી ચાલવાનો દૃઢ સંકલ્પ કર્યો.

× સોનાની પાંચશેરી ×

ધીમે ધીમે લોકોમાં તેમની સારી છાપ પડવા માંડી, લોકોનો વિશ્વાસ વધવા લાગ્યો, ધંધો વધ્યો અને ન્યાય-નીતિ[illegible]નાં કર્યું.

ન્યાયથી મેળવેલા ધનની પરીક્ષા લેવા માટે શેઠે સોનાની એક પાંચશેરી કરાવીને તેના ઉપર પોતાના નામની મહોર મારી અને પુત્રવધૂના કહેવાથી બજાર વચ્ચે મૂકી દીધી. ત્રણ દિવસ સુધી તે ત્યાં પડી રહી પણ કોઈએ લીધી નહિ તેથી શેઠને ઘણું આશ્ચર્ય થયું.

ફરી સોનાની પાંચશેરી સમુદ્રમાં નાખી દીધી.

એકવાર એક માછીમારની જાળમાં એક મોટું માછલું આવ્યું. આ માછલાના પેટમાંથી પેલી સોનાની પાંચશેરી નીકળી શેઠના નામની મહોર તેના પર જોઈ ગરીબ માછીમાર પાંચશેરી શેઠને આપી ગયો.

નીતિનો આ પ્રત્યક્ષ પ્રભાવ જોઈ શેઠની શ્રદ્ધા દૃઢ બની. પુત્રવધૂનું બહુમાન થયું. હેલાક શેઠનો યશ ચોમેર ફેલાયો. શેઠનું ઉદાહરણ જોઈ લોકો પણ નીતિમાર્ગે વળ્યા. લક્ષ્મીનો સદ્વ્યય થવા લાગ્યો.

પ્રવાસે જનારા વ્યાપારીઓ શેઠ પાસેથી દ્રવ્ય લઈને પ્રવાસે જતાં. તેમની દૃઢ માન્યતા હતી કે શેઠનું ધન નીતિમાર્ગનું છે, માટે જવાનું નથી, તેથી આપણો પ્રવાસ તથા વ્યાપાર નિર્વિઘ્ને સફળ થશે.

વહાણ ચલાવનારા ખલાસીઓ શેઠનું નામ મંગલરૂપ હોવાથી સાગરની સફર સુંદર રીતે થાય તે માટે વહાણ ચલાવતી વખતે "હેલાસા" "હેલાસા" કહેવા લાગ્યા. આ રીતે હેલાક શેઠ વિખ્યાત બન્યા.

× અનીતિનું ધન ×

અનીતિનું ધન ઘાસના પૂળા જેવું છે. ઘાસના પૂળામાં દીવાસળી ચાંપતા અજવાળું થાય છે, પણ થોડી ક્ષણો પછી ઘોર અંધકાર વ્યાપે છે અને તેમાંથી રાખ પણ મળતી નથી. તેવી જ રીતે ભલે અનીતિના ધનથી થોડીવાર અજવાળું લાગે, પણ પછી એ મૂળ સુડીને પણ સાફ કરી જશે એ ન ભૂલવું.

કહ્યું છે કે—

અન્યાયોપાર્જિતંવિત્તં,
દશ વર્ષાણિ તિષ્ઠતિ ।
પ્રાપ્તે ત્વેકાદશે વર્ષે,
સમૂલં તદ્વિનશ્યતિ ।।

અન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલું ધન વધુમાં વધુ દશ વર્ષ સુધી રહે છે. અગિયારમાં વર્ષે તો મૂલ મૂડીને લઇને ચાલ્યું જાય છે.

એક મોટર ડ્રાઈવરે કહેલો તેના જીવનનો મહત્વનો આ પ્રસંગ છે. મોટર ડ્રાઈવરના ધંધામાં હોવા છતાં આ ડ્રાઇવર સીધો, સાદો, પ્રામાણિક અને નિર્વ્યસની હતો.

“જીવનમાં સદાય ન્યાય અને નીતિ જાળવનારો હું એકવાર મારો ધરમ ચૂકી ગયો.

રાજકોટથી ભાવનગર એકવાર ખટારો લઇને હું જતો

પરોપકારમાં જેની બુદ્ધિ છે અને જે કૃતજ્ઞ છે એટલે કરેલા ઉપકારને જે ભૂલતા નથી આવા બે જ ગુણથી આ પૃથ્વી ટકી રહી છે.

કૃતજ્ઞતા અને પરોપકારના ગુણને ધારણ કરનાર લોકમાં સર્વશ્રેષ્ઠપણું પામે છે.

જો તમારે જીવનની સૌરભ પ્રગટાવવી હોય તો કૃતજ્ઞતા તથા પરોપકારનો ગુણ કેળવવો પડશે.

મારા ઉપર ઉપકાર કરાનાર પ્રત્યે જો હું સદ્ભાવ ન રાખી શકું તો અપકાર કરનાર ઉપર ઉપકાર કરવાનું બળ મારામાં ક્યાંથી પ્રગટશે!

જો હું મારા ઉપર કોઇએ કરેલા ગુણને પણ નથી જાણતો, નથી સ્વીકારતો, તેનું દેવું ચુકવવાનો વિચાર નથી કરતો તો મારા જેવું નીચ કોઇ નથી. જો કૃતજ્ઞતા ગુણ નહિ આવે તો એક પણ સારો સદ્ગુણ નહિ આવે.

૦ સદ્ગુણની સુગંધ ૦

શેખસાદીએ લખ્યું છેઃ "મેં માટીના એક ઢેફાને પૂછ્યું કે તું તો માટી છે, આટલી બધી સુગંધ તારામાં ક્યાંથી આવી?

ઢેફાએ કહ્યું, "આ સુગંધ કંઇ મારી પોતાની નથી. મને કેટલોક વખત ગુલાબના ક્યારામાં રહેવા મળ્યું હતું. આ સુગંધ ત્યાંની છે." આનું જ નામ કૃતજ્ઞતા.

બીજાના સીધા અથવા આડકતરા સ્હેજ માત્ર ઉપકારને જાણવો, તેનો સ્વીકાર કરવો, વાણીથી પ્રશંસા કરવી અને આ ઉપકારનો બદલો વાળવા સર્વ સુયોગ્ય પ્રયત્નો કરવા.

વરસો પહેલાની રોમ દેશની આ વાત છે.

એક જંગલમાં થઇને તે દેશનો એક તત્ત્વ ચિંતક જઈ રહ્યો હતો. દૂરથી તેણે સિંહની કરૂણ ત્રાડ સાંભળી. થોડી થોડી વારે દુઃખભરી સિંહની ત્રાડો સંભળાઇ.

પેલા તત્ત્વચિંતકને થયું કે સિંહને કંઇ વેદના થઇ રહી છે. તેને દૂરથી જોયું કે સિંહના પંજામાં એક તીક્ષ્ણ કાંટો વાગ્યો હતો. સિંહ પંજો પછાડે અને કાંટાની વેદના થાય એટલે ચીસો પાડે. કાંટો નીકળે નહિ અને પંજામાં વધુ ઉંડો જાય.

આ તત્ત્વચિંતકને દયા આવી. ભગવાનના નામનું સ્મરણ કરી તે ધીરે ધીરે સિંહની પાસે આવ્યો અને સિંહના પંજાને પોતાના હાથમાં લઇ જોરથી કાંટો કાઢી નાખ્યો.

સિંહ પણ તેની સામે ઉપકારની લાગણીથી જોઈ જંગલમાં ચાલ્યો ગયો. સિંહ પણ સમજુ પ્રાણી છે.

આ વાતને ઘણો વખત વીતી ગયો. તે જમાનામાં રોમન સૈનિકો ગુલામોને પકડતા અને આ પકડાયેલા કેદીઓને ભૂખ્યા સિંહ સામે ધરી દેતા. સિંહ આ નિરાધાર મનુષ્યોને ફાડી ખાય તે નજરે જોઇને રોમનોને ખુશી થતી. આવા ક્રૂર ભાવોથી રોમન પ્રજાની થોડા સમયમાં પડતી

થઈ ગઈ અને એક કાળનું મહાન રોમન સામ્રાજ્ય પતનની ખાઈમાં હોમાઈ ગયું.

એકવાર પેલો તત્ત્વચિંતક પણ રોમન સૈનિકોને હાથે પકડાઈ ગયો. આ ટોળાની સામે એક ભૂખ્યા સિંહને છોડવામાં આવ્યો. ટોળામાં સર્વે રડારોળ કરતાં હતા. પેલો તત્ત્વચિંતક નિર્ભયતાથી મૃત્યુની રાહ જોઈ ઉભો હતો.

ભૂખ્યો સિંહ ટોળા પર કૂદી આવ્યો અને એક ભારે આશ્ચર્ય બન્યું. પેલા તત્ત્વચિંતક પાસે ધીરેથી આવીને સિંહ તેનો હાથ પ્રેમથી ચાટવા લાગ્યો.

આ પેલો સિંહ હતો જેના પંજામાંથી કાંટો તત્ત્વચિંતકે બહાર કાઢ્યો હતો.

રોમનોને તેમના જીવનમાં આવું દૃશ્ય જોવા મળ્યું નહોતું. તે દિવસે સર્વ કેદીઓને જીવનદાન આપવામાં આવ્યું.

સિંહ જેવા પશુમાં પણ જો કૃતજ્ઞતાનો ગુણ હોય છે તો પછી મનુષ્ય જો કૃતજ્ઞતા ચૂકે તો પશુથી પણ બદતર છે.

ભલે આપણે ઋણ વાળી ન શકીએ પણ જો ઋણ આપણે સ્વીકારીએ તો ઋણ વાળવાની શક્તિ ક્યારે પણ આવશે.

જે બીજાનો ઉપકાર આપણે ન સ્વીકારીએ તો આત્માના પરિણામો–ભાવોની કોમળતા રહેશે નહિ, નિષ્ઠુરતા આવી જશે.

જે બીજાનો ઉપકાર સ્વીકારતો નથી તે કૃતઘ્ન છે. શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે કે સર્વ પાપોનું પ્રાયશ્ચિત છે પરંતુ કૃત-

ઘ્નતાનું કોઈ પ્રાયશ્ચિત નથી. કૃતઘ્નતારૂપી પાપ ધોવા માટે પોતામાં કૃતજ્ઞતા જગાડવી પડશે.

કૃતઘ્નતા સંસારમાં ભ્રમણ કરાવે છે અને કૃતજ્ઞતા મોક્ષના માર્ગ તરફ વાળે છે.

× પછી શું? ×

બીજા વિશ્વયુદ્ધનો આ પ્રસંગ છે. અમેરિકન માસિક 'રીડર્સ ડાયજેસ્ટ'માં એ પ્રસિદ્ધ થયો છે. જેના જીવનમાં આ ઘટના ઘટી તેના પોતાના શબ્દોમાં છે.

"હું ફ્રેંચ સૈનિક છું. એકવાર અમે મિત્ર રાજ્યોના સૈનિકો નાઝીઓના હાથમાં પકડાઈ ગયા. મૃત્યુ અમારે માટે નક્કી થઇ ગયું.

અમને દરેકને જૂદી જૂદી એક એક કોટડીમાં પૂરવામાં આવ્યા. આ કોટડી એટલી નાની હતી કે તેમાં ઉભા ન થઇ શકાય અને સુઇ પણ ન શકાય. માત્ર બેસી રહેવું પડે. બેડીઓથી હાથ-પગ બાંધેલા હતા. ભૂખે-તરસે અહિં પડી રહેવાનું હતું.

લશ્કરની બાતમી કઢાવવા માટે નાઝી અફસરો સખ્ત જુલમ કરતા. રાત્રે નાઝી સીપાઇઓના બૂટનો અવાજ સંભળાતો. એકાદ કોટડીમાંથી અમારામાંના કોઇને કાઢીને જમીન પર ઘસડી જવામાં આવતો. નાઝી અફસરોની ઓફિસમાં તેના પર અમાનુષી જુલમ કરવામાં આવતો અને છેલ્લે

બંદુકની ગોળીનો અવાજ સંભળાતો અને નરક વેદનામાંથી એક મિત્ર છૂટ્યો એવું લાગતું.

એક રાત્રે મારી કોટડી પાસે નાઝી સિપાઈઓના પગ અટકયા. બહારથી તાળું ખૂલ્યું. પશુને ખેંચી કાઢે તેમ મને બહાર ખેંચી કાઢી જમીન પર પટકયો અને ઘસડીને લઈ ગયા.

એક કરડા ચહેરાવાળો નાઝી અફસર બેઠો હતો, તેની સામે મને ઉભો કર્યો.

મિત્ર રાજ્યોના લશ્કરની હિલચાલ સંબંધી બાતમી કઢાવવા તેને મને અનેક પ્રશ્નો પૂછ્યા. વચ્ચે વચ્ચે પોતાનો ડંડો સખત રીતે તે મારા વાંસામાં મારતો જાય.

વાતવાતમાં તેને મને પુછ્યુંઃ "તું ફ્રેંચ છે?" મેં હા કહી અને જર્મનિ તથા ફ્રાન્સની સરહદ ઉપરના એક ગામ-ડામાં મારો જન્મ થયો હતો તે વાત મેં કહી.

પેલા ક્રૂર નાઝી અફસરે પૂછ્યુંઃ "એ ગામ વિષે તું શું જાણે છે?"

મેં જણાવ્યું કે એ ગામમાં મારા વૃદ્ધ દાદીમાએ મને ઉછેરીને મોટો કર્યો હતો. મારૂં બાળપણ ત્યાં વીત્યું હતું.

વચ્ચે વચ્ચે ગુસ્સાથી તે નાઝી અફસર બરાડતોઃ "જૂઠો, આ બધું હડહડતું જૂઠું છે." અને એક બે ડંડા મને મારતો અને પૂછતો "એ ગામમાં તું કોને જાણે છે?"

મેં મારા વૃદ્ધ દાદીની વાતો કહી. અમારી પડોશમાં

જોન સ્ટોપેલ નામનો એક દારૂડીઓ રહેતો હતો. તેને જોસેફ નામનો નાનો દિકરો હતો. દારૂડીઓ દારૂ પીને પત્ની તથા દિકરાને મારતો. મારા વૃદ્ધ દાદી નાના જોસેફને અમારા ઘેરે લઈ આવી છાનો રાખતા, ભોજન કરાવતા.

જોન સ્ટોપોલની કમાણી બંધ થઇ પણ એની દારૂની લત છૂટી નહિ. પત્ની બિચારી દીકરાને સાચવતી અને મજુરી કરતી. આ દારૂડીઓ તેણીને મારીને દારૂ પીવા પૈસા લઈ જતો.

એકવાર દારૂડીઆએ પત્નીને એટલો ઢોરમાર માર્યો કે બિચારી મરી ગઇ. નાનો જોસેફ નિરાધાર થઇ ગયો. મારા દાદી તેને સાચવતા, જમાડતા. આ પ્રમાણે જોસેફ મોટો થયો. એકવાર દારૂડીઆ પિતાએ તેને માર્યો અને છોકરો ઘર છોડીને નાસી છૂટ્યો. ઘણી તપાસ કરી પણ તેનો પત્તો લાગ્યો નહિ.

જોન સ્ટોપેલને પુત્ર વિયોગનો આઘાત ઘણો લાગ્યો. તેને દારૂ છોડી દીધો. સુનમુન બનીને પોતાના ઝુંપડામાં તે બેસી રહેતો. મારા વૃદ્ધ દાદી તેનો હાથ પકડી તેને અમારા ઘેર લઇ આવતા. પરાણે ભોજન કરાવતા અને આશ્વાસન આપતાં. તે મુંગોમંતર ખૂલ્લી આંખોએ અંતરિક્ષમાં પોતાના પુત્રને શોધતો હોય એમ બેસી રહેતો.

પછી જોન સ્ટોપેલ માંદો પડ્યો. ત્રણ દિવસ અને રાત મારા દાદીએ તેની ચાકરી કરી અને તે મૃત્યુ પામ્યો.

હું વાત કહે જતો હતો અને પેલો નાઝી અફસર ખરાડા

એકાએક તેમનો ચહેરો ધ્યાનથી જોઈને સરદારે પૂછ્યું: "અરે! તારો ધંધો શું છે?"

"હું જનાવરનો ડૉક્ટર છું." પેલા ભાઈએ પ્રત્યુત્તર વાળ્યો.

આ સાંભળી બધા એકબીજાનાં મોઢા જોવા લાગ્યા. લુટારા સરદારનો અવાજ બદલાઈ ગયો. "અરે, ભાઈ! તમે એ પહેલાં કેમ ન કહ્યું? તમે તો અમારા જીવનદાતા છો. અમારાં ઢોર, અમારી ગાયને જીવતદાન દેનારા તમે! તમારો વાળ સરખો ય વાંકો ન કરીએ. અમને માફ કરો, અમારી મોટી ભૂલ થઈ."

પછી જીપગાડીને ધક્કા મારી બધા સરદારના ઘેર લઈ ગયા. પેલા ભાઈનું સારૂં સ્વાગત કર્યું.

એક વખત આ ગામમાં એક ગાયને વાછરડું જન્મતું ન્હોતું તે મદદ કરવા પેલા ભાઈ ઢોરના ડોકટર તરીકે આવેલા. તેમને ભારે મથામણ પછી ગાય અને વાછરડું બંનેને બચાવેલા.

સરદારે કહ્યું, "તમે મારી ગાય બચાવેલી. તમે કદાચ મને ભૂલી ગયા હશો, પણ હું તમને કેમ ભૂલું? ઉપકાર કરવાવાળાનો ગુણ ભૂલીએ તો જીવતા નરકમાં જવું પડે."

જો કૃતજ્ઞતા આપણા ભાવમાં હશે, આભારના શબ્દોમાં આપણે કૃતજ્ઞતા સ્વીકારીશું અને કાર્ય વડે ઉપકાર કરી

ઓને પ્રેરણા મળશે. પરંતુ જો આપણે કૃતઘ્ન બનીશું, બીજાએ કરેલા ઉપકારનો સ્વીકાર નહિ કરીએ તો ઘણાના સદ્ભાવો ઉપર આઘાત કરીશું અને કેટલાય સત્કાર્યો થતાં અટકાવીશું.

અંગ્રેજી ભાષામાં બે વાકયોનો વપરાશ વધારે છે. Very Sorry! "માફ કરજો" એ ક્ષમાપનાનું સૂચક છે. અને Thank you! "તમારો આભાર!" એ કૃતજ્ઞતાનું સૂચક છે. સાચા ભાવથી બોલાયેલા આ બંને વાકયો જીવનમાં સુગંધ ફેલાવે છે.

૦ સંપાદકની નોંધ ૦

૧

*** ઘણાનો મારા ઉપર ઉપકાર છે. ***

પૃથ્વી પર માનવીનું આગમન શાને કાજે થાય છે તે હું જાણતો નથી, પણ કોઈકવાર લાગે છે કે પ્રભુના કોઈ દૈવી હેતુ અને ક્રમને અનુસરીને જ આપણે આવીએ છીએ.

આપણું સમગ્ર અસ્તિત્વ બીજાઓને સુખી કરવા, એમના દુઃખ ફેડવા અને વેદનાના મહાસાગરમાંથી તારવા માટે જ છે.

કારણ કે આપણું સુખ અન્યના સ્મિત અને સ્વાસ્થ્ય પર જ આધારિત છે.

કારણ કે અનેક અણજાણ આત્માઓના ભાવિ સાથે આપણે સૌ મૂંગી સહાનુભૂતિના તંતુથી સંકળાએલા છીએ.

મને સતત અને તીવ્ર ભાન રહ્યા જ કરે છે કે, હયાત અને બીનહયાત એવા અસંખ્ય માનવીની મહેનતથી મારૂં આંતરિક અને બાહ્ય જીવન ઘડાયું છે, તો હું પણ તેમને સુખી કરવા માટે ઘસાઇ છૂટું–ખપી જઉં.

—આઇન્સ્ટાઇન

૨

૦ સદ્‌વ્યવહારનો પાયો ૦

કૃતજ્ઞતાનો સદ્‌ગુણ મોક્ષમાર્ગ પ્રત્યે વાળે છે. કૃતઘ્નતાનો દુર્ગુણ સંસારમાં ભ્રમણ કરાવે છે.

નિશ્ચયધર્મનો પાયો વ્યવહાર ધર્મ છે. વ્યવહાર ધર્મનો પ્રાણ નિશ્ચયધર્મ છે.

બીજા બધા દોષોનું પ્રાયશ્ચિત છે, પણ કૃતઘ્ન આત્માને પ્રાયશ્ચિત છે જ નહિ, એમ શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે.

એકાંત નિશ્ચયવાદીઓમાં કૃતજ્ઞતા ગુણ સર્વથા નાશ પામે છે. કારણ કે તેમના મનમાં પર દ્રવ્યના કર્તૃત્વપણાનો સર્વથા નિષેધ છે.

તીવ્ર સંકલેશવાળા જીવોને મંદ સંકલેશવાળા કરવાનો ઉપાય નિશ્ચયનું તત્ત્વજ્ઞાન નથી, પણ સદ્વ્યવહારનું પાલન અને તે માટે જરૂરી તત્ત્વજ્ઞાન છે.

કૃતજ્ઞતા ગુણ સદ્વ્યવહારનો પાયો છે, તેથી ગુરૂ–શિષ્ય ભાવ, પિતા–પુત્ર ભાવ, સ્વામી–સેવક ભાવ સચવાય છે અને તો જ લૌકિક ધર્મ તથા લોકોત્તર ધર્મમાર્ગનું ધારણ પોષણ થાય છે.

સર્વ સમર્પણ ભાવના ઉંચા ભક્તિયોગ રૂપી ફળનું આ કૃતજ્ઞતા ભાવ બીજ છે.

૩

* પ્રભુનું ઋણ *

એકવાર બેંજામિન ફ્રેંકલિનને પૈસાની જરૂર પડી. એક ધનવાન મિત્ર પાસે તેમને વીસ ડોલર માંગ્યા. પેલા મિત્રે વીસ ડોલરની એક સોનામહોર આપી.

કેટલાક સમય પછી ફ્રૅંકલિને વીસ ડોલર ભેગા થતાં વીસ ડોલરની સોનામહોર પાછી આપી. મિત્રે આશ્ચર્યથી કહ્યું, "મેં ક્યારે ય તમને વીસ ડોલર ઉછીના આપ્યા નથી."

ફ્રૅંકલિને તેમને યાદ કરાવ્યું. પેલા મિત્ર બોલ્યા, "પાછા લેવા માટે આ વીસ ડોલર આપ્યા નહોતા. આ સોનાનો સિક્કો તમારી પાસે રાખો. કોઇક દિવસ તમારા જેવો જ પૈસાની જરૂરિઆતવાળો તમારી પાસે આવી ચઢે, તો એને એ આપી દેજો અને કહેજો કે પાછા આપવા જેવી તેની સ્થિતિ થાય ત્યારે તે પણ કોઈ જરૂરિયાતવાળાને આ પ્રમાણે વિનંતિ કરીને આપે."

કહેવાય છે કે, યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ્ અમેરિકામાં વીસ ડોલરની એ સોનામહોર આજે પણ કોઇકને કોઇકની જરૂરિયાત પૂરી કરતી ફરી રહી છે!

મારા એક મિત્ર આજે ઘણા સુખી છે. તેમના અનુભવનો એક પ્રસંગ આ પ્રમાણે છે.

નાનપણમાં સ્થિતિ એટલી ખરાબ કે મુંબઇ આવવાના ટિકિટના રૂપીઆ પાડોશી પાસેથી ઉછીના લઇને આવ્ય હતા. કેટલાક વરસે થોડી બચત થતાં દેશમાં પેલા પાડોશી સજ્જનને રૂપીઆ પાછા આપવા ગયા, ત્યારે તેમને કહ્યું "ધંધા માટે ઘણા વરસો પહેલાં એક વૃદ્ધ સજ્જનના રૂપીઆ મેં ઉછીના લીધા હતાં. વ્યાજ સાથે જયારે રકમ પાછી આપવા ગયો ત્યારે તેમને મને એક વિનંતિ કરી.

"આ રકમ તમારી પાસે રાખો. જરૂરિઆતવાળાને એ શરતે આમાંથી રૂપીઆ આપવા કે તે આપણો આભાર માને નહિ. આ વાત ગુપ્ત રાખે. પોતે પ્રાર્થના ભગવાનની કરે, આભાર માને તથા બીજાને ઉપયોગી થવાની ભાવના કરે અને પોતાની સ્થિતિ સારી થાય ત્યારે પોતે પણ બીજાને આ શરતે રૂપીઆ આપે. આ પ્રભુનું ઋણ છે. આને ધર્માદા રૂપીઆ માનશો નહિ. આની સદ્પરંપરા ચાલુ રાખજો."

આ વાત કહેતાં મારા મિત્રે મને કહ્યું, કિરણભાઈ! પ્રભુના ઋણની આ પરંપરામાં કંઇક ચમત્કાર છે. ટિકિટના રૂપીઆ પેલા પાડોશીએ પાછા ન લીધા. "પ્રભુનું ઋણ" એટલું કવર પર લખી કવર મને પાછું આપ્યું. પ્રભુનો આભાર તથા જરૂરીઆતવાળાને ઉપયોગી થવાનો ભાવ–આ બે શરતથી મારી સ્થિતિ સુધરતી ગઇ. પેલા કવરમાં હું રૂપીઆ વધારતો જ ગયો અને જરૂરીઆતવાળાને એ શરતે આપતો જાઉં છું. ચમત્કાર એ છે કે, "પ્રભુનું ઋણ" લેનાર દરેક વ્યક્તિ કૃતજ્ઞતાના સ્વીકારથી અને બીજાને ઉપયોગી થવાની પ્રાર્થનાથી પોતે સુખી બની જાય છે."

૪

° નીતિશાસ્ત્રનું સત્વ °

સર્વ નીતિશાસ્ત્રોનું સત્ત્વ કૃતજ્ઞતા ગુણ છે.

વ્યવહારના સંબંધોમાં સ્થૂલ ઉપકારનું મહત્વ છે. તેથી

વિશેષ આધ્યાત્મિક સૂક્ષ્મ ઉપકારનું મહત્વ માગ્યું છે અને તેથી જ શાસ્ત્રનું, ધર્મનું, સદ્‌ગુરુઓનું તથા પરમાત્માનું કૃતજ્ઞતાના ભાવપૂર્વક બહુમાન કરવાનું છે.

પ્રત્યેક સદ્‌વિચાર માટે આપણે પરમાત્માનો-જેમને સન્માર્ગ પ્રકાશ્યો તેમનો-ઉપકાર માનવાનો છે, જે સદ્‌ગુરુઓએ શાસ્ત્રરૂપે ગૂંથ્યો તેમનો ઉપકાર માનવાનો છે અને જે સત્પુરુષોએ સંયમ દ્વારા જીવનમાં પ્રગટાવવા પ્રયત્ન કર્યો. તેઓ સર્વે આપણા પરમ ઉપકારી છે.

એક સમ્યગ્ વિચાર જેની પાસેથી આપણે પ્રથમ સાંભળ્યો, જેના નિમિત્તે એ સાંભળ્યો, તેમનો ઉપકાર પણ ઓછો નથી.

જો આ કૃતજ્ઞતા ગુણનું મહત્વ આપણે નહિ સમજીએ તો આ સમ્યગ્ વિચાર આપણા આચારમાં નહિ પલટાય.

જો જાણી બુઝીને આ ઉપકારીપણાના ભાવની આપણે ઉપેક્ષા કરીએ તો આ સમ્યગ્‌વિચાર આપણો બનતો નથી. માત્ર સ્મૃતિની વિગતો રૂપે રહે છે.

૫

× કૃતજ્ઞતા ભર્યું હૃદય ×

O Thou who has given us so much, mercifully grant us one thing more-a grateful heart.

હે કરૂણાનિધાન! તેં અમને આટલું બધું આપ્યું છે, તો કૃપા કરીને એક વસ્તુ અધિક આપ-'કૃતજ્ઞતા ભર્યું હૃદય.'

જો આપણું હૃદય કૃતજ્ઞતા ભર્યું હોય તો મળ્યું તે સર્વ સાર્થક છે, નહિતો સર્વ કંઇ નિરર્થક છે.

જેનામાં કૃતજ્ઞતા નથી તેને માનવી શી રીતે કહેવાય

૬

○ સર્વનું ઋણ ○

COSMIC OBLIGATION

"આપણને જે કંઇ મળ્યું છે, તે આપણા પુણ્યથી મળ છે, આપણી સાધનાનું ફળ છે. તેમાં બીજાની સહાય નથી આ વિચાર અહંભાવને પોષે છે.

અનેકનો સહકાર, શુભેચ્છા અને સહાય આપણે લીધા છે, તે વાતનો સ્વીકાર ન કરવો–તે પ્રત્યે કૃતઘ્ન રહેવું એ ગુન્હો છે. આપણા પોતાના વિકાસમાં મોટું વિઘ્ન છે. આપણે સૂક્ષ્મપણે વિચારવું જોઇએ કે આપણા વિકાસ માટે આપણે અન્યની કેટલી બધી સહાય લીધી છે!

સહાય લેવી કે ન લેવી, તે આપણી ઈચ્છા ઉપર નિર્ભર નથી. પ્રત્યેક જીવે આ સહાય લીધેલી જ છે. આ આપણું વિશ્વના સર્વ જીવો પ્રત્યેનું ઋણ Cosmic Obligation છે. જ્યાં સુધી સંસારમાં આપણે છીએ ત્યાં સુધી આપણે અન્ય જીવોનું ઋણ લઇએ જ છીએ.

બીજા જીવોની જે સહાય લીધી છે, કે લઈ રહ્યા છીએ, તે માટે આપણે સર્વ જીવોના જબ્બર ઋણી છીએ, એવો

કૃતજ્ઞભાવ સ્પર્શવો જોઈએ અને બીજા માટે પરોપકાર રૂપે આપણે જે કંઇ કરી રહ્યા છીએ. તે આપણી અનિવાર્ય ફરજ છે, આ ભાવ સ્પર્શવો જોઇએ.

પરમાત્માની આપણા ઉપરની અપાર કરૂણા ઓળખવા માટે સર્વ જીવોનું પ્રત્યે ઋણ Cosmic Obligation સ્પર્શવું જોઇએ અને તેમાંય પરમાત્મા પ્રત્યેનું ઋણ, સદ્ગુરુઓ પ્રત્યેનું ઋણ તથા ઉપકારી માતા-પિતા પ્રત્યેનું ઋણ સતત સ્પર્શવું જોઇએ.

કૃતજ્ઞતાનો ભાવ Law of Cosmic Obligation તથા પરાર્થકારિતાનો ભાવ Law of Sacrifice બંને એકબીજાના પૂરક છે.

કૃતજ્ઞતા અને પરોપકાર વિના કોઇ પણ પ્રકારની સાધના સજીવ નહિ બને, સફલ નહિ બને.

જીવનની સુગંધ પ્રગટાવવાના કાર્યમાં કૃતજ્ઞતા અને પરોપકાર પાયામાં છે.

કૃતજ્ઞતાનો ભાવ પ્રગટ્યા પછી પરાર્થકારિતા એટલે પરોપકાર બોજારૂપ કે અહંભાવને વધારનાર નહિ બને, પણ સુખરૂપ-આનંદરૂપ બનશે.

(૭)

❋ પરોપકારનું પિયૂષ ❋

અમેરિકાના પ્રમુખ અબ્રાહિમ લિંકનની આ વાત છે.

લિંકન એક દિવસ સેનેટની બેઠકમાં જઈ રહ્યા હતા. તેમણે જોયું કે એક સુવર કીચડમાં ખૂંચી ગયું હતું. પ્રયત્ન કરવા છતાં તે બહાર નીકળી શકતું ન હતું. પોતાની ગાડી ઉભી રખાવી લિંકન નીચે ઉતર્યા. લોકોનું ટોળું એકઠું થયું હતું. બધા ઉભા રહી આ કરૂણ દૃશ્ય જોતા હતાં.

લિંકને જાતે તે સુવરને બહાર કાઢયું. કીચડ વડે કપડા ખરડાયા હતા. સેનેટની બેઠકનો સમય થઈ ગયો હતો. લિંકન તે જ કપડે સેનેટમાં ગયા. સેનેટના સભ્યોને આશ્ચર્ય થયું. ગાડીના ડ્રાઈવર પાસેથી વાત સાંભળી ત્યારે બધા લિંકનને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યા.

લિંકને કહ્યું, "મેં તે સુવરનું દુઃખ ઓછું નથી કર્યું" પરંતુ તેને જોઈ મને જે દુઃખ થયું તે દૂર કર્યું છે, એટલે મેં મારૂં જ દુઃખ દૂર કર્યું છે!"

જ્યારે આપણે પરોપકાર કરીએ છીએ, બીજાનું હિત કરીએ છીએ ત્યારે આપણે આપણા પોતાના ઉપર જ ઉપકાર કરી રહ્યા છીએ.

તમે જ્યારે બીજાની કલ્યાણ કામના કરો છો ત્યારે તમારા પોતાના કલ્યાણનો માર્ગ ઉઘાડો છો.

લાચોલા નામનો ચિંતક કહે છે કે, "ઉપકાર કરવો એટલે દેવું ચૂકવવાની તક મળી છે. ઓની ભાવના સાથે પારકાના દુઃખમાં ભાગ લેવો."

૦ પરોપકાર એ માનવીની ફરજ છે. ૦

શાસ્ત્રોમાં વારંવાર કહ્યું છે કે, 'પરોપકારાય સતાં વિભૂતયઃ' અને 'પરોપકારાર્થં મિદં શરીરમ.' આ સૂત્રો વડે કોઇ પણ સંયોગોમાં જીવનને પરોપકારના રંગથી રંગાવામાં જ માનવ જીવનની સાર્થકતા સમજાય છે.

શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે કે, "પોતાનું પેટ ભરવામાં સંતુષ્ટ છે અને બીજાનો જેને કંઈ જ વિચાર નથી તે નીચ છે. પોતાના સંબંધીઓનું પેટ ભરનારા મધ્યમ છે અને ઉત્તમ મનુષ્યો તે છે કે જેઓ ત્રણ ભુવનને ઉપકાર કરનારા છે. ઉત્તમ પુરુષોને સ્વ અને પર એટલે પોતાના તથા પારકાનો ભેદ હોતો નથી." આથી સમજાય છે કે જે મનુષ્ય પરોપકાર કર્યા વિના જીવન જીવે છે તેને પશુથી પણ હલકો કહ્યો છે.

વળી કહ્યું છે કે, "બીજાના કાર્યમાં ઉપયોગી થનાર તણખલું કે રાખ પણ સારા ગણાય. પરંતુ કોઇના ય ઉપયોગમાં ન આવનાર એવો મનુષ્ય તણખલા કે રાખથી પણ નીચો છે."

સંસારમાં સર્વ જીવોમાં મનુષ્ય શ્રેષ્ઠ ગણાય છે, કારણ કે બીજા જીવો પરોપકારના કાર્યો સ્વેચ્છાએ કરી શકતા નથી. જ્યારે મનુષ્ય સ્વેચ્છાએ પોતાની ઈચ્છાથી પરોપકાર કરી શકે છે. મનુષ્યને કુદરત પાસેથી આટલી સ્વતંત્રતા મળી છે તો પણ જો તે પરોપકાર ન કરે તો તે સર્વ જીવોમાં અધમ બને છે.

૦ વહેતું ઝરણું બનું ૦

લિયો ટોલ્સટોયે કહ્યું છે કે, "હું મહાન લેખક બનું, કવિ બનું કે કરોડપતિ બનું, પણ તેથી બીજાને શું?

મહાન બનીને પોતાની મહાનતાનો અહંકાર કરી એકાકી Lonoly રહેવા કરતાં મનુષ્ય બનીને નમ્રતાપૂર્વક મનુષ્યના દુઃખ દૂર કરનારી સેવામાં જ મને તો સાર્થકતા દેખાય છે.

પર્વતોની વચ્ચે ઘેરાયેલા મહાસરોવરની જેમ હું રૂંધાઇ રહેવા ઈચ્છતો નથી કે મારો લાભ ત્યાં આવેલો કોઇ મનુષ્ય જ લઈ શકે. હું તો નાનકડું ઝરણું બનવા માંગુ છું, કે દોડીને દીનદુઃખી માનવો પાસે પહોંચી જઉં, એમના ચરણોને પખાળી શકું એમના મેલ ધોઇ શુદ્ધ બનાવી શકું, છતાં ય મનમાં લગીરે ય અભિમાન ન લાવું.

સેવા કરનાર તરીકેના અભિમાનને અંતરમાં ન લાવું, પણ સેવાની તક સાંપડ્યાની નમ્રતાને હૈયામાં છલકાવ્યા કરૂં.

* સ્વમાનપૂર્વકની સહાય *

અમૃતસરના લાલા સંતરામજીના જીવનનો એક પ્રસંગ છે.

બ્રીટીશ સમ્રાટ્ રાજા એડવર્ડ સાતમા તરફથી તેમને નગરશેઠનું પદ મળ્યું હતું.

તેમનો રેશમનો વ્યાપાર હતો. ચીન અને તાસ્કંદથી રેશમ મંગાવી વ્યાપારીઓને વેચી આડતનું કામ કરતાં.

તેઓ દયાળુ અને ધર્માત્મા હતા. સૌને તેમના તરફ પૂજ્યભાવ હતો.

તેમની દુકાનમાં રેશમ સાફ કરતાં જે રેશમનો કચરો નીકળતો તેનો એક જગ્યાએ ઢગલો કરાવી રખાવતા. એક વૃદ્ધ મનુષ્ય આ ઢગલાના પૈસા ચૂકવી રોજ તેને ભરી જતો.

આ વૃદ્ધ ઘણો ગરીબ હતો. રેશમનો કચરો બીજે વેચી પૈસા લાલા સંતરામને ચૂકવી બીજો ઢગલો લઈ જતો.

એક દિવસ આ વૃદ્ધ રેશમનો કચરો ખરીદવા લાલા સંતરામજીની દુકાને આવ્યો હતો. ત્યારે ત્યાં બેઠેલા એક સજ્જને આ વૃદ્ધની લાલાજીને ભલામણ કરતાં કહ્યું: "આ વૃદ્ધની એકની એક દીકરીનું લગ્ન લીધું છે, પણ તેની પાસે પૈસા નથી. ગરીબ છે છતાં ખાનદાન છે. કોઈની સામે હાથ લાંબો કરતો નથી. હક્ક વિનાનું લેતો નથી."

એ વાતને દિવસો વીતી ગયા. એક દિવસ લાલા સંતરામે પેલા વૃદ્ધને કહ્યું: "ભગતજી! આજે રેશમનો કચરો

તો નીકળ્યો નથી, પણ ઉંદરોએ એક રેશમની ગાંસડીને નુકશાન કર્યું છે. તમે અંદર ચાલો અને ગાંસડી જુઓ.

પેલા વૃદ્ધે કહ્યું: "શેઠ સાહેબ! હું તો બે ચાર રૂપિયાનો સોદો કરનાર ગરીબ માણસ છું. આટલી મૂલ્યવાન ગાંસડી ખરીદવાની મારી શક્તિ નથી."

લાલાજીએ કહ્યું: "તમે ગાંસડી તો જૂઓ. કિંમતનું પછી થઇ રહેશે."

વૃદ્ધે ગોડાઉનમાં જઇ ગાંસડીની હાલત જોઈ કહ્યું: "શેઠ સાહેબ, ગાંસડીને ઉંદરોએ કાપી નાખી છે. સો રૂપીઆ કિંમત ગણાય."

લાલાજી બોલ્યા: "પાંચસો રૂપીઆની ગાંસડીના ફક્ત સો રૂપીઆ?"

વૃદ્ધે કહ્યું: "વધુ કિંમત તો ન આવે."

લાલાજીએ કહ્યું: "તમે મજુર બોલાવી ગાંસડી ઉપાડી જાઓ. ધીમે ધીમે વેચી સો રૂપીઆ હપ્તે હપ્તે ભરી દેજો."

વૃદ્ધ ગાંસડી ઘેર લઈ ગયો. ગાંસડી ખોલીને જોયું તો ઉપર ઉપરનો માલ ઉંદરોએ કાતરી ખાધો હતો. બાકી અંદરની થપ્પીઓ આખી જ હતી.

ગાંસડી ઉપડાવી પેલો વૃદ્ધ લાલાજીની દુકાને લઇ આવ્યો અને કહ્યું: "શેઠ સાહેબ! ગાંસડી તો અંદરથી આખી જ છે. તમને તેની પૂરી કિંમત ઉપજી જશે."

લાલાજી બોલ્યા: "મેં તો સો રૂપીઆમાં તમને વેચી દીધી. હવે હું પાછી ન લઉં."

વૃદ્ધ કહે: "આખી ગાંસડી હું કચરાના ભાવમાં કેમ ખરીદી શકું?"

લાલાજી બોલ્યા: "તમને નુકશાન થયું હોત અને સો રૂપીઆ ન ઉપજ્યા હોત તો હું કંઇ સો રૂપીઆ છોડત? તમારા નશીબનું તમે ખાઓ."

વૃદ્ધને દીકરીના લગ્નનો ખર્ચ નીકળી ગયો.

સ્વમાનપૂર્વક સહાય કરવા માટે લાલાજીએ પોતે જ આખી ગાંસડી પર કાતર ચલાવી હતી.

ધન્ય છે તેઓને જે સહાયતા લેનારની આંખો નીચી થવા દેતાં નથી અને પોતાના મનમાં ય સહાય કર્યાનો અહંકાર આવવા દેતાં નથી.

× પરોપકાર પાયાનો ધર્મ છે. ×

સ્વાર્થ વિના પારકાનું કાર્ય કરવામાં તત્પર થવું તે પરોપકાર છે. પરોપકાર પરાયણ મનુષ્યનું દર્શન પણ પવિત્ર કરે છે.

પોતાની શક્તિ પ્રમાણે જેટલો બને તેટલો પરોપકાર કરવો એ મનુષ્ય જીવનનું શ્રેષ્ઠ કર્તવ્ય છે.

જે ઉપકારીના ઉપકારને ભૂલી જનારા છે તેઓ અધમ છે. જે મનુષ્યો ઉપકારી પ્રત્યે પણ અપકાર કરનારા છે તે અધમાધમ છે.

પોતાના ઉપર ઉપકાર કરનાર પ્રત્યે જેઓ અવશ્ય પ્રતિ ઉપકાર કરે છે તેઓ ઉત્તમ છે. જેઓ અપકારી પ્રત્યે પણ ઉપકાર કરનારા નિઃસ્વાર્થ પરોપકારી છે તેઓ ઉત્તમોત્તમ છે.

શ્રી ધર્મરત્ન પ્રકરણમાં સ્વ-પર ઉપકાર કરવામાં સત્ત્વ-વાળા અક્ષુદ્ર-ગંભીર જીવને ધર્મ પામવા માટે યોગ્ય કહ્યો છે.

પરોપકાર-ધર્મ પામવા માટેની યોગ્યતાના પાયામાં રહેલો છે.

ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતાએ વૈષ્ણવજનની વ્યાખ્યા કરતાં કહ્યું છે કે—

"વૈષ્ણવ જન તો તેને રે કહીએ,
જે પીડ પરાઇ જાણે રે;
પરદુઃખે ઉપકાર કરે તોયે,
મન અભિમાન ન આણે રે."

"ઉપકાર" ઘણો સુંદર શબ્દ છે, પણ કયારેક ઉપકાર કરનારમાં ઉપકાર કર્યાનો અહંકાર આવી જાય છે. આપણાથી થઇ શકે તેટલી મન, વચન, કાયાથી બીજાને મદદ કરવી. આપણે ગમે તેટલી મોટી મદદ કરીએ તો પણ તે મદદ તો ગૌણ જ રહેશે. મુખ્ય મદદ, કૃપા, સહાય તો પરમાત્માની જ રહેશે.

આપણે થોડીક મદદ કરીએ પણ તેનો અહંકાર આવે તો આપણે પરમાત્માને ગૌણ ગણ્યા.

બીજાના દુઃખની આપણને અનુકંપા થાય, થઈ શકે

આપણે મદદ કરીએ. મદદ કરી શકવાનો આપણને લાભ મળ્યો એમ માનીએ અને લગીરે ગ અહંકાર આવવા ન દઇએ.

શ્રી ઉપદેશરત્નાકરની પીઠિકામાં કહ્યું છે કે,

પરોપકારઃ સતતં વિધેયઃ,
સ્વશક્તિતો હ્યુત્તમ નીતિરેષા ।
ન સ્વોપકારાચ્ચ સ ભિદ્યતે તત્,
ત્વં કુર્વતૈતદ્ દ્વિતયં કૃતં સ્યાત્ ॥

પોતાની શક્તિ અનુસાર પરોપકાર હંમેશા કરવો જોઇએ. કારણ કે એ ઉત્તમ પુરૂષોની નીતિ છે. પરોપકાર એ પોતાના ઉપકારથી જૂદો નથી. માટે પરોપકાર કરવા વડે સ્વ ઉપકાર અને પર ઉપકાર બન્ને કરાય છે.

* મેઘકુમાર *

શ્રેણિકરાજાના પુત્ર મેઘકુમારે શ્રી વીરપ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી.

પહેલી જ રાત્રે મેઘકુમાર મુનિનો સંથારો એટલે સુવાની જગ્યા બારણા પાસે આવી. તેથી બહાર જતાં આવતાં મુનિઓના ચરણ તેમના શરીરને લાગતાં. તેમનો સંથારો–સુવાની પથારી રજ વડે વ્યાપ્ત થઇ ગઈ. આખી રાત નિંદ્રા આવી નહિ. તેમને વિચાર કર્યો કે, "સવારે પ્રભુની આજ્ઞા લઇને વ્રત છોડી દઇશ! આવો વિચાર કરતાં કરતાં મેઘકુમારે માંડમાંડ રાત વીતાવી.

સવારે વ્રતને છોડવાની ઈચ્છાથી તે પ્રભુની પાસે આવ્યા.

પ્રભુ બોલ્યાઃ 'હે મેઘ! તું વિંધ્યાચળમાં એક હાથી

હતો. ત્યાં વનમાં વારંવાર દાવાનળ લાગતો, અનેક પશુ-પક્ષીઓ બળી મરતાં તને વિચાર આવ્યો કે તણખલા, છોડવા, વૃક્ષો વગેરે ઉખાડીને કેટલીક ભૂમિ બીલ્કુલ સપાટ કરવામાં આવે તો દાવાનળથી રક્ષણ કરી શકાય. તેં એવી રીતે સપાટ જમીન તૈયાર કરી.

એકવાર દાવાનળ પ્રગટ થયો. મૃગ વગેરે પશુઓ રક્ષણ માટે આ સપાટ જગ્યામાં ખીચોખીચ ભરાઈ ગયા. તું પણ ત્યાં ઉભો હતો. તને શરીરે ખુજલી આવતા તેં એક પગ ઉંચો કર્યો ત્યારે પરસ્પર જકડાઇને રહેલા પ્રાણીઓમાં એક સસલો તારા પગવાળી જગ્યાએ આવીને ઉભો રહ્યો. પગ પાછો મૂકતાં તને થયું કે સસલો કચડાઈ જશે. દયાપૂર્ણ હૃદયવાળો તું પેલા સસલાના પ્રાણની રક્ષા માટે એક પગ અદ્ધર રાખીને ત્રણ પગે ઉભો રહ્યો. અઢી દિવસે દાવાનળ શાંત થયો તેથી તે સસલા વિગેરે પ્રાણીઓ પોતપોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા.

ક્ષુધા, તૃષાથી પીડિત એવો તું પાણી માટે દોડવા ગયો, પરંતુ લાંબા કાળ સુધી ત્રણ પગે ઉભા રહેવાથી તારો ચોથો પગ અકડાઈ જવાને લીધે તું ચાલી શક્યો નહિ અને પૃથ્વી પર પડી ગયો.

ભૂખ અને તરસના દુઃખથી તું મૃત્યુ પામ્યો, પરંતુ સસલા ઉપર કરેલી દયાના પુણ્યથી રાજપુત્ર થયો છે.

ભગવાનની વાણી સાંભળી મેઘકુમાર દૃઢપણે મનમાં સ્થિર થયા.

કોઈ પણ ભવમાં કરેલો થોડો પણ પરોપકાર નિષ્ફળ જતો નથી.

૦ સર્વથી મહાન ૦

ચીનના સમ્રાટ્‌ને મહાત્મા કોન્ફ્યુશિયસ્‌ પર અગાધ ભક્તિ હતી.

એકવાર સમ્રાટે પૂછ્યું: "ગુરુદેવ, પ્રવચનમાં આપે કહ્યું કે દેવોથી પણ વધુ મહાન વ્યક્તિઓ આ ધરતી પર છે. કૃપા કરીને મને એવી મહાન વ્યક્તિઓના દર્શન કરાવો."

કોન્ફ્યુશિયસે કહ્યું: "એ માટે આપને ક્યાંય જવાની જરૂર નથી. તમે પોતે જ એક મહાન વ્યક્તિ છો, કારણ કે સત્ય જાણવા માટે જે તત્પર છે તે મહાન વ્યક્તિ જ છે."

સમ્રાટ્‌ બોલ્યા: "પણ ગુરુદેવ! હું તો મારાથી પણ મહાન વ્યક્તિને જોવા ઇચ્છું છું."

કોન્ફ્યુશિયસે કહ્યું: "એવી મહાન વ્યક્તિ હું પોતે જ છું. કેમકે મને સત્ય ઉપર પારાવાર પ્રેમ છે.

જેને સત્ય ઉપર પારાવાર પ્રેમ પ્રગટ્યો છે તે વ્યક્તિ સત્ય માટેની તત્પરતા છે તેના કરતાં વિશેષ છે."

સમ્રાટ્‌ બોલ્યા: "ગુરુદેવ! મને આપથી પણ વિશેષ મહાન વ્યક્તિના દર્શન ન કરાવો?"

થોડે દૂર એક અત્યંત વૃદ્ધ ડોશીમા ધીમે ધીમે કૂવો ખોદી રહ્યાં હતાં.

એ દૃશ્ય તરફ સમ્રાટનું ધ્યાન ખેંચતા કોન્ફ્યુશિયસે કહ્યુઃ "પેલા ડોશીમા હવે કેટલો કાળ કાઢશે! બીજાઓની તરસ છીપાય તે માટે તે કૂવો ખોદી રહ્યા છે!"

કેવળ પરોપકારની ભાવનાથી જે લોકો પરમાર્થના કાર્યો કરી રહે છે તે જ સૌથી શ્રેષ્ઠ અને મહાન છે. આપને દર્શન કરવાં હોય તો એ ઉત્તમ વ્યક્તિના દર્શન કરીને પાવન થાઓ."

× ધુપસળી ×

તમારૂં જીવન ધૂપસળી જેવું બનાવો. ધૂપસળી પોતાની જાતને બાળીને સુગંધ આપે છે. પોતે જાતે ભસ્મીભૂત થઇને પણ વાતાવરણને સુગંધિત કરે છે. તેનો એક એક કણ બળતો હોય તો પણ પોતે સુગંધ આપતી રહે છે.

ધૂપસળી તમને બોધ આપે છે કે તમારૂં જીવન પોતોનું બલિદાન આપીને બીજાને સુખી કરવા માટે છે. તમને જીવન પરોપકાર કરવા માટે મળ્યું છે, સ્વાર્થ માટે નહિ જ.

તમારૂં જીવન તમારા પોતા માટે નથી જ, સાચી રીતે બીજા માટે છે. સૂક્ષ્મપણે તમે વિચારશો તો સમજાશે કે પરોપકારમાં જ મનુષ્યનો પોતાના ઉપર ઉપકાર સમાયેલો છે.

ધૂપસળીની જેમ પરોપકાર વડે જીવનની સુગંધ પ્રગટાવો.

૦ સંપાદકની નોંધ ૦

૧

* મંગલ કામના *

કોઈનો નાનામાં નાનો ઉપકાર ભૂલવો નહિ અને કોઈએ કરેલા મોટામાં મોટા અપકારને યાદ કરવો નહિ.

સુખ અને શાંતિનો આ રાજમાર્ગ છે.

સુખ અને શાંતિ એવું અત્તર છે કે બીજા ઉપર તે જેટલું વધારે છાંટશો તેટલી સુગંધ તમારામાં પ્રગટશે.

સુખ અને શાંતિના આ રાજમાર્ગ ઉપર આપણું સર્વેનું જીવન સુગંધમય બની રહો.

પોતાના સુખમાંથી બીજાને ભાગ આપો અને બીજાના દુઃખમાં પોતે ભાગ લો.

પેલું વૃક્ષ, પેલી ધૂપસળી અને પેલું ચંદન કાષ્ઠ મુંગા રહીને મહત્વની વાત કહે છે કે, "સહી લેજો, બળી જજો, અને ઘસાઈ છૂટજો."

આપણા સર્વેના જીવનમાં સહનશીલતા, કૃતજ્ઞતા, અનુકંપા અને પરોપકાર પ્રગટ થાઓ !

સંપત્તિ ક્રોડાની હોય, પણ જો ગુરૂજનોના, વડીલોના આશિર્વાદ ન હોય, દીન દુઃખી પ્રત્યે અનુકંપા ન કરી હોય, પરોપકાર ન આચર્યો હોય, પારકાના હિત અર્થે

કંઇજ ન કર્યું હોય તો અંતરમાં સુખ અને શાંતિ પ્રાપ્ત થતાં નથી.

આપણી સર્વેની સંપત્તિનો, શક્તિઓનો પારકા અર્થે પરોપકારમાં સદુપયોગ થાઓ !

લેવામાં જે સુખ મળે છે તે ક્ષણિક હોય છે, જ્યારે હિતપૂર્વક બીજાને આપવાથી પ્રાપ્ત થતું સુખ જ જીવનભર જળવાઈ રહે છે.

મને બીજા કેટલા ઉપયોગી થાય છે એમ વિચારવા કરતા હું બીજાને કેટલો ઉપયોગી થઈ શકું એમ છું, આ વિચાર જીવનમાં પ્રકાશ લાવે છે.

આપણું સર્વેનું જીવન આવા લોકોત્તર પ્રકાશથી ભરપુર બનો !

જેની આંખમાં કરૂણા છે, હૃદયમાં વાત્સલ્ય છે, વાણીમાં ગુણાનુવાદ છે અને જીવનમાં પરોપકાર છે તેના વડે જગત પવિત્ર થયેલું છે.

આ પરમ પ્રેમ આપણા સર્વેના જીવનને છલોછલ ભરી રહો !

એ જ મંગલ કામના !

(૮)

પ્રાચીન ભારતીય સંસ્કૃતિનું ગૌરવ

ભારતનો આજનો નવો ભણેલો વર્ગ આપણી સંસ્કૃતિ તથા ધર્મની મશ્કરી કરે છે. તેને સાધુઓની સુગ છે. મંદિરો અને ઉપાશ્રયોને તે નિરર્થક માને છે. ધર્મકથાઓ તેને ગપ્પા લાગે છે. પ્રાચીન સાહિત્યની તે હાંસી ઉડાવે છે. ધર્મ વિધિઓનો તે તીરસ્કાર કરે છે. જૂના રીવાજોને તે ફેંકી દેવા માંગે છે.

આ નવા વર્ગને ભારતની સંસ્કૃતિ અને સંસ્કાર ધનનો પરિચય નથી.

ભારતીય સંસ્કૃતિ અને ધર્મભાવનાનો પ્રભાવ સેંકડો વરસો સુધી જગતમાં કેટલો ઉજ્જવલ હતો, દુનિયાના દેશોમાં ભારત પ્રત્યે કેટલો બધો આદર હતો તથા ભારતીય આદર્શોનો શું પ્રભાવ હતો તે ઇતિહાસના પાનાઓમાં સુવર્ણાક્ષરે લખાયું છે.

ક્યાં આપણી પ્રાચીન ભારતીય સંસ્કૃતિ અને ક્યાં આપણું આજનું પતન !

પ્રાચીન ગૌરવ ગાથા આપણને જગાડે છે, આપણી નિરાશાને દૂર કરે છે, આપણી ભ્રમણાઓ ભાંગે છે, નિરાશા

દૂર થાય છે અને ભાવિનું નવું જીવન ઘડવાની શ્રદ્ધા જન્મે છે.

એક હિંદી કવિએ તેમના "ભારત-ભારતી" નામના પ્રખ્યાત કાવ્યમાં કહ્યું છે કે,

હમ કૌન થે? ક્યા હો ગયે હૈં?
ઔર ક્યા હોંગે અભી?
આવો વિચારે આજ મીલ કર,
યે સમસ્યામેં સભી.

૦ ધર્મનો પ્રભાવ ૦

પ્રાચીન ભારતીય સંસ્કૃતિ-બ્રહ્મદેશ, સીંગાપુર, જાવા સુમાત્રા, બાલી, ઈન્ડોનેશીયા, બોર્નિયોમાં પ્રતિષ્ઠા પામી હતી. અફ્ગાનીસ્તાન, ઈરાન, એશિયા, માયનોર, ચીન અને જાપાન સુધી ફેલાઇ હતી. મધ્ય તેમજ દક્ષિણ અમેરિકાના દેશો સુધી ગઈ હતી.

આપણી સંસ્કૃતિમાં ધર્મ અને નીતિના, સદાચાર અને સંસ્કારના એવા અદ્ભૂત તત્વો હતા જેથી પ્રાચીન કાળમાં સારૂય વિશ્વ ભારતને ગુરૂ તરીકે સ્વીકારતુ. નવું જ્ઞાનવિજ્ઞાન ભારત પાસેથી મેળવતું, જીવન જીવવાનું માર્ગદર્શન ભારત પાસેથી પામતું.

પ્રાચીન ભારતની વાણીમાં સત્ય હતું, ધર્મનો પ્રભાવ હતો, તત્વનું દર્શન હતું

ભારતીય સંસ્કૃતિએ શીખવ્યું કે મનુષ્ય જીવન દુર્લભ છે. જે જીવન પ્રાપ્ત થયું છે તેનો સદુપયોગ કરો. જીવન ભોગવિલાસ માટે મળ્યું નથી. આત્માનો પ્રકાશ પ્રગટાવવા માટે મળ્યું છે. આત્મા છે, પુનર્જન્મ છે, પોતાના કર્મો પોતાને ભોગવવા પડે છે, અંતિમ ધ્યેય મોક્ષ છે. આ મોક્ષ પ્રાપ્તિનો ઉપાય છે.

ક્રોધ ન કરવો. ક્ષમા કરવી. હિંસા ન કરવી. જીવમાત્રને પોતાતુલ્ય ગણવા. રાગદ્વેષ મોહ ન કરવા. વેરથી વેર શમતું નથી. અંતે સત્યનો જય છે. જ્યાં ધર્મ છે ત્યાં સુખ છે.

આ જ્ઞાન ભારતે જગતમાં પીરસ્યું. ધર્મમય સંસ્કૃતિ અને સાત્વિક સભ્યતાનો ફેલાવો કર્યો.

ભારતે જગતને શીખવ્યું કે માત્ર ધનથી, સત્તાથી કે બાહ્ય સાધનો ભેગા કરવાથી કોઈ પ્રજા કે વ્યક્તિ સંસ્કારી ન બની શકે.

○ સંસ્કારનું માપયંત્ર ○

સારા સંસ્કાર ધન ભેગુ થવાથી કે સત્તાનું ઉંચુ પદ મળી જવાથી આવતા નથી. સારા સંસ્કાર કેળવવા પડે છે. મોટરો, એરોપ્લેનો, ઉંચા મકાનો, કે વિજ્ઞાનના સાધનો વધવાથી સંસ્કૃતિનું સર્જન નહિ થઇ શકે. મનુષ્ય પાસે કંઇ સાધન ન હોય, થોડા સાધન હોય પણ જો તેનામાં સચ્ચાઈ અને સદાચાર હોય, કૃતજ્ઞતા અને પરોપકારવૃતિ હોય, દયા અને પ્રેમ હોય તો તે સંસ્કારી છે. અને ચક-

વર્તીના સિંહાસન પર બેઠેલો હોય પરંતુ જો તે ક્રૂર અને ઘાતકી, વિષયી અને લંપટ હોય, સ્વાર્થી અને અધમ હોય તો તે અસંસ્કારી છે.

મનુષ્ય જંગલની ઝુંપડીમાં રહેતો હોય પણ જો પશુ-પક્ષી પ્રત્યે પણ તેનામાં મમતા ભરી હોય, વિનય અને વિવેક હોય, ઈર્ષા દ્વેષ ન હોય, બીજાને સુખી જોઇ પોતે સુખ અનુભવે તો સંસ્કારી છે.

આવી સંસ્કૃતિ એક કાળે ભારતમાંથી પરદેશોમાં પહોંચી હતી. ત્યારે ભારત ઘણું સમૃદ્ધ હતું.

ભારતનું વહાણવટું જગતમાં વખણાતું. ભારતના સાહસિક વેપારીઓ પરદેશ જઇ વસ્યા હતા.

ο યવદ્વીપ ο

સમુદ્ર ગમનનો ઉલ્લેખ ઋગ્વેદમાં મળે છે. તે સમયે પશ્ચિમ કાંઠાના બંદરોમાં મહારાષ્ટ્રનું સુપારક (સોપારા) ગુજરાતનું ભૃગુ કચ્છ (ભરૂચ), સિંધુના મુખ આગળ સુમેર બંદર હતા.

પૂર્વ કાંઠે મસલીપટ્ટમ, કાંચી, તામ્રલિપ્તિ. ગોપાલપુર હતા. માંગરોળના વહાણો છેક માડાગાસ્કર સુધી જતાં. ભારતવાસીઓ માડાગાસ્કર સુધી વસ્યા હતા. આજે પણ ત્યાંની ભાષામાં સંસ્કૃત શબ્દો છે.

જાવા સુમાત્રાની ભાષામાં પણ અનેક સંસ્કૃત શબ્દો છે,

જાવાનો ઉલ્લેખ વાલ્મીકિ રામાયણના કિષ્કિંધા કાંડમ “યવદ્વીપ” તરીકે આવ્યો છે. કથા સરિત્સાગરમાં યવદ્વીપ નામ છે. બ્રહ્માંડ પુરાણમાં યવદ્વીપની સાથે મલયદ્વી અંગદ્વીપ, શંખદ્વીપ, કુશદ્વીપ, વરાહદ્વીપ, વગેરેનો ઉલ્લેખ છે તે જાવાની આસપાસના દ્વીપો માટે હશે!

કેટલાક ઇતિહાસકારો કહે છે કે બે હજાર વરસ પહેલ દક્ષિણ ભારતના લોકો કંબોજ અને જાવામાં જઇને વસ્ય હતા. “પૂર્વમાં ભારતીય વસાહતો” નામના પુસ્તકમાં કે, ઈ. સ.ની બીજી સદીમાં જાવામાં હિંદુ રાજ્ય હતું.

૦ જાવા જે કો નર ગયો ૦

આપણી પ્રાચીન કહેવત છે કે “જે જાવા જાવે, તે પાછો કદી ન આવે, પણ જો આવે તો એટલું ધન લાવે કે એના પરિયાં ને પરિયાં ખાવે”

આ જાવા સુમાત્રા સાથે ભારતનો વેપાર ઘણો હતો. બે ચાર સદીઓ પહેલાં જ ગુજરાતી, તામિલનાડુ અને બીજા ભારતવાસીઓની ઘણી પેઢીઓ હતી. જાવાના ઘણા શહેરોના નામ દક્ષિણ ભારતના શહેરોના નામ ઉપરથી પડ્યા હતા.

ઉત્તર ભારતમાં જેમ મથુરાનગરી છે તેમ દક્ષિણ ભારતમાં મદુરાનગરી છે. તેના નામ ઉપરથી જાવામાં એક કાળે સમૃદ્ધ મદુરાનગરી હતી.

ગુજરાતના પુષ્કલ જહાજો વેપાર માટે જાવા આવતા.

એક કાળે જાવા, સુમાત્રા, કંબોજ, કલિમન્થન (આજનું બોર્નિયો) અને એ બાજુના હજારો દ્વીપો સુવર્ણભૂમિ તરીકે ઓળખાતા. સાહસિક ભારતવાસીઓએ અહિં વસાહતો સ્થાપી, રાજ્યો ચલાવ્યા, સામ્રાજ્યો સ્થાપ્યા. ભારતીય સંસ્કૃતિ અને સંસ્કાર અહિં ફેલાયા. ધર્મ અને સંપ્રદાયો અહિં પસર્યા.

જાવાના લોકો બુદુરના પ્રાચીન મંદિર ઉપર ભારતીય વહાણનું જે શિલ્પ કોતરેલું છે તે એક કાળે ભારતનું વહાણવટું કેટલું વિકસ્યું હતું તેની સાક્ષી પૂરે છે.

નવમી સદીમાં શૈલેન્દ્ર રાજાએ એક ટેકરી ઉપર આ ભવ્ય મંદિર બંધાવ્યું. જેમાં શિખર ઉપરનો સ્તૂપ ૧૫૦ ફુટ ઉંચો છે.

× ભારતીય સંસ્કાર ×

સૌથી પુરાણા ચોથી સદી આશરેના શીલાલેખો બોર્નિયોના કુતેઇ તથા જાવાના જાકાર્તા નજીક મળ્યા છે. તે હિંદુ રાજાઓના છે. જાવાના રાજાઓ તે સમયે ચીનમાં રાજદૂતો મોકલતાં.

ચીની મુસાફર ફાહિયાને પણ લખ્યું છે કે જાવામાં હિંદુ રાજાઓ હતા.

જાવા, સુમાત્રા અને બોર્નિયોમાં આજે પણ કેટલાક લોકો પોતાને ચોલ, પાંડ્ય કે પલ્લવ ગણાવે છે.

સૃષ્ટિ પ્રત્યે રાજાને એવો ઉત્કટ આદરભાવ હતો કે ભારત ગૂંથણમાં પણ પશુપંખી કે મનુષ્યની આકૃતિઓ ગૂંથવાની તેમને સખ્ત મનાઇ કરેલી. વસ્ત્ર ઉપર પણ કાતર ફરે અને આ આકૃતિ કપાઇ જાય તે અયોગ્ય મનાતું.

કંબોજના અંકોરમાં એક મહાવિશાળ મંદિર છે. તેના ભીંત શિલ્પોમાં રામાયણ, મહાભારત, પુરાણો અને હરિવંશની કથાઓ છે.

બ્રહ્મથી બોર્નિઓ સુધીમાં સંસ્કૃત શીલાલેખો મળે છે. ઉત્તર વિયેટનામ એટલે ચંપામાં એકસોથી અધિક પાલીભાષાના શીલાલેખો મળ્યા છે.

* સંસ્કૃતિની ગૌરવ ગાથા *

- ભારતથી હજારો માઇલ દૂર રહેલા આ દેશોમાં શુદ્ધ ભારતીય કાવ્યો મળે છે. ત્યાંના ગ્રંથોમાં હિંદુ, બૌદ્ધ અને જૈનતત્ત્વજ્ઞાનના તથા દેવોના ઉલ્લેખો પ્રાપ્ત થાય છે.

ભારતના મથુરા અને વારાણસી, તામ્રલિપ્તિ અને કાંચી મિથિલા અને વિદર્ભ, સોમનાથ અને દ્વારકાના નગરો "ગ્રીસ અને રોમથીય" જૂનાં છે. કુરૂ-પાંડવથી ય પ્રાચીન છે.

ઇતિહાસ અને પુરાતત્ત્વના સંશોધન કરનારાઓએ ભારતીય સંસ્કૃતિના પ્રાચીન ગૌરવની ઘણી કડીઓ એકઠી કરી છે. પરંતુ એવું અનેકઘણું કાળના ગર્ભમાં નાશ પામી ગયું છે જેની કલ્પના ય નથી.

પ્રાચીન ભારતીય સંસ્કૃતિની ગૌરવ ગાથા સમજીને આપણે વર્તમાન જીવનને ઉચ્ચ બનાવવાની પ્રેરણા મેળવીએ. પ્રાચીન ભારતીય સંસ્કૃતિનું ગૌરવ તેના ધર્મમાં અને તેની સાધુતામાં છે, વેપારીઓના સાહસમાં અને કળાકૌશલ્યમાં છે, અપૂર્વ તત્વચિંતન અને માનવતાના સંસ્કારમાં છે.

જીવનની સુગંધ પ્રગટાવવા માટેની પ્રેરણાઓ ભારતના ભવ્ય ભૂતકાળમાં ભરેલી પડી છે.

જ્યારે આ ભારત વર્ષમાં ચીની સંત ફાહીયાન આવ્યા હતા ત્યારે આ દેશની પરિસ્થિતિ નિહાળી તેમને આશ્ચર્ય અનુભવ્યું હતું તેઓ લખે છે કે—

Fa-hien-the Chinese monk who visited Magadha in 399 A. D. during the golden rule of the Guptas has stated in his travel dairy that, throughout the Country no one killed any living being, ate meat and drank wine. Only the chandalas go hunting for flesh. What a contrast between the old and the new. The new food policy of the Bihar Government for promoting meat eating stands condemned in the light of Magadha.

૦ સંપાદકની નોંધ ૦

૧

પ્રાચીન ભારત

ગ્રીસે ભારત પાસેથી જે જ્ઞાન વિજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા તે અરબસ્તાનને આપ્યા.

પ્રાચીન ભારતનો ગ્રીસ સાથે ગાઢ રાજનૈતિક તથા વ્યાપારિક સંબંધ હતો. ઈ. સ. ૫૮૦માં પાયથેગોરાસ જીવહિંસાનો વિરોધી હતો અને પુનર્જન્મની દૃઢ શ્રદ્ધાવાળો હતો. પ્લેટોએ પુનર્જન્મ અને કર્મના ફલનો સ્વીકાર કર્યો છે. ઇ. સ.ની ચોથી સદીમાં પ્લોટીનસે કહ્યું છે કે, "જે આત્માઓ શુદ્ધ થઇ ચૂકયા છે અને શરીર પર જેમને લગીરેય મોહ રહ્યો નથી તે આત્માઓ ફરીથી શરીર ધારણ કરતા નથી. સિદ્ધનું વર્ણન શબ્દોથી થઇ શકતું નથી."

ઇ. સ.ના પ્રારંભમાં ભારતીય દર્શનોની ખ્યાતિ વિશ્વમાં ફેલાઈ ગઈ હતી. મીસર અને એશીયા માઇનોરથી તક્ષ-શિલાના વિશ્વ વિદ્યાલયમાં રાજપુત્રો અભ્યાસ અર્થે આવતાં અને પોતાના દેશમાં જઇ ભારતનું જ્ઞાનવિજ્ઞાન ફેલાવતાં.

જ્યારે સિકંદર ભારતમાં ચડી આવ્યો ત્યારે જૈન સાધુઓ સિંધુ નદીના તટ ઉપર વીચરતાં હતાં.

૨

*** ભારતમાં ઇસુ ***

જે ક્રોસનું ચિહ્ન ઇસાઇ લોકો ધર્મભાવથી ધારણ કરે છે તે ભારતીય સંસ્કૃતિનું સ્વસ્તિકનું ચિહ્ન છે. ભારતમાં ઇસુથી સેંકડો વરસ પહેલાથી સ્વસ્તિકનું ચિહ્ન પ્રચલિત છે.

એક એવી માન્યતા પણ છે કે ઇસુ ભારતમાં આવી ગયા હતા. અને ભારતના સાધુઓ પાસેથી જ્ઞાન ગ્રહણ કર્યું હતું.

ગીતા રહસ્યમાં છે કે, "નેપાલના એક બૌદ્ધ મઠના ગ્રંથમાં આ સ્પષ્ટ વર્ણન છે કે તે સમયે ઇસુ ભારતમાં આવ્યા હતા અને અહિં જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું. આ ગ્રંથ નિકોલસ નોટોવિશ નામના એક રશિયનને પ્રાપ્ત થયો હતો અને તેમને ફ્રેંચ ભાષામાં તેનો અનુવાદ ઈ. સ. ૧૮૯૪માં પ્રકાશિત કર્યો છે."

સ્વામિ વિવેકાનંદે પોતાના એક પ્રવચનમાં કહ્યું છે કે "ઇસુના ચરિત્રની કેટલીક ચિત્રવિચિત્ર વાતો પ્રકાશિત કરતો એક ગ્રંથ એક રૂસી ગૃહસ્થે પ્રકાશિત કર્યો છે. તેમાં એવો ઉલ્લેખ છે કે જગન્નાથના મંદિરમાં ઇસુ ગયા હતા, પરંતુ ત્યાં ક્રિયા વિધિનો બાહ્ય આચાર જોઈ ઇસુ તિબેટ ગયા અને ત્યાં શિક્ષણ લીધું."

અનુભવથી સમજાય છે કે બાળક પણ અનુભૂત લાગણીઓ લઈને જન્મે છે.

"વીતરાગજન્માદર્શનાત ।" (ન્યાય સૂત્ર)

ડેર ટલિગન નામનો પશ્ચિમનો વિદ્વાન કહે છે કે, "આત્મા એક મૌલિક અખંડ Simple and indivisible વસ્તુ છે તેથી તે અવિનાશી હોવી જોઈએ. કારણ કે અખંડ તથા મૂલભૂત અસંયુક્ત પદાર્થ અવિનાશી હોય છે. જડ-તત્વથી બીજા Immaterial તત્વનું અસ્તિત્વ માનવું જોઈએ

કવિ ફ્રાયડને કહ્યુ છે કે—

Death had no power,
the immortal soul to stay.
That when its present body,
turns to clay,
Seeks a fresh home and
with unlessened might
Inspires another frame
with life and light.

અવિનાશી આત્માનો વિનાશ કરવાની તાકાત મૃત્યુને નથી. જ્યારે આ શરીર માટીમાં મળે છે ત્યારે આત્મા પોતાને યોગ્ય બીજા નવીન શરીરમાં જીવન અને જ્યોતિ ભરી દે છે.

૦ આત્મ સ્વરૂપ ૦

જૈન દર્શન પ્રમાણે આત્મા ચૈતન્ય સ્વરૂપ છે. છ દ્રવ્યોમાં

સ્વતંત્ર દ્રવ્ય છે. નવતત્ત્વમાં પ્રથમ તત્ત્વ છે. પંચાસ્તિકાયમાં ચોથો અસ્તિકાય છે.

શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાં આત્માના લક્ષણ આ પ્રમાણે કહ્યા છે—

"નાણં ચ દંસણં ચેવ,
ચરિત્તં ચ તવો તહા ।
વીરિયં ઉવઓગો ય,
એવં જીવસ્સ લક્ખણં ॥

જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, વીર્ય (શક્તિ) અને ઉપયોગ એ જીવના લક્ષણ છે.

આત્માનું મુખ્ય લક્ષણ ઉપયોગ કહ્યું છે. શ્રી તત્ત્વાર્થસૂત્રમાં કહ્યું છે કે, "ઉપયોગો લક્ષણમ્ ।" શ્રી ભગવતીસૂત્રમાં કહ્યું છે કે, "ઉવઓગ લક્ખણે જીવે ।" શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાં કહ્યું છે કે, "જીવો ઉવઓગ લક્ખણો ।"

ચેતનાના બોધ રૂપ વ્યાપારને ઉપયોગ કહે છે. ઉપયોગના બે પ્રકાર છે.

૧ સાકાર ઉપયોગ, ૨ નિરાકાર ઉપયોગ. સાકાર ઉપયોગ જ્ઞાન છે, નિરાકાર ઉપયોગ દર્શન છે.

આત્માને જ્ઞાન સ્વરૂપ કહ્યો છે. આત્મા અને જ્ઞાન તાદાત્મ્ય છે. તે બંને અલગ અલગ તત્ત્વ નથી.

આત્મા અરૂપી છે. શબ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શથી રહિત છે. શ્રી આચારાંગ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—

'સે ણ સદ્દે, ણ રૂવે, ણ ગંધે, ણ રસે, ણ ફાસે

આત્માને કોઈ આકૃતિ નથી. તે હલકો નથી, ભારે નથી. અગુરૂલઘુ છે. આત્મા સ્ત્રી નથી કે પુરૂષ નથી કારણ કે સ્ત્રીપણું કે પુરૂષપણું કર્માશ્રિત છે.

શ્રી ભગવતી સૂત્રમાં કહ્યું છે કે, "જીવો અણાઈઅનિધનો અવિણાસી અક્ખઓ ધુવો ણિચ્ચં ।" આત્મા અનાદિ છે, અમર છે, અવિનાશી છે, અક્ષય છે, ધ્રુવ છે, નિત્ય છે. તે પહેલા પણ હતો, અત્યારે પણ છે અને ભવિષ્યમાં પણ હશે. ત્રણે ય કાળમાં જીવ જીવરૂપે જ રહે છે. જીવ કયારે ય પણ અજીવ થતો નથી.

આત્મા જ્ઞાનમય અસંખ્ય આત્મપ્રદેશોનો પિંડ છે. તે અરૂપી છે. આંખોથી જોઈ શકાતો નથી, વાણીથી કહી શકાતો નથી, તર્ક દ્વારા જાણી શકાતો નથી. પરંતુ ચેતનાથી તેના અસ્તિત્વને જાણી શકાય છે.

* આત્મસિદ્ધિ અને કર્મસિદ્ધિ *

પૂજ્ય શ્રી ચિરંતનાચાર્ય કૃત 'પંચસૂત્રમ્' માં કહ્યું છે કે,

"જે એવમાઇક્ખંતિ–ઇહ ખલુ અણાઇ જીવે, અણાઇ જીવસ્સ ભવે, અણાઇ કમ્મ સંજોગે નિવ્વત્તિએ, દુક્ખ રૂવે, દુક્ખ ફલે, દુક્ખાણુ બંધે ।।"

જે ભગવંત આ પ્રમાણે કહે છે કે આ લોકમાં નિશ્ચયથી જીવ અનાદિ છે, અનાદિ એવા જીવનો ભવ જે સંસાર

તે અનાદિ કર્મના સંયોગે કરીને બનેલો છે. વળી તે ભવ દુઃખરૂપ છે, તથા દુઃખના ફળવાળો છે, તથા દુઃખના અનુબંધવાળો છે.

સંસાર જન્મ, જરા, મરણ, વ્યાધિ વિગેરે દુઃખથી ભરેલો છે. તથા ચારે ગતિમાં જન્મ-મરણાદિક ચાલુ હોવાથી તેનું ફળ પણ દુઃખરૂપ છે તથા આ સંસાર દુઃખના અનુબંધવાળો એટલે અનેક ભવો વડે વેદી શકાય એવી કર્મની પરંપરાને બાંધનારો છે.

પૂજ્ય શ્રી હરિભદ્રસૂરિજી મહારાજ "શાસ્ત્ર વાર્તા સમુચ્ચય" માં પ્રથમ આત્માની સિદ્ધિ કરે છે, કહ્યું છે કે,

અતઃ પ્રત્યક્ષસંસિદ્ધઃ સર્વ પ્રાણ ભૂતામયમ્ ।
સ્વયં જ્યોતિઃ સદૈવાત્મા, તથા વેદેઽપિ પઠ્યતે ॥

દરેક જીવોને આ આત્મા પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી-અનુભવથી સિદ્ધ છે. "સ્વયં જ્યોતિ સ્વરૂપ આત્મા સર્વદા છે." એ રીતે વેદને વિષે પણ કથન કરાય છે.

"શાસ્ત્રવાર્તા સમુચ્ચય" માં કર્મની સિદ્ધિ કરતાં કહ્યું છે કે,

આત્મત્વેનાવિશિષ્ટસ્ય,
વૈચિત્ર્યં તસ્ય યદ્વશાત્ ।
નરાદિ રૂપં તચ્ચિત્રમ્—
અદૃષ્ટં કર્મસંજ્ઞિતમ્ ॥

આત્મત્વ તો પ્રત્યેક પ્રાણીમાં સરખું છે, છતાં પણ

જેઓની આવી સમ્યગ્ બુદ્ધિ છે તેઓમાં સમ્યક્ત્વનું પ્રથમ સ્થાનક છે એમ જાણવું.

આ પ્રમાણે જીવનું હોવાપણું જે માનવું તે પહેલું "અસ્તિ સ્થાન" કહેવાય છે.

× આત્મા નિત્ય છે ×

ગણધર ભગવંત પૂ૦ શ્રી ગૌતમ સ્વામિ મહારાજના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં ભગવાન મહાવીર પરમાત્માએ ફરમાવ્યું છે કે આત્મા નિત્યાનિત્ય છે.

ગૌતમસ્વામીએ પૂછ્યું: "ભગવન્! જીવ નિત્ય છે કે અનિત્ય છે?

ભગવાને કહ્યું: "હે ગૌતમ! જીવ નિત્ય પણ છે અને અનિત્ય પણ છે." ગૌતમસ્વામીએ પૂછ્યું, "ભગવન્! એ કઈ રીતે કહેવામાં આવ્યું છે કે જીવ નિત્ય પણ છે અને અનિત્ય પણ છે?"

ભગવાને કહ્યું: ગૌતમ! જીવ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ નિત્ય છે અને પર્યાયની અપેક્ષાએ અનિત્ય છે. (શ્રી ભગવતી સૂત્ર શતક ૭-૨) કહ્યું છે કે,

દ્રવ્ય સ્યાપેક્ષયા નિત્યો,
હિં વ્યયોત્પાદ વર્જિતઃ।
પર્યાયાપેક્ષયાઽનિત્યઃ,
સદ્ભાવેન ચ શાશ્વતઃ॥

દ્રવ્યની અપેક્ષાએ નાશ અને ઉત્પત્તિ રહિત એવો નિત્ય આત્મા છે, પર્યાયની અપેક્ષાએ અનિત્ય છે અને સદ્ભાવ વડે તે આત્મા શાશ્વત છે.

આ પ્રમાણે જેમને મનને નિશ્ચળ કર્યું છે તેને સમકિતનું બીજું સ્થાનક જાણવું.

આત્મા નિત્ય છે અને દેહથી ભિન્ન છે. આત્મા પોતાના સ્વરૂપે નિત્ય હોવા છતાં મનુષ્ય રૂપે, પશુ રૂપે, તેના જુદા જુદા પરિણામો થતાં કોઇ પર્યાય રૂપે અનિત્ય છે.

મનુષ્ય કે પશુ મૃત્યુ પામે છે, પણ આત્માનો પોતાનો નાશ થતો નથી. માટીનો ઘડો નાશ પામે, માટીના ઠીકરા રહે, પણ માટી નાશ પામી નથી. અહિં માટી દ્રવ્ય છે, ઘડો, ઠીકરા વગેરે પર્યાય છે. તેવી રીતે આત્મા દ્રવ્યરૂપે નિત્ય છે, પર્યાય રૂપે અનિત્ય છે.

* આત્મા કર્મનો કર્તા છે *

શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે,

શુભાશુભાનિ કર્માણિ,
જીવઃ કરોતિ હેતુભિઃ ।
તેનાત્મા કર્તૃકો જ્ઞેયઃ,
કારણૈઃ કુંભકૃદ્યથા ॥

જેમ કુંભાર માટી, ચાક અને ચીવર (દોરો) વગેરે કારણોથી કર્મના કર્તા છે તેમ જીવ કષાયાદિક કર્મબંધના

વૃત્તિઓ વડે શુભ અને અશુભ કર્મો કરે છે. માટે આત્મા કર્મનો કર્તા કહેવાય છે.

આખા લોકમાં સર્વત્ર જડ પુદ્ગલ Matterની અત્યંત સૂક્ષ્મ રજકણો ઠાંસી ઠાંસીને ભરેલી છે. તેને કાર્મણવર્ગણા કહે છે. આત્મા પોતાના રાગદ્વેષના ભાવોથી તથા મન, વચન અને કાયાની પ્રવૃત્તિથી આ સૂક્ષ્મ કાર્મણ રજકણો પોતાના ઉપર ચોંટાડતો રહે છે. કાર્મણવર્ગણા આત્માને લાગે એટલે તે કર્મ કહેવાય છે.

આ કર્મ આત્માને સુખદુઃખ આપે છે. આ કર્મથી આત્મા મનુષ્ય કે પશુ બને છે. કર્મથી પુરૂષપણું કે સ્રીપણું છે, કર્મથી શ્રીમંતાઇ કે ગરીબાઈ છે.

કાર્મણ રજકણોને પોતાના ઉપર ચોંટાડવાની ક્રિયા આત્મા પોતે જ કરે છે. એટલે આત્મા પોતે જ પોતાના કર્મનો કર્તા છે.

આત્માએ રોષ કરીને કોઈની હત્યા કરી, ક્રોધ કે મા
કર્યા, બીજા સાથે માયા કે કપટ આચર્યું, એટલે આત્માં
કાર્મણવર્ગણા ચોંટે છે, આત્મા કર્મ બાંધે છે. આ જી
કર્મનો કર્તા છે એ સમકિતનું ત્રીજું સ્થાનક જાણવું.

૦ આત્મા કર્મનો ભોક્તા છે ૦

સ્વયં કૃતાનિ કર્માણિ,

કર્મણામકૃતાનાં ચ,
નાસ્તિ ભોગઃ કદાપિ હિ ॥

પોતે એટલે આત્માએ કરેલા કર્મોનું ફળ પોતે જ ભોગવે છે કેમકે નહિ કરેલા કર્મોનો ભોગ કદાપિ થતો જ નથી.

કર્મ જ્યારે પોતાનો સમય પાકે ત્યારે આત્માને સુખ કે દુઃખ આપે છે, આત્માને તેવી તેવી પરિસ્થિતિ મળે છે, આત્માના ગુણો ઢંકાય છે.

આત્મા જેમ કાર્મણ રજકણોને પોતાના ઉપર આકર્ષે છે એટલે કર્મનો કર્તા છે તેમ તેનું ફળ પણ તે જ આત્મા જેને કર્મ બાંધ્યું છે તેને જ ભોગવવું પડે છે માટે કર્મનો ભોક્તા પણ છે. આ સમ્યક્ત્વનું ચોથું સ્થાનક છે.

પૂજ્ય વાદિદેવસૂરિ મહારાજે 'પ્રમાણનય તત્વાલોક' માં સાંસારિક આત્માનું સ્વરૂપ સંક્ષેપથી આ રીતે બતાવ્યું છે.

પ્રમાતા પ્રત્યક્ષાદિ પ્રસિદ્ધ આત્મા । ચૈતન્ય સ્વરૂપઃ પરિણામી કર્તા સાક્ષાદ્ ભોક્તા સ્વદેહ પરિમાણઃ પ્રતિક્ષેત્રં ભિન્નઃ પૌદ્ગલિકાદૃષ્ટવાંશ્ચાયમ્।

આત્મા પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી સિદ્ધ છે, તે ચૈતન્ય સ્વરૂપ છે. પરિણામી છે. કર્મોનો કર્તા છે. સુખદુઃખનો સાક્ષાત્ ભોક્તા છે. સ્વદેહ પરિમાણ છે, પ્રત્યેક શરીરમાં ભિન્ન છે. પૌદ્ગલિક કર્મોથી યુક્ત છે.

* મોક્ષ છે *

પરમ ઉપકારી મહાપુરુષોએ એવો માર્ગ બતાવ્યો છે કે આત્મા એવાં કર્મો બાંધે તથા કર્મો ન બાંધે અને જૂના કર્મોનો નાશ થાય, તથા સર્વ કર્મોથી આત્મા બીલકુલ મુક્ત થઈ જાય.

આત્માનો મોક્ષ છે તથા મોક્ષનો ઉપાય પણ છે.

"ઉપદેશ પ્રાસાદ" માં કહ્યું છે કે—

અભાવે બન્ધ હેતુનાં, ઘાતિકર્મ ક્ષયોદ્દ્ભવે ।
કેવલે સતિ મોક્ષઃ સ્યાચ્છેષાનાં કર્મણાક્ષયે ॥

સુરાસુરનરેન્દ્રાણાં, યત્સુખં ભુવનત્રયે ।
તસ્યાદનન્તભાગોડપિ, ન મોક્ષસુખ સંપદાં ॥

અનન્તસુખ સંપૂર્ણં, નિર્વાણપદમક્ષયમ્ ।
નાદ્યનન્તં પ્રવાહેણ, ભાષિતં વિશ્વવેતૃભિઃ ॥

કર્મના બંધહેતુઓનો અભાવ થવાથી અને ઘાતિકર્મોનો ક્ષય થવાથી કેવલજ્ઞાન થયા પછી બાકીના અઘાતિ કર્મોનો ક્ષય થયે મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે.

ત્રણ જગતમાં સુર, અસુર, અને નરેન્દ્રોને જે સુખ છે તે સર્વ સુખને એકત્ર કરીએ તો તે મોક્ષસુખની સંપદાને અનંતમે ભાગે પણ થાય નહીં.

વિશ્વના સર્વભાવને જાણનારા જિનેશ્વરોએ મોક્ષપદને

અનંત સુખથી સંપૂર્ણ, અક્ષય અને પ્રવાહની અપેક્ષાએ અનાદિ અનંત કહેવું છે.

'મોક્ષ છે' એ નામનું સમ્યક્ત્વનું પાંચમું સ્થાનક જાણવું.

સર્વ કર્મોથી મુક્ત, સંપૂર્ણ શુદ્ધ બનેલો આત્મા જે સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરે છે તે મોક્ષ છે.

શાસ્ત્રને વિષે સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રને મોક્ષનો ઉપાય કહેલો છે. આ સમ્યક્ત્વનું છઠ્ઠું સ્થાનક છે.

૦ મોક્ષનો ઉપાય છે ૦

કોઈ અહિં પ્રશ્ન કરે કે આ મોક્ષસુખ શી રીતે પમાય? તે વિષે 'દર્શન સપ્તતિકા'માં કહ્યું છે કે—

સમ્મત્ત નાણ ચરણા,
સંપુન્ના મોક્ખસાહણોવાઓ ।
તા ઇહ જુત્તો જત્તો,
સસત્તિઓ નાયતત્તાણં ॥

સમ્યક્ત્વ એટલે દર્શન, જ્ઞાન અને સંયમ સંપૂર્ણ પ્રાપ્ત કરવા તે જ મોક્ષ સાધવાનો ઉપાય છે. કારણ કે તત્ત્વના જાણ પુરુષો સ્વ શક્તિ વડે અહિં જ તેને મેળવે છે.

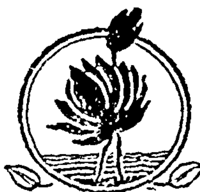
કહ્યું છે કે—

યે ધર્મશીલા મુનયઃ પ્રધાના–
સ્તે દુઃખહીના નિયમે ભવન્તિ ।

સંપ્રાપ્ય શીલં પરમાર્થ તત્ત્વં,
સર્જિત મોહં નિરન્તરં ॥

જેઓ ધર્મશીલ અને ધર્મનું પરિપાલન કરનારા પ્રશાંત મુનિઓ હોય છે, તેઓ નિર્મળ સુખસંપન્ન થાય છે. તેઓ શીલપણાથી પરમાર્થ તત્ત્વને પામીને એક નિરૂપ એવા મોક્ષ પ્રત્યે જાય છે.

પરમાત્માએ દર્શાવેલું સાચું દર્શન અને સાચું જ્ઞાન જગાડી સર્વોત્તમ સદાચારનું પાલન કરવાથી–આ મોક્ષના માર્ગે જવાથી આત્માના ગુણો પ્રગટતા જશે, આત્માના આનંદનો અનુભવ થતો જશે.

(૧૬)

* જીવન સૌરભ *

જીવનનું ઘડતર જેને કરવું છે અને જીવનની સુગંધ જેને ફેલાવવી છે તેને ઘણા દુર્ગુણો છોડવા પડશે, તથા ઘણા સદ્ગુણો કેળવવા પડશે.

સુયોગ્ય રીતે જીવન જીવવાથી જીવનમાંથી સુગંધ પ્રગટે છે, માત્ર આચરણ વડે-ચારિત્ર વડે જીવનની સૌરભ આવે. માત્ર વાતોથી, ચર્ચાઓથી, લેખનથી કે ભાષણોથી સુગંધ પ્રગટતી નથી.

'સા વિદ્યા યા વિમુક્તયે' વિદ્યા તે છે જે બંધનથી મુક્ત કરાવે. અનેક પૂર્વગ્રહો, ગમવાપણું, નહિ ગમવાપણું, કુટેવો, સુંવાળાપણું, સ્વાર્થીપણું, છોડવા પડશે, અહંપણું-મમત્વપણું ઘટાડવા પડશે.

* સેવાની સુગ *

એક પરિચિત યુવાનના અનુભવની આ વાત છે. તેની માને ઓપરેશન કરાવ્યું. ઓપરેશન તો સારું થયું. પણ ઘડપણને લીધે ઝાડા થઈ જતા.

સાસુની સારવાર કરતાં યુવાનના પત્ની થાકી ગયા. તેમને સૂગ પણ આવતી. એક દિવસ ખડી પતિને તેમણે કહ્યું,

"હું તો કંટાળી ગઈ છું. માતાજી આ બધું સાફ થતું નથી. આમાં તો હું માંદી થઈ જઈશ."

પેલા બાઈ મૂંઝવણમાં પડ્યા. તે કહે, "અત્યારે એવી બાઈ ક્યાં શોધવી?"

ડોકટરે આ વાત સાંભળી હશે. તેમણે કહ્યું, "બહેન, તમે ઘેરે જાઓ. બાઈનો બંદોબસ્ત હું કરી દઈશ."

વૃદ્ધ માની સારવારમાં એક શાંત બાઈ તે સાંજે આવી ગઈ.

ઝાડો સાફ કરવો, ભીના કપડે શરીર લુછવું, પાવડર ચોપડવો, કપડા બદલાવવા–વૃદ્ધ માની સારવાર આ બાઈ અત્યંત કાળજીથી કરતી હતી.

યુવાનની માતાને સારૂં થઇ ગયું. પત્ની સાથે તેઓ ડોકટરના બંગલે બીલ ચૂકવવા ગયાં. સારવાર કરનારી બાઇને પણ સારી બક્ષિસ આપવાનું નક્કી કરી જૂદું કવર લીધું હતું.

ડોકટરના બંગલે ગયા ત્યારે જ સમજાયું કે પેલા બાઈ ડોકટરના જ પત્ની હતાં. કોઇ નોકરીઆત નર્સ ન્હોતાં.

યુવાનના પત્ની એ બહેનના ચરણોમાં નમી પડ્યા અને સેવાના કામમાં સૂગ ન રાખવાનો સંકલ્પ કર્યો.

જૂદી જૂદી બાબતોનું આવું સુગાળવાપણું આપણે કાઢવું પડશે. વૃદ્ધ સાસુની સેવાની ઉપેક્ષા કર્યાનું દુઃખ આ યુવાનના પત્નીને થયું, પશ્ચાતાપ થયો એ ઘણી સારી વાત છે.

૦ જાતને તપાસો ૦

વ્યક્તિ પોતે પોતાની ભૂલો જુએ, તપાસે, તે માટે દિલ-

ગીરી વ્યક્ત કરે-ભૂલને ભૂલ રૂપે સમજે તો દુર્ભાવો જશે અને સદ્ભાવ પ્રગટશે, દુર્ગુણો જશે અને સદ્ગુણો ખીલશે.

પોતાથી સ્વાભાવિકપણે કંઇ જ ખોટું કામ થાય નહિ આ ઘણી ઉંચી વાત છે. ખોટા કામનો વિચાર આવતા સહજ મન પાછું પડે આ પણ સુંદર વાત છે. ખોટું કામ થતું હોય ત્યારે મન ડંખ્યા કરે આ પણ ઠીક છે. ખોટું કામ થઈ ગયા પછી પાછળથી પશ્ચાતાપ થાય એમાં પણ હજી આશા છે.

પરંતુ આજના કાળનું મોટું દુઃખ એ છે કે ખોટું કામ કર્યા પછી હૈયામાં ખોટું કર્યાનું દુઃખ જ નથી લાગતું.

કહેવાતી શિષ્ટ ભાષામાંથી "પાપ" શબ્દ જતો કાઢી નંખાયો છે. જીવનમાં ધર્મ ન પ્રગટે તેની વેદનાને બદલે અધર્મ આચરવામાં ગૌરવ મનાય છે, અપેય પીવામાં અને અખાદ્ય ખાવામાં શાણપણ ગણાય છે. ચોરીને ચાલાકી, વ્યભિચારને પ્રેમ, સ્વચ્છંદતાને સ્વતંત્રતા અને અસત્યને હોંશિયારી તરીકે ઓળખાવાય છે.

પાપ કરનારા જો પાપનો એકરાર, કબુલાત, સ્વીકાર કરશે તો પણ બચશે. પાપ થવાથી ખોટું થયું એટલી વેદના અનુભવશે તો પણ બચશે. પરંતુ અધર્મને, અનિષ્ટને યોગ્ય ગણશે તો બચવાની કોઈ આશા નથી.

× ભૂલની વેદના ×

તમે તમારા અંતરાત્માને એટલો જાગૃત કરો કે અધર્મને અધર્મ રૂપે ઓળખે, ધર્મને ધર્મરૂપે ઓળખે.

મનમાં દુર્ભાવો આવે તો અંતરાત્મા તરત ચેતવણી આપે કે, "આ દુર્ભાવો આવ્યા છે, સાવધ રહે."

ખોટું કામ થઈ જાય તો તેને યોગ્ય ન માનશો, ન વિચારશો કે, "બધા ય આવું કરે છે, એમાં શું?"

ખોટું કામ થઈ જાય તો એમ વિચારશો કે, "કામ તો ખોટું જ છે. હું ક્યારેય ખોટાને સાચું નહિ કહું, ભૂલનું પ્રાયશ્ચિત મારે કરવું જોઇએ. ભૂલની વેદના મને થવી જોઇએ. ભૂલ ફરીવાર ન થાય તે માટે હું સાવધ રહું! પાપ એ પાપ જ કહેવાય. પાપનો બચાવ ન જ થાય."

સાચા હૃદયથી પસ્તાવો કરનારને માફી મળ્યા વિના નહિ રહે.

ભૂલનું તીવ્ર ભાન થવું અને પ્રાયશ્ચિતનો સાચો ભાવ થવો એ જીવનમાં સુંદર પરિવર્તન લાવશે.

પોતાની ભૂલ જોઇને તેનો ખૂલ્લા હૃદયથી સ્વીકાર કરીને, તેને સુધારી લેવાનો પ્રયત્ન કરવાથી, હૃદયપૂર્વક ક્ષમા માંગવાથી ફરી ભૂલ ન થાય તેવી જાગૃતિ રાખવાથી જીવનમાં પવિત્રા આવે છે. જીવન વિશુદ્ધ બને છે અને જીવનની સુગંધ પ્રગટે છે.

પરંતુ આ માટે નમ્રતા કેળવવી જોઇએ, મનના પરિણામ કોમળ બનાવવા જોઇએ.

૦ દાંત અને જીભ ૦

ચીનના સુપ્રસિદ્ધ ચિંતક કોન્ફ્યુશિયસ્નો અંતિમ સમયનો આ બોધ છે.

શિષ્યોને તેમને પાસે બોલાવ્યા અને પૂછ્યું, "મારા મોઢામાં જુઓ. જીભ છે કે નહિ?"

એક શિષ્યે મોઢામાં જોઈને કહ્યું, "હા, ગુરુદેવ! જીભ છે."

ગુરુએ ફરી પૂછ્યું, "કહો મારા મોઢામાં દાંત છે કે નહિ?"

શિષ્યો બોલ્યા, "ના, ગુરુદેવ! આપના મોઢામાં દાંત તો એક પણ નથી."

કોન્ફ્યુશીયસે ફરી પૂછ્યું, "કહો, પહેલા દાંતનો જન્મ થયો કે જીભનો?"

શિષ્યો બોલ્યા, "ગુરુદેવ! જીભનો જન્મ થયો, દાંત તો મોડા આવ્યા."

ગુરુએ કહ્યું, "વહેલી આવેલી જીભ હજી છે અને મોડા આવેલા દાંત જલદીથી નાશ પામ્યા, કારણ કે જીભ કોમળ છે એટલે હજી જીવે છે અને દાંત ક્રૂર તથા કઠોર હતા એટલે નાશ પામ્યા. તમે પણ કઠોરતા એટલે અહંકાર છોડજો અને કોમળતા એટલે નમ્રતાથી જીવજો."

મહાત્મા કોન્ફ્યુશિયસનો આ અંતિમ ઉપદેશ હતો.

નમ્રતા વડે ક્રોધ અને માન ઓછા થતાં જશે. કોમળતા વડે માયા અને લોભ ઓછા થતાં જશે.

કષાયો ઓછા થતાં સમતાનો ભાવ સહજ બને છે. ક્રોધના કારણો મળવા છતાં ક્રોધ થતો નથી. માનસિક સ્વસ્થતા જળવાય છે.

પ્રાણી માત્રને આત્મવત્ જોઈને પોતાની જેમ સમજી તે અનુસાર જીવન જીવવું એ સર્વમંગળ જીવન છે.

મહાત્માઓએ આ રીતે જીવન જીવીને બતાવ્યું છે કે આ આદર્શ કાલ્પનિક નથી. જીવનના વ્યવહારમાં શક્ય છે. સાચા સુખ, શાંતિ અને આનંદ આ માર્ગે જીવન જીવવાથી પ્રગટશે.

જ્યાં સુધી માત્ર સ્વરક્ષણની વૃત્તિ છે ત્યાં સુધી સ્વશુદ્ધિ નહિ થાય, પોતાના આત્માની અશુદ્ધિઓ દૂર નહિ થાય, મન પવિત્ર નહિ બને. અશુદ્ધિઓ દૂર થયા વિના, સ્વશુદ્ધિ કર્યા વિના, મન સંકુચિત અને સ્વાર્થી હશે તો સર્વ સાથેનો સંબંધ કઇ રીતે જોડાશે?

સ્વશુદ્ધિ અને સર્વ સાથેનો સંબંધ બન્ને એકબીજાના પૂરક છે.

દુર્ભાવોની મલિનતા ટળ્યા વિના આત્મામાં સર્વને સમાવવાની વિશાળતા ક્યાંથી આવશે? આત્માને વિશાળ બનાવ્યા વિના દુર્ભાવો કઈ રીતે ટળશે? જીવન સૌરભ કઇ રીતે પ્રગટશે?

મનુષ્ય જો ધારે તો સંકુચિત દૃષ્ટિ ત્યજી વિશ્વદૃષ્ટિ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. તેથી મનુષ્યની એ ફરજ છે કે જગતના સર્વ જીવોની રક્ષામાં એ રસ લે. જીવ માત્ર પ્રત્યેની અનુકંપા સર્વ જીવોના હિતનો ભાવ મનુષ્યમાં હોવો જોઈએ, કારણ

મનુષ્ય સંકુચિત દૃષ્ટિથી સ્વાર્થનો વિચાર કરે તેના કરતા ઊંચી દૃષ્ટિથી સારાસારનો વિચાર કરી શકે છે.

સર્વ જીવોના હિતનો ભાવ એ મનુષ્યનો અસાધારણ ધર્મ છે. મનુષ્યના મનુષ્યત્વમાંથી આ ધર્મ પ્રગટે છે. પરંતુ દુઃખદ એ છે કે મનુષ્યને પોતાના આ અસાધારણ ધર્મનું દર્શન થયું નથી.

પોતાના દેહ માટે, ઘર માટે, પરિવાર માટે જેમ સર્વ બુદ્ધિ, શક્તિ, ચિંતન, પ્રેમ વગેરેનો ઉપયોગ થાય છે, તેમ જીવ માત્રની દયા માટે થાય તો સમ્યક્ ધર્મનું આરાધન

આપ્યું નથી. એકબીજાને પીડા આપીને જીવ્યા છીએ. સુખ આપનાર પ્રત્યે પણ કૃતજ્ઞતાનો ભાવ દર્શાવ્યો નથી. દુઃખ આપ્યા પછી પણ ક્ષમા માંગી નથી. દુઃખ આપનાર પ્રત્યે પણ ક્ષમા આપી નથી.

પ્રાણી માત્ર પ્રત્યે સ્નેહના પરિણામ કર્યા નથી. આપણા કરતાં અધિક ગુણવાળા વડિલો પ્રત્યે નમન આદિથી અને આપણાથી નાના પ્રત્યે પ્રસન્નતા આદિથી હાર્દિક ભક્તિરાગ-રૂપી પ્રમોદ દર્શાવ્યો નથી. દીન, દુઃખી અને રોગી પ્રત્યે દયાની અને તેમના દુઃખ ફેડવાની લાગણી બતાવી નથી. પાપી પ્રત્યે અયોગ્ય આત્માઓ પ્રત્યે સહનશીલતા દાખવી નથી. સર્વ જીવો પ્રત્યે પ્રેમ કર્યો નથી, સમત્વ ધર્યું નથી.

માત્ર પોતાના જ સુખની ચિંતા કરી છે અને બીજા સર્વના સુખ–દુઃખ પ્રત્યે ઉપેક્ષાભાવ કે અનાદરભાવ ધારણ કર્યો છે. એનુંજ બીજું નામ મિથ્યાત્વનું સેવન અને અનંતાનુબંધી કષાયોનું રક્ષણ કર્યું છે. સદા સર્વદા વિષમતા ભાવ ધાર્યો છે. અનંત સંસારમાં ભટકાવનાર આ ભાવોનો પ્રતિકાર ન થાય ત્યાં સુધી કોઈપણ સદ્‌ગુણનું સેવન સાનુબંધ ટકાઉ થતું નથી.

૦ ઉંધી સમજણ ૦

આ પાપ અંધકારમાંથી ધર્મ ઉગારે છે.

ધર્મ એટલે સર્વ સાથે ઉચિત વ્યવહાર.

જીવમાત્ર સાથે મૈત્રીપૂર્વકનો વ્યવહાર.

અજીવમાત્ર સાથે માધ્યસ્થપૂર્વકનો વ્યવહાર.

પરમાત્મા સાથે યોગની સાધના અભ્યાસ અને વૈરાગ્યપૂર્વક થાય છે.

મૈત્રી એ અભ્યાસનું સાધન છે. જીવ સાથે મૈત્રીનો અભ્યાસ વારંવાર કરવો પડશે.

માધ્યસ્થ એ વૈરાગ્યનું સાધન છે. અજીવ પ્રત્યે માધ્યસ્થનો વૈરાગ્ય કેળવવો પડશે.

ઉચિત વ્યવહારનું પાલન જીવને મોક્ષનો અધિકારી બનાવે છે.

ઉચિત વ્યવહારના પાલન વડે જ આત્મામાં સમત્વભાવ પ્રગટે છે.

વિષમતા દૂર કરવા માટે જીવરાશિ પ્રત્યેના દ્વેષભાવને તથા પુદ્ગલરાશિ પ્રત્યેના રાગભાવને ત્યાગવો પડશે. સર્વ જીવો પ્રત્યે મૈત્રીભાવ અને પુદ્ગલ પ્રત્યે માધ્યસ્થભાવ કેળવવો પડશે.

જીવરાશિ પ્રત્યે દ્વેષભાવ અને પુદ્ગલરાશિ એટલે જડ-પદાર્થો પ્રત્યે રાગભાવ એ વિપર્યાસ છે. જીવમાં અજીવબુદ્ધિ અને અજીવમાં જીવબુદ્ધિ એ મિથ્યાત્વ એટલે ઊંધી સમજણ છે.

કોઈ કહે છે કે અનાદિ સંસારમાં પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષયોના કારણે જીવ ભટકે છે. કોઈ કહે છે કે ક્રોધ, માન, માયા, લોભ એટલે કષાયોના કારણે જીવ ભટકે છે. કોઈ કહે છે કે પ્રમાદના કારણે જીવ ભટકે છે. કોઈ કહે છે કે

મન, વચન, કાયાના અશુભ યોગોના પાપો જીવ બાંધે છે. તે બધાની પાછળ પ્રાણ પૂરનાર દોષ એક જ છે અને તે મિથ્યાત્વનું સેવન એટલે ઉંધી સમજણ છે.

❊ ધર્મનો પાયો ❊

બીજા જીવો પોતાના જેવા જ જીવો છે. પોતાની જેમ સુખદુઃખની લાગણી અનુભવનારા છે. (Similarity of Substance) સર્વ જીવો સુખને ઇચ્છે છે. સર્વ જીવોનું અંતિમ ધ્યેય "સુખ" છે. (Sameness of Purpose)

આ સત્ય તરફ દુર્લક્ષ્ય આપવું એ જ મિથ્યાત્વનો અંધાપો છે, અધર્મ છે, ગાઢ અંધકાર છે અને સર્વ જીવો પ્રત્યે સમભાવ ધરાવવો એ જ ધર્મરૂપી સૂર્યનો ઉજ્જવળ પ્રકાશ છે.

સર્વ જીવોનો હિતભાવ એ ધર્મનો પાયો છે.

આ ધર્મના પાલન દ્વારા પ્રગટતી સમતા જીવ માત્ર પ્રત્યેની ઉપેક્ષા રૂપે નથી. આ સમતા નિષ્ક્રિયપણું નથી, નિષેધાત્મક નથી, અનાદિ ભવભ્રમણમાં સર્વ જીવોની અનેકવાર ઉપેક્ષા કરી છે, અનેકવાર નિષ્ક્રિયપણું ધર્યું છે, અનેકવાર માત્ર નિષેધાત્મક વ્યવહાર આચર્યો છે.

બધાને સુખ મળો અને બધાનું દુઃખ ટળો, સર્વનું હિત થાઓ અને અહિત ટળો, એ વિચાર આ જ પર્યંત અંતરથી જીવે કદી કર્યો નથી. જો કર્યો હોત તો તેનું ભવભ્રમણ હોત નહિ કારણ કે એ વિચારમાં જ અનંત વિષયાભિલાષ નિવારવાનું સામર્થ્ય છે. અનંતાનુબંધી કષાયોને

રોકવાનું બળ છે, અત્યંત પ્રમાદ અને અત્યંત અશુભ યોગોને ન પ્રવર્તવા દેવાની શક્તિ છે.

પોતાના ઉપકારીઓને યાદ કરો, અપકારીઓને ભૂલી જાઓ. અપકાર કરવો છોડી દો અને અપકારીઓ પ્રત્યે પણ ઉદાર બનો.

દુઃખી થવાનો માર્ગ અપકારીઓને ન ભૂલવામાં અને ઉપકારીઓને ભૂલવામાં છે.

સુખી થવાનો માર્ગ અપકારીઓને ભૂલવામાં અને ઉપકારીઓને ન ભૂલવામાં છે.

જીવમાત્રના હિતના સંકલ્પ પ્રગટાવતાં કંજૂસ થશો નહિ. પોતાના હિતનો એ ઉત્તમ રાજમાર્ગ છે.

દુઃખ ન જોઈતું હોય તો દુઃખ આપવું બંધ કરો. સુખ જોઈતું હોય તો સુખ આપવું શરૂ કરો.

દુઃખ આપનારને ભૂલો, સુખ આપનારને સતત યાદ કરો.

આજ સુધી કેટલાને દુઃખ આપ્યું છે, તે યાદ કરો. આજ સુધી કેટલાની પાસેથી સુખ લીધું છે. તે યાદ કરો.

વિશ્વમાં કોઈપણ જીવ દુઃખી ન થાઓ એ ભાવના બીજા જીવોને આપેલા દુઃખનું પ્રાયશ્ચિત છે.

'વિશ્વમાં સર્વ જીવો સુખી થાઓ' એ ભાવના બીજાના સુખના ઋણમાંથી મુક્ત થવાની ચાવી છે.

= જીવતત્ત્વનું બહુમાન =

જગતના સર્વ જીવો આપણું કુટુંબ છે. જ્યાં જ્યાં

જીવત્વ છે. ત્યાં ત્યાં આત્માના અનંત ગુણો રહેલાં છે. જ્યાં જીવત્વ છે ત્યાં આધ્યાત્મિક વિકાસ શક્યતાઓ એટલી સ્વતંત્ર ભાવવૃત્તિ છે. તેથી કોઈ પણ જીવને ક્યાંય ક્યારેય કોઈ પણ પ્રકારનો ઉપદ્રવ ન થવો જોઈએ. આપણને પ્રત્યેક જીવ પ્રત્યે સક્રિય હિતભાવ હોવો જોઈએ. જીવનની મહત્તા એટલે માત્ર પોતાના જીવનની મહત્તા નહિ પણ જીવમાત્રના જીવનની મહત્તા સમજવી જોઈએ.

જીવમાત્રના જીવત્વનું બહુમાન (Reverence for life) હૈયાનાં ઉંડાણમાંથી જાગવું જોઈએ. આ ધર્મનો પાયો છે. અહંકાર ભાવને દૂર કરી પરમ ઉપકારીઓ પ્રત્યે નમસ્કાર-ભાવ પ્રગટાવવો જોઈએ. આ ધર્મનો પાયો છે.

કુદરતનો એવો નિયમ છે કે ક્ષુદ્ર સ્વાર્થ વડે વ્યક્તિ પોતાને તથા અન્યને હાનિ કરે છે. પરાર્થ વડે પોતાને તથા અન્યને હિત કરે છે. જીવનમાં સ્વાર્થને ગાણ કરી પરાર્થને મુખ્ય કરવાનો ભાવ જાગવો જોઈએ. આ ધર્મનો પાયો છે.

આપણે અન્યની જે સહાય લીધી છે કે લઈ રહ્યા છીએ તે માટે આપણે સર્વના જબ્બર ઋણી છીએ એવો કૃતજ્ઞતાનો ભાવ (Law of cosmic obligation) સ્પર્શવો જોઇએ. તથા પરાર્થે પરોપકાર રૂપે જે કંઈ કરીએ તે આપણી અનિવાર્ય ફરજ છે. આ ભાવ (Low of sacrifice) હૈયામાં સ્પષ્ટ થવો જોઇએ. આ ધર્મનો પાયો છે.

પાયાના આ ધર્મનું આચરણ જીવનની સુગંધ પ્રગ-ટાવવાની પ્રક્રિયા છે.

ઉપરના ગ્રંથરત્ન-પુસ્તક અંગે આવેલ અભિપ્રાય

અ ભિ પ્રા યો

(૧)

શાસન પ્રભાવક પૂ૦ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય ભુવનતિલકસૂરિજી મહારાજ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

રોજબરોજ સમયોચિત આવતી અનેક પ્રવૃત્તિઓ, જેવી કે પ્રતિદિન બંનેવખત પૂ૦ ગુરુદેવના વ્યાખ્યાનમાં હાજરી, પ્રતિક્રમણમાં હાજરી, જિજ્ઞાસુઓની જિજ્ઞાસા સંતોષવામાં તત્પર, ગુરુસેવામાં હાજર-હજુર, પત્રવ્યવહાર, પ્રૂફ સંશોધન તેમજ વ્યાખ્યાનો, જાહેર વ્યાખ્યાનો ગોઠવવા. આમ વિવિધ પ્રવૃત્તિમાં રસ લેતા જતા આવા બોધપ્રદ અનેક ગ્રંથોનું આલેખન કરીને જનતાને સજાગ કરવી એ એમની આ વિરલ પ્રતિભાની ભવ્ય અને ઉત્કૃષ્ટ તમન્ના બતાવે છે. ગદ્ય-પદ્યમય મૌલિક ગ્રંથો ઘણી મોટી સંખ્યામાં પ્રકાશિત કરવા એ કંઈ સામાન્ય પ્રયત્ન કે પુરુષાર્થનું કામ નથી.

આવા પરહિત ચિંતક લેખકશ્રીને ખૂબ જ ખંત, ધીરજ અને શક્તિ મળો કે અનેક ગ્રન્થમાળાઓ જનતાને પહેરાવતા રહે એજ એક શુભાશય.

કોલ્હાપુર (મહારાષ્ટ્ર)
શાહુપુરી, જૈન ઉપાશ્રય, તા. ૧-૮-૭૧

(૨)

શાંતમૂર્તિ પૂ૦ પાદ આચાર્ય શ્રી વિજયજયંતસૂરિજી મ૦ તથા વિદ્વદ્વર્ય પૂ૦ આચાર્યશ્રી વિજયવિક્રમસૂરિજી મહારાજ

'જીવન ઘડતર' ના થોડા ફર્મા મળ્યા, વાંચ્યા, શાળા-મહાશાળામાં અધ્યાત્મ બોધક સાહિત્ય દાખલ થાય એ ખરેખર ખૂબજ ઇચ્છનીય છે. તમારો પ્રયત્ન સફળ થાવ તેવી શુભકામના.

સિકંદ્રાબાદ અસાડ સુદ ૧૫

(૩)

વિદ્વદ્વર્ય પૂ૦ આચાર્ય શ્રી ભદ્રંકરસૂરિજી મહારાજ

તોતીંગ ઇમારતનો આધાર એના પાયામાં છે. (Foundation) ઘેઘૂર વડલાનો આધાર (Root) એના મૂળમાં છે.

સર્ચલાઈટનો આધાર (Sky) આકાશ છે તેવી રીતે જીવનને ઉર્ધ્વગામી અને કલ્યાણકર બનાવવા ! તેની આધાર શિલા માટે જીવન પરાગ પુસ્તક અત્યંત ઉપયોગી થશે એ નિઃસંદેહ હકીકત છે.

(૪)

વિદ્વાન લેખક મુનિ શ્રી ભદ્રગુપ્તવિજયજી મ૦

'જીવન પરાગ' પુસ્તક જોયું, ભાષા સાહિત્યની શૈલી સુંદર આકર્ષક છે. આપશ્રીનો આ દિશામાં પહેલેથી પ્રયત્ન ચાલુ છે. પુસ્તક અત્યંત સુવાચ્ય અને સુંદર છે અને વિદ્યાલયોમાં જો અભ્યાસ માટે તો વિદ્યાર્થીઓને ઘણું પ્રેરણા પ્રાપ્ત થાય એ નક્કી છે. વિશેષ કાર્યનું અભિનંદન હોય પછી પૂછવું જ શું !

સાયન-મુંબઈ
૨૮-૬-૭૧

(૫)

विद्वान वक्ता पू० मुनिराज श्री पद्मसागरजी म०

“जीवन पराग” पुस्तक पढ़ी, लेखक महोदय स्वयं एक सिद्धहस्त कथा लेखी हैं। तत्वचिंतक लेखक ने भिन्न-भिन्न दृष्टिकोणोंसे जीवन विकास के उपायों का मार्ग-दर्शन प्रस्तुत पुस्तकमें किया गया है।

मुझे आशा है, मानवमूल्योंके संबंधमें यह पुस्तक पूर्णतः उपयोगी सिद्ध होकर प्रेरणादायी बने, सब को पूर्ण प्रकाश बतायेगा।

(૬)

પૂ૦ વિદ્વાન મુનિરાજ શ્રી જયેન્દ્રવિજયજી મહારાજ

એ એક [illegible] હોય, આધુનિક [illegible] [illegible] જીવન ને

કોઈ એમનાં ગાજે છે. પણ આચાર્ય મહારાજશ્રીએ આ પુસ્તકમાં આ બન્ને આદર્શોને વણ્યાં છે. વળી તે ક્યાંક આખા દૃષ્ટાંત રૂપે, વળી ક્યાંક એ મહાત્માઓની પ્રતિભા અને કિરણ ગુણા-વતાં! અને એને જ આજે આચાર્યશ્રીના ચારિત્ર્યમાં છે. Pushing to the Front (આગળ ધપો) જેવાં પુસ્તકોમાં ઓરિસન સ્વેટ માર્ડન જેવા પાશ્ચાત્ય બોધપ્રદ સાહિત્યના લેખકોની કૃતિઓમાં જે પ્રમાણે ઉદાહરણો પ્રચુર માત્રામાં દેખા દે છે એમ અહીં પણ આખું પુસ્તક નીતિ પ્રમાણે અને નીતિ વિરુદ્ધ આચરણ કરનાર સ્ત્રી-પુરુષો, સંત, ફકીરો તથા મહાપુરુષોના જીવન પ્રસંગોની કહાણીઓથી ભરેલું છે. પોતાના વિષયને-અમુક નીતિ સિદ્ધાંત કે બોધને વાચક બાળકને આત્મસાત્ કરાવવા માટે આચાર્યશ્રીએ બધા દેશોના, બધા સામાજીક સ્તરોના, બધા કાળની વ્યક્તિઓનાં દૃષ્ટાંતો આપ્યાં છે. વળી ધર્મ-ગ્રન્થોમાં આવતી બોધક કથાઓનો પણ છૂટથી ઉપયોગ કરાયો છે. મુનિશ્રી પોતે જૈન ધર્મના આચાર્ય હોવા છતાં એમણે પોતાના કથયિતવ્યને સાર્વત્રિકતા (Universality) અર્પવા બીજા ધર્મો જેવા કે—હિંદુ, બૌદ્ધ, ખ્રિસ્તી કે ઇસ્લામના ધર્મગ્રન્થોના ઉદાહરણ છૂટથી આપ્યા છે. એથી એક બીજી આડ વાત પણ સાબીત કરાય છે કે-દરેક ધર્મનાં મૂળભૂત તત્ત્વો તો એક સરખાં જ છે. આમ ધર્મના પ્રાથમિક સંસ્કારો પાડવા માટે એક બાજુ દૂરના ભૂતકાળના પ્રાગૈતિહાસિક કે માત્ર પૌરાણિક એવા કલ્પિત ઉદાહરણો અપાયાં છે, તો બીજી બાજુ સંપૂર્ણપણે ઐતહાસિક એવી વ્યક્તિઓના જીવનના ખરેખર બનેલા બનાવો ટાંકયા છે, આથી આખું પુસ્તક સર્વ-ગ્રાહ્ય-સંપૂર્ણ ગ્રાહ્ય બની જાય છે.

આમ આચાર્યશ્રી જેવા વંદનાર્હ સંપૂર્ણપણે ધાર્મિક લેખક પાસેથી ધર્મ સંસ્કારો પામવાનો ગુજરાતી બાળકોને અમૂલ્ય લ્હાવો મળ્યો છે. **શાળાએ શાળાએ અને ઘેર ઘેર આ પુસ્તક વંચાય એવો** શાળા સંચાલકો અને માતા-પિતાઓનો આગ્રહ હોવો ઘટે. દરેક

[illegible]

(૧૩)

—[illegible] શાહ

[illegible]

[illegible]

(૧૪)

શ્રી. એમ. શાહ D. Sc. Germany F. S. C. (Lon.)

[illegible]

[illegible]

[illegible]

આમ માર્ગોનું જ્ઞાન અને અભ્યાસ નજરે પડે છે અને ભાષા [illegible] સાથે પુસ્તક સરલ અને દરેક જણ મનોયોગથી વાંચી શકે તેવું છે.

આ પુસ્તકમાં આવતા કેટલાક અગત્યના મુદ્દાઓ જેવા કે– પ્રાર્થના, વિચારનું જોર, સારું આચરણ, સ્વાભ્યાસ વગેરેને અમેરિકામાં પણ અગત્ય અપાય છે અને અમેરિકાના એક બહુ પ્રખ્યાત નેપોલીઅન હીલના પુસ્તક Law of Success માં તેના વિષે ચર્ચા કરી છે. પ્રકરણની વચ્ચે સંપાદકની નોંધ પણ પુસ્તકની ઉપયોગીતા વધારે છે. આજની કેળવણી અંગેનું પ્રકરણ વિદ્યાર્થી, શિક્ષક અને સમાજની આંખ ઉઘાડનારું છે. આપણે આર્ય સંસ્કૃતિને ભૂલી જઇને પશ્ચિમના રીતરિવાજોનું ખોટું અનુકરણ કરીએ છીએ અને રાજકારણમાં સિદ્ધાન્તોને નેવે મૂકી ફક્ત સત્તા માટે ફાંફાં મારીએ છીએ, તેવા સમયમાં આ પુસ્તક સમાજને યોગ્ય દોરવણી આપશે.

(૧૩)

—પ્રોફેસર શ્રી કાંતિલાલ રામચંદ M A.

પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી કીર્તિચંદ્રસૂરિજી મહારાજ સાહેબે તેમની સુંદર શૈલીમાં લખેલું પુસ્તક "જીવન ઘડતર" વાંચતા એમ લાગ્યું કે આ પુસ્તક દરેક **દરેકે ઘેર ઘેર વસાવવા જેવું છે.**

આ યુગમાં વિદ્યાર્થીઓ ઉપર ગમે તે કારણે સારા સંસ્કારો પડતા નથી પણ સુસંસ્કારી યુવક અને યુવતીઓ જ આવતીકાલના ભારતના નાગરિકો છે, દરેક સંસ્કારી કુટુંબ "જીવન ઘડતર" પુસ્તક વસાવે અને કુટુંબની પ્રત્યેક વ્યક્તિ પાસે તેનું વાંચન–મનન કરે–કરાવે તો જરૂર જીવનનું ઘડતર થાય અને તેમ થતાં જીવન સાર્થક થાય.

પૂ૦ આચાર્યશ્રી કીર્તિચંદ્રસૂરિજી મહારાજ આવા સુંદર પુસ્તકોનું નિત્ય નવું સર્જન કરે અને દીર્ઘાયુ રહે એ જ પ્રભુ પ્રત્યે અભ્યર્થના.

૩/૩૮ શિવાનંદ સોસાયટી, વીલેપાર્લે–ઇસ્ટ

(૧૪)

—પ્રોફેસર શ્રી રાજેન્દ્રભાઈ [illegible] શાહ

[illegible]

[illegible] ૧૮ ઓગસ્ટ, ૧૯૬૭

(૧૫)

—ભૂતપૂર્વ પ્રોફેસર શ્રી [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(૧૬)

વિદ્વાન લેખક શ્રી મનસુખલાલ તારાચંદ મહેતા, મુંબઈ

જગતની સતત સામે આજે અનેક ફૂટપ્રશ્નો ઉપસ્થિત થયેલ છે અને માનવજીવન આજે અનેક પ્રકારની મુંઝવણો અનુભવી રહી છે. અન્યાય, અનીતિ, કાળાબજારો, નીતિભ્રષ્ટતા અને ગુંડાના મૂળમાં ગુપ્તપણે તો ચારિત્રની શિથિલતા જવાબદાર છે. એટલે જ્યારે જગતમાં ચારે બાજુ ચારિત્રની કટોકટી પ્રસરી રહેલી છે, ત્યારે "જીવન ઘડતર" ગ્રંથનું સર્જન માનવ જગતને નવી પ્રેરણા, નવા વિચારો અને નવો માર્ગ બતાવવામાં સહાયરૂપ થાય એ રીતે સુંદર બન્યું છે. માનવ-જીવનનું ગૂઢ સમજાવતા આ ગ્રંથનું એકએક પાનું, એકએક શબ્દ. લેખકના શાંત, ગંભીર અને સુદૃઢ વિચારોનું પ્રતિબિંબ પાડે છે. દોષો અને મલિનતાને સમજવા, સમજીને તેને દૂર કરવા અને સંપૂર્ણ નિર્દોષ જીવનની પ્રાપ્તિ અર્થે, દરેકના માટે આ ગ્રંથ બહુ ઉપયોગી થઈ પડે તેવો છે. વર્તમાનકાળના વિદ્યાર્થી જગતનો પ્રવાહ જ્યારે અવળે માર્ગે જઈ રહ્યો છે, ત્યારે તેઓને સાચા માર્ગે દોરવી જીવનનું ઘડતર કરવામાં આ ગ્રંથ એક અદ્ભુત રસાયણનું કામ કરી શકે તેવો બન્યો છે. વિદ્વાન અને સચ્ચરિત એવા શ્રી કિરણભાઈએ દરેક પ્રકરણને અંતે સંપાદકીય નોંધ લખીને આ ગ્રંથની સમૃદ્ધિમાં અનેક રીતે વધારો કર્યો છે. લેખક અને સંપાદક બંનેને કોટિ-કોટિ ધન્યવાદ!

(૧૭)

—વિદ્વાન અધ્યાપક શ્રી ખુમચંદ કેશવલાલ પારેખ, સિરોહી

ભૌતિકવાદના ભીષણ કાળમાં માનવ જ્યારે માનવતા મૂકી, આત્મવાદને ચૂકી, હિતાહિતનું લક્ષ્ય ભૂલી, કેવળ દૈહિક લાલસાઓને જ તૃપ્ત કરવા આંધળી દોટ મૂકી રહ્યો છે, તેવા આ વિષમ

કાળમાં પૂ૦ આચાર્ય ભગવંત શ્રી [illegible] મહારાજ સાહેબે [illegible] અને શ્રી [illegible] સંપાદિત કરેલ આ સાહિત્ય [illegible]

[illegible]

(૧૪)

—[illegible] શ્રીયુત [illegible], મુંબઈ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(૧૫)

—[illegible]

[illegible]

ઘડતર' નામનું પુસ્તક વાંચતા આજના યુગની મોટી મોટી જરૂરિયાત કંઈક અંશે પૂરી થતી દેખાય છે. આજે ભણતર વધ્યું છે પણ ઘડતર ઘટયું છે, જેથી યુવાનોમાં ભોગ વિલાસ વધતો જાય છે, જેને પરિણામે માનવીનું ચારિત્ર ધોરણ નીચું થતું જાય છે.

આજે આધુનિક યુવક-યુવતીઓ વિલાસભોગ પ્રધાન બન્યા છે. અભક્ષ્ય આમીષજન્ય ખોરાકો, એલ. એસ. ડી. અને બીજા માદક પીણાઓ, શીગારેટ, ચિરૂટ વિ. ના ધુમ્રપાનો, નગ્ન, બિભત્સ, કામોત્તેજક કેબ્રે નૃત્યો, ખરાબ ફિલ્મો, રમી, રેસ, જુગારો વિ. અનિષ્ટો સામાન્ય બનતા જાય છે. ત્યારે આ પુસ્તક એક લાલબત્તી સમાન છે.

દશ દષ્ટાંત દુર્લભ માનવભવનું મહત્ત્વ માનવ શરીરનો સદુપયોગ ગુણાનુરાગ રૂપી અમૃત સ્નાન, સત્સંગ મહિમા, પ્રાર્થના, હિંસાના અનિષ્ટો, નવકારમંત્રનો પ્રભાવ, પંચવિધ સ્વાધ્યાય, વનસ્પતિ વિજ્ઞાન, આચરણ શુદ્ધિ, સુખશાંતિની પ્રાપ્તિ, પાપ-પુણ્યનું ફળ, કર્મવિજ્ઞાન વિ. જીવનસ્પર્શી વિષયો આ પુસ્તકમાં રજુ કરી પૂ૦ આચાર્યદેવે પતનની ગતીમાં ધકેલાઈ રહેલી વર્તમાન પ્રજાને પોતાની અચંડ શક્તિનું ઉર્ધ્વીકરણ કરવા મહાન સંદેશ આપ્યો છે.

આ પુસ્તક કોઈ સંપ્રદાય, કોમની વાડાબંધીમાં પુરાયેલું નથી પરંતુ તે સર્વ કોમના ચારિત્ર ઉત્થાન માટે છે. આ સર્વ વ્યાપિતા આ પુસ્તકની વિશેષ વિશિષ્ટતા છે.

સિદ્ધાંતો સીધી રીતે હૃદયસ્પર્શી બની ન શકે તેને રોચક બનાવવા સાથે દષ્ટાંતો, દલીલો અને કથાઓ પણ જોઈએ. એ દૃષ્ટિએ મહારાજશ્રીએ યુવાનોની રૂચિને ધ્યાનમાં રાખી આ પુસ્તકમાં ડગલે ને પગલે ઉપયોગ કર્યો છે. તેથી પુસ્તક ઉપદેશક છતાં ઉચ્ચ મનોરંજન કરી શકે છે તેથી તે ઘણું લોકપ્રિય થશે તેવી મારી ખાત્રી છે.

લેખક " જો હોયે મુજ શક્તિ ઇસી, તો કરૂં સવિજીવ શાસનં

"રાસો" ની શરૂઆતથી જૈનોની [illegible] કવિતાઓ વિપુલ પ્રમાણમાં [illegible] છે, પણ [illegible] તેનો પૂરેપૂરો લાભ [illegible] છે. આ પુસ્તકના વિદ્વાન અને [illegible] માટે [illegible] છે.

(૧) આ પુસ્તક [illegible]

(૨) આ પુસ્તક [illegible]

(૩) [illegible] આ પુસ્તક [illegible]

[illegible]

C/o. [illegible]
૨૨૪, [illegible], મુંબઈ-૨

(૩૦)

—શેઠ [illegible]

[illegible]

(૨૧)

—શેઠ કેશવલાલ ગુલાબીદાસ-મુંબઈ

પૂજ્ય આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયભુવનચંદ્રસૂરિજી મહારાજની કૃપાથી પ્રસંગે છપાયેલ "જીવન ઘડતર" નામનું પુસ્તક મને જોવા મળ્યું. મેં વાંચ્યું. બહુજ થોડા શબ્દોમાં યોગ્ય માર્ગદર્શન આપનાર તેમજ પુસ્તક વાંચવામાં રસ પડે તેવું, જેની કલ્પના ન થઈ શકે તેવું અવર્ણનીય આ પુસ્તક છે. "જીવન ઘડતર" માં લખાયેલ માનવ-જીવનના મૂલ્યથી જીવન ઘડતર શબ્દોના નિબંધો અત્યંત અસરકારક અને બોધક છે. સમગ્ર માનવ જાતને જીવન ઘડતરના સર્જન માટે અને ધાર્મિક તેમજ આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ ઘણું જ સુંદર છે. સત્સંગ વગર જીવનનું ઘડતર અશક્ય છે. આપશ્રીએ આધુનિક પ્રજાને આ પુસ્તક દ્વારા યોગ્ય માર્ગદર્શન આપવા બદલ હું તો શું પણ સૌ કોઈ આપનો જેટલો ઉપકાર માનીએ તેટલો ઓછો છે. આશા અને સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા સાથે આપ પૂજ્યવરને નમ્ર વિનંતી કરું છું કે માનવ જીવનના ઘડતર માટેના ઉપયોગી અને ધર્મમાં અપૂર્વ શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરનારા આવા પુસ્તકોનો પ્રવાહ અસ્ખલિત વહેતો રહે.

તા. ૧૨-૧૨-૭૧

(૨૨)

—શેઠ નંદલાલ રૂપચંદ-મુંબઈ-જીહુ

શું જમાનો આવ્યો છે ? આવા ઉદ્ગારો આજે ઠેર-ઠેર સંભળાય છે, જમાનો એટલે સમયનો સમયની રીતે જ અગાઉ તેમજ આજે તે જ રીતે વહી રહ્યો છે, પ્રજા અને પ્રજાની પ્રજા

પણ તેણે રીતે લાગી આવે છે, જે આગળ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતું કે તેનું [illegible] જે અને [illegible] પણ [illegible] છે કે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આપણું ધર્મ અને ધર્મશાસ્ત્રનો વિરુદ્ધ [illegible] [illegible] હોય.

ધર્મ [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] કે સામાજિક, ઐતિહાસિક, પુરાણ, [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], વિવેક, નમ્રતા, આદિ [illegible] પણ ધર્મનાં [illegible] [illegible] છે.

આ [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] કે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આ પુસ્તક "જીવન ધર્મ" છે. આ પુસ્તક [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કે [illegible] [illegible], [illegible] અને [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કે [illegible] [illegible] [illegible] કે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

[illegible] પુસ્તકમાંનું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible] આ પુસ્તકના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કે જે [illegible] [illegible] પણ

કૃતિ પ્રમાણેનું વાંચન વાંચતા બીજા ભાગોનું વાંચન કરવાનું સહેજે મન થઈ આવે છે.

ગમે તે ધર્મ પાળનાર, સર્વ કોમના સ્ત્રી કે પુરુષ, બાળક યુવાન કે વૃદ્ધ સૌ કોઈને આ પુસ્તક ખાસ ઉપયોગી અને વાંચવા જેવું છે તેમાં પણ આજના યુવાનો અને વિદ્યાર્થીઓને આ પુસ્તક વધારે ગમશે અને જીવનમાં ધર્મ, કર્મ અને આચરણનો સીધી રીતની સમજણનો માર્ગ બતાવશે.

મહાન ત્યાગી, સમર્થ વિદ્વાન પૂ૦ આચાર્યદેવ કીર્તિચંદ્રસૂરિજી મહારાજે લખેલા પુસ્તક માટે કંઇ પણ લખવું તે નાના માણસ માટે વ્યાજબી નથી એટલે છેલ્લે આ પુસ્તકમાં આચરણનું મહત્વમાં લખેલું છે કે—

ચાલતા પહેલા જુઓ, બોલતા પહેલા વિચારો, કરતા પહેલા સમજો, ઉપદેશતા પહેલા આચરો. માત્ર આટલી વાતમાં કેટલું બધુ આવી જાય છે. આટલી જ વાત જીવનમાં મનુષ્ય હર પળે સંભારતો રહે તો જીવન ભર્યું ભર્યું લાગશે. ઉન્નતિનો માર્ગ સરળ બનશે અને ફરી બોલવાનો સમય નહિ આવે કે–"શું જમાનો આવ્યો છે."

નંદનવન–ફ્રેન્ડઝ સોસાયટી
જુહુ–મુંબઈ–૫૬

(૨૩)

—શેઠ દામજીભાઇ જેઠાભાઇ શાહ, દાદર–મુંબઇ

પરમ ઉપકારી ભગવંતોએ અને અન્ય મહાપુરુષોએ ફરમાવેલા વચનોને લોકભોગ્ય કરી શકાય એવી સરળ ભાષામાં વ્યક્ત કરવાનું કાર્ય એ માત્ર વિદ્વતાનું જ કામ નહિ પણ સંસ્કાર સિંચનની ઉદાત ભાવનાનું અનુમોદન કરનારું, ચારિત્ર બળની દઢતા

[illegible], નીતિકથાઓમાં [illegible], [illegible] અને ધર્મકથાનો મહિમા [illegible] છે.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

તા. [illegible]

(૪૪)

શેઠ [illegible] તથા શેઠ [illegible]

[illegible]

[illegible]

આમ જે વિચાર્યું આ એક પુસ્તક "જ્ઞાન ગડતર" ખરેખર સ્કુલના બાળકો માટે ઉપયોગી થઈ પડે તેવું છે.

આ પુસ્તકમાં કોઈ ગચ્છભેદ, કોમ, યા ધર્મભેદ દેખાતો નથી અને આજના યુગ સાથે સરખામણી કરીને જે દાખલા દષ્ટાંતો આપ્યા છે તે દરેક ધર્મવાળાને ઉપયોગી થઈ પડે તેવા છે, એટલે આવા પુસ્તકો સ્કુલોમાં "જ્ઞાન સંસ્કારના પીરીયડ" તરીકે ચલાવવા હું દરેક સમાજના આગેવાન ભાઈઓને વિનંતી કરું છું. ખાસ કરીને જૈન સમાજ કે જે પોતા હસ્તક હાઈસ્કુલો, ગર્લ્સ હાઈસ્કુલો ખાતાઓ ચલાવે છે તેઓ ધારે તો સ્કુલમાં પીરીયડ તરીકે દાખલ કરાવી શકે તેમ છે. તેમાં સરકાર બીલકુલ વાંધો લઈ શકે તેમ નથી એમ મારૂં માનવું છે. દુનિયાનું વાતાવરણ બગડેલું પડ્યું છે, માનવમાં માનવતા ઓછી થતી જાય છે. સંસ્કારોનો હ્રાસ થતો જાય છે, તેમાં વિદ્યાર્થીવર્ગનો પ્રવાહ જુદી જ રીતે જઈ રહ્યો છે તેવા સમયે આવા સંસ્કારી અને ધર્મમય પુસ્તકો દીવાદાંડી તરીકે કામ કરે છે.

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વિજયકીર્તિચંદ્રસૂરિજી મહારાજ સાહેબ સાથે થયેલ ચર્ચામાં જાણવા મળ્યું છે કે આવા બીજા ૩–૪ પુસ્તકો તૈયાર કરી રહ્યા છે. અને તે પણ પુસ્તકો હાઈસ્કુલના વિદ્યાર્થીઓને ઉપયોગી થઈ પડે અને તેમને આધ્યાત્મિક જ્ઞાન મળી રહે તેમજ કોઈ પણ જાતના ભેદ ભાવ વગરના તૈયાર થશે. આપણા જૈન સમાજમાં એવા તત્વચિંતક સારા લેખક સેવાભાવી ઉત્સાહી સંત પુરુષો છે તેમના હસ્તક આપણે સ્કુલમાં ચલાવવા લાયક સરળ સાદી ભાષામાં સરકાર તરફથી કોઈ બાધ ન આવે તેવા તેમજ ધર્મભેદ, ગચ્છભેદ વગરના એવા પાઠ્યપુસ્તકો તૈયાર કરાવવા જોઈએ કે જેથી સ્કુલમાં બાળકોને સુસંસ્કારો મળે, આધ્યાત્મિક જ્ઞાન મળે તેમજ વાર્તા સાથે બોધ મળે. આ કાર્ય ખાસ કરવા જેવું છે, જૈન આગેવાનો તથા

સમાજના હિતચિંતકો બનો. પૂજ્ય આચાર્યદેવને મારી ભૂરિભૂરિ વંદના હોજો અને સંપાદક વિદ્વાન ભાઈ હિંમતભાઈને મારા ધન્યવાદ.

(૨૫)

શ્રી ધાર્મિક શિક્ષણસંઘના ભાવનાશીલ કાર્યકર
શ્રી ચીમનલાલ પાલીતાણાકર

ધાર્મિક તાત્ત્વિક અનેક પુસ્તકોના વાચનાથી લેખક અને પ્રખર [illegible] શીલ અને [illegible] કલ્યાણના [illegible], [illegible] આપણા પૂ. આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયધર્મસંરક્ષકસૂરીશ્વરજી મહારાજની [illegible] 'કથન પ્રદાન' પુસ્તક [illegible] [illegible]

(૨૬)

—[illegible] શ્રી [illegible]
M.A. [illegible], LL.B.

[illegible]

[illegible] સરળ ભાષામાં દૃષ્ટાંતો અને વિશ-
[illegible] પરમ ઉપકાર કર્યો છે.

[illegible] વાત તો એ છે કે, [illegible] જમાનાની હોવા [illegible] ઊંડાણ અને નવીન વિચારમાં [illegible] Continuity માનવ જીવનના [illegible] થી માંડીને મુખ શાંતિના [illegible] આપી [illegible] નવા દૃષ્ટિકોણથી રજૂ કર્યો છે. સંપાદકની નોંધ ખરેખર પ્રશંસનીય છે.

(૩૦)

શિક્ષક-શ્રી નર્મદાશંકર ત્ર્યંબકરામ ભટ્ટ-ખંભાત

પૂ૦ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયકીર્તિચંદ્રસૂરિજી મહારાજ સાહેબે લખેલ "જીવન ઘડતર" નામે ગ્રન્થ તથા "જીવન સૌરભ" નામના પુસ્તકના ફર્મા વાંચવા મળ્યા.

આ બન્ને ગ્રન્થો હું સાદ્યંત વાંચી ગયો. આ બન્ને પુસ્તકો વિદ્યાર્થીઓ તેમ જ ગૃહમંડળના આબાલવૃદ્ધ પર્યંત સર્વેને અતિશય આનંદપ્રદ તથા બોધક નીવડશે.

તેમાં આપેલા દૃષ્ટાંતો ટૂંકમાં અને રોચક શૈલીમાં હોવાથી વાંચતા કંટાળો ઉપજે તેવું નથી. વળી ધર્મ, નીતિ, વ્યવહાર, કાર્યદક્ષતા, ચાતુર્ય વિગેરે વિવિધલક્ષી બાબતોનો સમાવેશ થયેલો હોવાથી સર્વની અભિરૂચિને સંતોષ પ્રાપ્ત થાય છે.

ભાષા અતિશય સરળ, ભાવવાહી, સચોટ અને અર્થગંભીર હોવાથી સુંદર અસર ઉપજાવે છે. પૂ૦ આચાર્યદેવે આ યુગને જેવા સાહિત્યની જરૂર છે તેવું સાહિત્ય નિર્માણ કરીને જનતા ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે, એમ કહેવું તે અતિશયોક્તિ ભર્યું નથી. આચાર્યશ્રીના પદને વંદનીય બનાવ્યું છે.

તા. ૧૦-૧૧-૭૧

(૩૧)

પ્રસિદ્ધ લેખક શ્રી વસંતલાલ કાંતિલાલ ઈશ્વરલાલ

પૂજ્ય કીર્તિચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબે લખેલ "જીવન ઘડતર" પુસ્તક ઘણાના જીવનનું ઘડતર કરશે. તેઓશ્રીની શૈલી આકર્ષક છે. આવા સાહિત્ય પ્રચારની અત્યંત આવશ્યકતા છે.

શેઠ બિપિનચંદ્ર કાંતિલાલ ઝવેરી-મુંબઈ

આજે જ્યારે ભૌતિકવાદની ભરતીમાં તણાઈ આધુનિક યુવાનોમાં ઘૂમી રહ્યું છે, ત્યારે ઘોર અંધારામાં કોઈ મશાલની [illegible] પ્રકાશ પાથરી લોકોને પ્રકાશના પંથે દોરે એવા [illegible] પણ આત્માના [illegible] પ્રકાશના પંથે દોરતા "જીવન ઘડતર" જેવા ઉત્તમ સાહિત્યની આજે ખૂબ જરૂર છે અને તે દિશામાં [illegible] સરળ [illegible] ભાવપૂર્ણ [illegible] શૈલીએ વિવિધ સાહિત્ય [illegible] પ્રતિભાશાળી પૂ. આચાર્ય મહારાજશ્રી કીર્તિચંદ્રસૂરિજી મહારાજ જૈન-જૈનેતર સમાજ પર અમાપ ઉપકાર કરી રહ્યા છે. તે માટે તેઓશ્રી અમારા સૌના અભિનંદનના અધિકારી છે.

શેઠ હીરાલાલ ચુનીલાલ શાહ-મુંબઈ

વર્તમાનકાળમાં આવા પ્રેરણાદાયી સાહિત્યની અત્યંત આવશ્યકતા છે, જેથી આવાં 'જીવન ઘડતર' જેવાં [illegible] અને [illegible] પુસ્તક [illegible] પૂ. આચાર્યશ્રી કીર્તિચંદ્રસૂરિજી મહારાજે [illegible] પૂ. આચાર્યશ્રીની સાહિત્યપ્રચારની [illegible] છે.

શ્રી સોભાગચંદ ડી. શાહ 'સુઘોષા' સંપાદક

'જ્ઞાન સાગર'નું નામ જેટલું સુંદર છે, તેટલું જ તેથી અધિક લખાણ સુંદર, ભાવવાહિ, ઉપયોગી અને ઉપકારક છે. ભૌતિકવાદના આ યુગમાં નવયુવકો અને યુવતિઓને સુંદર પ્રેરણા, માર્ગદર્શન અને સંસ્કારનું પાન કરાવે તેવું આ સર્જન છે. આવું સાહિત્ય ઘેર ઘેર પહોંચે અને સૌ કોઈ માટે સંસ્કૃતિ અને સંસ્કાર પોષક બને તેવું અંતરથી ઈચ્છું છું.

લેખક—પૂ૦ આચાર્યશ્રી શતાવધાની, પ્રખરવક્તા અને લેખક છે. જ્યારે સંપાદક શ્રી કિરણભાઈ એક ઉંચા વિચારક, ચિંતક અને શ્રદ્ધાળુ લેખક છે. તેઓશ્રીનો આ પ્રયત્ન સ્તુત્ય છે એટલું જ નહિ પણ આવકારદાયક અને અભિનંદન પાત્ર છે.

હવે પછીના ત્રણ પુસ્તકો એટલા જ આદરપાત્ર બનશે એવી મને શ્રદ્ધા છે. અંતે યોજનાની અને સર્જનની સફળતા ઈચ્છું છું.

તા. ૧૩-૮-૭૧ પાલીતાણા

